

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

**«Ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού
συστήματος για την έξοδο από
την κρίση και η συμβολή του
για μακροχρόνια οικονομική και
κοινωνική ανάπτυξη»**

ΑΝΟΙΚΤΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

Αθήνα, 25 Ιουνίου 2009

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Περιεχόμενα

Εναρκτήρια ομιλία:

Χρήστος Πολυζωγόπουλος Πρόεδρος Ο.Κ.Ε.	7
---	----------

Εισηγήσεις:

Γιώργος Προβόπουλος <i>Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος</i>	11
Χρήστος Γκόρτσος <i>Γενικός Γραμματέας της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών</i>	21
Γκίκας Χαρδούβελης <i>Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιά</i>	29
Γιάννης Στουρνάρας <i>Καθηγητής ΚΠΑ, Επιστημονικός Διευθυντής IOBE</i>	35
Δημήτρης Δασκαλόπουλος <i>Πρόεδρος ΣΕΒ</i>	45
Γιάννης Παναγόπουλος <i>Πρόεδρος ΓΣΕΕ</i>	49
Δημήτρης Ασημακόπουλος <i>Πρόεδρος ΓΣΕΒΕΕ</i>	53
Δημήτρης Αρμενάκης <i>Πρόεδρος ΕΣΣΕ</i>	57

Παρεμβάσεις:

Κωνσταντίνος Μίχαλος <i>Πρόεδρος ΕΒΕΑ</i>	61
Σταύρος Κούκος <i>Πρόεδρος ΟΤΟΕ</i>	65
Παύλος Ραβάνης <i>Πρόεδρος Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Αθηνών</i>	69
Ηλίας Χατζηβασιλόγλου <i>Πρόεδρος Επαγγελματικού Επιμελητηρίου Αθηνών</i>	73
Δημήτρης Τσουκαλάς <i>Αντιπρόεδρος U.N.I. Euroρα, πρώην Πρόεδρος ΟΤΟΕ</i>	77
Παναγιώτης Σαλεμής <i>Πρόεδρος Επιστημονικού Συλλόγου Εμπορικής Τράπεζας</i>	81

Πρόγραμμα

- 11:30 - 12:00 Προσέλευση - Εγγραφές
- 12:00 - 12:10 Εναρκτήρια ομιλία του **Χρήστου Πολυζωγόπουλου**,
Προέδρου Ο.Κ.Ε. Ελλάδος

Εισηγήσεις:

- 12:10 - 12:30 **Γιώργος Προβόπουλος**, Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος
- 12:30 - 12:40 **Χρήστος Γκόρτσος**, Γενικός Γραμματέας
της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών
- 12:40 - 12:50 **Γκίκας Χαρδούβελης**, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιά
- 12:50 - 13:00 **Γιάννης Στουρνάρας**, Καθηγητής ΚΠΑ,
Επιστημονικός Διευθυντής ΙΟΒΕ
- 13:00 - 13:10 **Δημήτρης Δασκαλόπουλος**, Πρόεδρος ΣΕΒ
- 13:10 - 13:20 **Γιάννης Παναγόπουλος**, Πρόεδρος ΓΣΕΕ
- 13:20 - 13:30 **Δημήτρης Ασημακόπουλος**, Πρόεδρος ΓΣΕΒΕΕ
- 13:30 - 13:40 **Δημήτρης Αρμενάκης**, Πρόεδρος ΕΣΕΕ

Παρεμβάσεις:

- 13:40 - 14:40 **Κωνσταντίνος Μίχαλος**, Πρόεδρος ΕΒΕΑ
- Σταύρος Κούκος**, Πρόεδρος ΟΤΟΕ
- Παύλος Ραβάνης**, Πρόεδρος Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Αθηνών
- Ηλίας Χατζηβασίλογλου**, Πρόεδρος
Επαγγελματικού Επιμελητηρίου Αθηνών
- Δημήτρης Τσουκαλάς**, Αντιπρόεδρος U.N.I. Europa,
πρώην Πρόεδρος ΟΤΟΕ
- 14:40 - 15:00 Συζήτηση
- 15:00 Γεύμα

Τη συζήτηση συντόνισε ο Γενικός Γραμματέας της Ο.Κ.Ε. **Γρηγόρης Θ. Παπανίκος**

Χρήστος Πολυζωγόπουλος

Πρόεδρος Ο.Κ.Ε.

Κυρίες και κύριοι,

Όπως όλοι γνωρίζουμε, η σοβαρή κρίση, την οποία βιώνουμε τους τελευταίους μήνες, ξεκίνησε από το χρηματοπιστωτικό τομέα με τα «τοξικά ομόλογα», ωστόσο στη συνέχεια εξαπλώθηκε στον πραγματικό τομέα της διεθνούς οικονομίας. Ακολούθησε δραματική μείωση της παγκόσμιας ζήτησης και οπισθοχώρηση της βιομηχανικής παραγωγής, με αποτέλεσμα να υπάρξει περαιτέρω αποδυνάμωση της διεθνούς οικονομίας και ραγδαία αύξηση της ανεργίας.

Το πρωτοφανές μέγεθος της κρίσης οδήγησε σε μια προσπάθεια συντονισμένης αντίδρασης των κυβερνήσεων, των κεντρικών τραπεζών και των διεθνών οργανισμών προκειμένου να αποτραπεί η περαιτέρω όξυνση της κατάστασης και να υπάρξει σταδιακή αποκατάσταση συνθηκών ομαλότητας.

Στη ζώνη του ευρώ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προχώρησε σε διαδοχικές μειώσεις του βασικού επιτοκίου, ενώ αρκετές κεντρικές τράπεζες προχώρησαν σε παρεμβάσεις στις αγορές ή και απευθείας χρηματοδοτήσεις επιχειρήσεων.

Στην Ελλάδα, είχαμε το γνωστό «πακέτο των 28 δισ.» για τη στήριξη του εγχώριου πιστωτικού συστήματος, το οποίο έχει πληγεί από τη διεθνή κρίση, με μικρότερη όμως ένταση από άλλες χώρες. Σε αυτό συνέβαλλαν σε ένα βαθμό το μικρό μέγεθος και η εσωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας, καθώς και το γεγονός ότι οι ελληνικές τράπεζες έχουν αποφύγει την έκθεση σε «τοξικά», όπως αποδείχτηκε, προϊόντα, εστιάζοντας σε πιο παραδοσιακές δραστηριότητες.

Ωστόσο, ο αντίκτυπος της διεθνούς κρίσης στην ελληνική οικονομία έχει κάνει την εμφάνισή του ήδη, με ένταση της επιβράδυνσης των περισσότερων οικονομικών δεικτών, ενώ το 2009 αποτελεί μία χρονιά αυξημένης αβεβαιότητας, κατά την οποία η εμπιστοσύνη στην οικονομία έχει αποσταθεροποιηθεί, οι επιχειρηματικές προσδοκίες έχουν υποχωρήσει, η παραγωγή έχει μειωθεί, η

ανεργία διογκώνεται, τα εισοδήματα περιορίζονται και υπάρχει διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τα γνωστά δημοσιονομικά προβλήματα της χώρας μας, τα οποία προηγούνται χρονικά της οικονομικής κρίσης, αποτελούν ένα εκρηκτικό μείγμα για την πορεία της χώρας, για την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.

Σήμερα, μετά το «πακέτο των 28 δισ.» προς τις τράπεζες, αλλά και τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έχει αποκτήσει μία επάρκεια ρευστότητας, την οποία ωστόσο δείχνει δισταγμό να διοχετεύσει στην αγορά. Παρά τις διαδοχικές μειώσεις των βασικών επιτοκίων, οι τράπεζες εξακολουθούν την πολιτική των υψηλών επιτοκίων χορηγήσεων. Επιπλέον, εφαρμόζοντας πολύ αυστηρότερα κριτήρια όταν χορηγούν πιστώσεις, έχουν περιορίσει τις διευκολύνσεις προς τις ΜΜΕ και χορηγούν με δυσκολία στεγαστικά δάνεια, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις κατασκευές και τους άμεσα με αυτές συνδεδεμένους κλάδους.

Με δεδομένο λοιπόν το γεγονός ότι δεν χρηματοδοτείται επαρκώς η πραγματική οικονομία, αποτέλεσμα είναι η δημιουργία κλίματος ασφυξίας στην αγορά και η αύξηση του κινδύνου πολλές επιχειρήσεις είτε να κλείσουν, είτε να περιορίσουν σημαντικά τις δραστηριότητές τους, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την οικονομία και την κοινωνία. Έτσι, στο σύνολο της οικονομίας, πλήθος μικρομεσαίων επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών αντιμετωπίζουν σοβαρότατα προβλήματα με δυσμενείς επιπτώσεις στην παραγωγή, την απασχόληση και την ανάπτυξη.

Ήδη υπάρχει μεγάλη αύξηση της ανεργίας, το συνολικό μέγεθος της οποίας δεν αποτυπώνεται λόγω μιας ιδιότυπης περιοδικότητας, αλλά και έντασής της στις ελαστικές μορφές απασχόλησης. Οι Πρόεδροι και Εκπρόσωποι των φορέων που βρίσκονται σήμερα μαζί μας θα μας παρουσιάσουν, πιστεύω, την κατάσταση που επικρατεί στην αγορά.

Παρά τις προβλέψεις για σταδιακή ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους, ίσως και λίγο νωρίτερα, δεν μπορεί να υπάρξει εφησυχασμός. Η ελληνική οικονομία, πέραν των πιέσεων που έχει υποστεί από τη διεθνή κρίση, βρίσκεται αντιμέτωπη με τα γνωστά διαρθρωτικά προβλήματα, όπως αποτυπώνονται και στα δημοσιονομικά μεγέθη (δηλαδή στο έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος):

Γι' αυτό για τη χώρα μας, τα δύσκολα είναι μπροστά.

Παρατηρείται:

- συνεχής επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας,

- αναποτελεσματικότητα του φορο-εισπρακτικού μηχανισμού, των δημοσίων δαπανών και του κοινωνικού κράτους,
- μεγάλη εξάρτηση από δανεισμό,
- μεγάλη διστακτικότητα, έως αποχή, για επενδύσεις.

Το ερώτημα, επομένως, που τίθεται είναι ποιες θα πρέπει να είναι οι παρεμβάσεις προκειμένου να ξεπεραστεί η κρίση και η χώρα να ανακάμψει μπαίνοντας σε μία νέα αναπτυξιακή πορεία με ισχυρή προοπτική.

Κυρίες και κύριοι,

Θεωρώ ότι το κύριο στοιχείο, το οποίο πρέπει να κρατήσουμε από την παρούσα κρίση, είναι η ανάγκη για τη χάραξη μίας νέας αναπτυξιακής πορείας της οικονομίας. Ελοχεύει όμως ο κίνδυνος ο οποίος, κατά τη γνώμη μου, είναι υπαρκτός, να ξεχαστούν οι αιτίες της κρίσης και να μην αντιμετωπισθεί η κρίση ως ευκαιρία για τομές και αλλαγές στο διοικητικό, παραγωγικό και αναπτυξιακό μοντέλο. Γιατί το έως τώρα μοντέλο που βασιζόταν κυρίως στην αύξηση της εγχώριας ζήτησης και της ιδιωτικής κατανάλωσης δεν φαίνεται να μπορεί να συνεχίσει. Η επίτευξη ανάπτυξης θα πρέπει πλέον να βασιστεί σε ένα πιο εξωστρεφές μοντέλο, το οποίο μέσα από επενδύσεις στην ποιότητα και την καινοτομία, την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, την τόνωση της εγχώριας παραγωγής, την ενίσχυση της μακροχρόνιας αποταμίευσης καθώς και μέσα από ουσιαστικές αλλαγές εκσυγχρονισμού και αναδιοργάνωσης στο δημόσιο τομέα, θα στοχεύει στην ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας και την ενίσχυση της εξωστρέφειας της οικονομίας, αλλά και στην οικοδόμηση ενός αποτελεσματικού κοινωνικού κράτους που θα διασφαλίζει την πρόσβαση όλων των πολιτών σε ποιοτικά προϊόντα και υπηρεσίες κοινωνικού χαρακτήρα.

Στο πλαίσιο αυτό, απαιτείται η χάραξη και η εφαρμογή μιας συνολικής συνεκτικής πολιτικής με βασική στόχευση στα ακόλουθα θέματα:

- Δημιουργία σταθερού και δίκαιου φορολογικού συστήματος.
- Καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και του παραεμπορίου.
- Βελτίωση υποδομών.
- Εξορθολογισμό και αποτελεσματικότητα των δημοσίων δαπανών.
- Αντιμετώπιση γραφειοκρατίας.
- Ενίσχυση ανταγωνισμού στις αγορές.
- Αποτελεσματικότητα κοινωνικών δαπανών.

Βασικό παράγοντα στήριξης ενός τέτοιου μοντέλου βιώσιμης και εξωστρεφούς ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας αποτελεί η ύπαρξη και η αποτελε-

σματική λειτουργία ενός δυναμικού και υπεύθυνου χρηματοπιστωτικού συστήματος, το οποίο θα μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά στις νέες αυξημένες εσωτερικές και εξωτερικές απαιτήσεις και να παίξει ισχυρό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή.

Ως εκ τούτου, απαιτούνται μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών και των κεφαλαιαγορών, προκειμένου να διαμορφωθούν συνθήκες αυστηρότερης εποπτείας, αυστηρότερων δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας, καλύτερης διαχείρισης των κινδύνων, ευνοϊκότερης χρηματοδότησης των υγιών μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και βέβαια μεγαλύτερης διαφάνειας και ενημέρωσης των συναλλασσόμενων με αυτές.

Η Τράπεζα της Ελλάδος με την ενίσχυση του ρόλου της, εποπτικού, ελεγκτικού, ρυθμιστικού αλλά και παρεμβατικού, μπορεί και πρέπει να είναι καταλύτης αυτής της προοπτικής.

Κλείνοντας, θέλω να επισημάνω ότι στη σημερινή κρίσιμη στιγμή, ευθύνη των τραπεζών είναι να συμβάλουν ουσιαστικά στην εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας, με τη χρηματοδότηση επιχειρήσεων και πολιτών, τη στήριξη των επενδύσεων, την αποτελεσματική διαχείριση της εθνικής αποταμίευσης. Επιπλέον, οι τράπεζες έχουν να αντιμετωπίσουν μία σημαντικότερη πρόκληση: την ανάγκη να αποκαταστήσουν τις σχέσεις τους με τον επιχειρηματικό κόσμο και την κοινωνία, με την εκλογίκευση των περιθωρίων κέρδους, με την αποστροφή του μοντέλου της αλόγιστης κατανάλωσης που έως τώρα συντηρούσαν και βέβαια με τη στήριξη των παραγωγικών επενδύσεων.

Αναφερόμενος στη σχέση τους με την κοινωνία δεν μπορώ να μην αναφερθώ και στη σχέση τους με τους εργαζόμενους, οι οποίοι αποτελούν και την καρδιά της ανάπτυξης και της λειτουργίας τους. Σχέσεις συλλογικής και ατομικής συνεργασίας με σεβασμό στις συλλογικές διαπραγματεύσεις, τόσο σε πρωτοβάθμιο, όσο και σε δευτεροβάθμιο επίπεδο.

Κυρίες και Κύριοι,

Η σημερινή μας εκδήλωση, με παρουσία εκλεκτών καλεσμένων από τον τραπεζικό χώρο, τους κοινωνικούς εταίρους, τα πανεπιστήμια και το σύνολο των παραγόντων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της χώρας, δημιουργεί συνθήκες ουσιαστικού διαλόγου πάνω σε αυτά τα κρίσιμα ζητήματα που αφορούν την έξοδο από την κρίση και τη χάραξη μίας νέας αναπτυξιακής πορείας της χώρας.

Σας ευχαριστώ όλους για την προσοχή σας και την παρουσία σας σήμερα στην εκδήλωσή μας.

Γιώργος Προβόπουλος

Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος

Κύριε Πρόεδρε,

Κυρίες και κύριοι,

Θέλω, εν πρώτοις, να εκφράσω θερμές ευχαριστίες για την ευκαιρία που μου προσφέρετε να διατυπώσω ορισμένες σκέψεις μου στη σημερινή σας εκδήλωση. Είναι μεγάλη μου χαρά να επικοινωνώ «πρόσωπο με πρόσωπο» με τους εκπροσώπους της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, δηλαδή τους εκπροσώπους εργοδοτών, μισθωτών, αγροτών, ελεύθερων επαγγελματιών, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και καταναλωτών.

Πριν αναφερθώ στα σημερινά προβλήματα και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το πιστωτικό σύστημα, θέλω να κάνω μερικές γενικότερες διαπιστώσεις και να παραθέσω ορισμένα δεδομένα.

Όλοι συμφωνούν ότι κάθε χρηματοπιστωτικό σύστημα διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, στο μέτρο που πρέπει να διαμεσολαβεί με το χαμηλότερο δυνατό κόστος μεταξύ αποταμιευτών και δανειζομένων. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να συμβάλλει στη βέλτιστη κατανομή των διαθέσιμων πόρων στους δυνητικούς δανειολήπτες. Καθώς οι χρηματοοικονομικές συναλλαγές συχνά αφορούν το δανεισμό χρηματικών κεφαλαίων στο παρόν έναντι υπόσχεσης εξόφλησης στο μέλλον, το χρηματοπιστωτικό σύστημα πρέπει, επίσης, να είναι σε θέση να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τα προβλήματα που προκύπτουν από ασυμμετρίες στην πληροφόρηση. Ασυμμετρίες που συχνά παρατηρούνται στις συναλλαγές αυτές, όταν ο ένας συναλλασσόμενος κατέχει περισσότερες πληροφορίες από τον άλλο, όσον αφορά τη χρήση για την οποία προορίζονται τα κεφάλαια.

Οι αγορές κεφαλαίων, δηλαδή οι αγορές μετοχών ή ομολόγων, είναι γενικά αποτελεσματικές ως προς τη χρηματοδότηση με χαμηλό κόστος, εκείνων όμως που έχουν ουσιαστικά τη δυνατότητα πρόσβασης σ' αυτές. Δεν είναι όμως το

ίδιο αποτελεσματικές στην αντιμετώπιση των ασυμμετριών στην πληροφόρηση, καθώς η αξιολόγηση των επενδυτικών σχεδίων και η παρακολούθηση της συμπεριφοράς της διοίκησης μιας επιχείρησης ενέχουν κόστος, το οποίο συνήθως είναι ιδιαίτερα υψηλό για τους μεμονωμένους κατόχους μετοχών ή ομολόγων. Έτσι, η ευχερής πρόσβαση στις αγορές ομολόγων και μετοχών είναι εν τέλει προνόμιο των μεγάλων επιχειρήσεων που διαθέτουν καλή φήμη και για τις οποίες υπάρχει πλήθος διαθέσιμων πληροφοριών.

Είναι προφανές ότι οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις δεν έχουν την ίδια ευχέρεια πρόσβασης στις πηγές αυτές για χρηματοδότηση. Οι τράπεζες, όμως, είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν καλύτερα τις ασυμμετρίες στην πληροφόρηση, ιδιαίτερα με την ανάπτυξη μακροχρόνιων σχέσεων με τους πελάτες τους. Αυτό επιτρέπει σε μεγαλύτερο φάσμα επιχειρήσεων και ιδιωτών να έχει τελικά πρόσβαση στη χρηματοδότηση, περισσότερο μέσω τραπεζών, από ό,τι μέσω των αγορών κεφαλαίων.

Έχει διαπιστωθεί ότι τα χρηματοπιστωτικά συστήματα που βασίζονται στις τράπεζες ενδείκνυται από πλευράς αποτελεσματικότητας για περιπτώσεις που οι αγορές και οι επιχειρήσεις είναι μικρού μεγέθους, δεν είναι καλά οργανωμένες και λειτουργούν σε συνθήκες χαμηλότερου βαθμού διαφάνειας. Αντίθετα, τα χρηματοπιστωτικά συστήματα που βασίζονται στις αγορές κεφαλαίων είναι πιο κατάλληλα για οικονομίες όπου οι αγορές και οι επιχειρήσεις είναι μεγαλύτερες και διαθέτουν πιο αποτελεσματική οργάνωση και μεγαλύτερη διαφάνεια.

Εν μέρει και για τους λόγους αυτούς, στη χώρα μας αλλά και γενικότερα στις χώρες της Ευρώπης και ιδίως της ζώνης του ευρώ το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι κατά βάση “τραπεζοκεντρικό” (bank-based). Στη ζώνη του ευρώ η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα πραγματοποιείται κατά τα 2/3 μέσω των τραπεζών και μόνο κατά το 1/3 μέσω των αγορών χρήματος και κεφαλαίων, σε αντίθεση με τις Η.Π.Α., όπου οι αγορές χρήματος και κεφαλαίων βρίσκονται στο επίκεντρο (market-based).

Στην Ελλάδα, η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η μείωση των επιτοκίων και η ένταξη στη ζώνη του ευρώ συνέβαλαν σε πολύ υψηλούς ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά έως και τον Οκτώβριο του 2008. Έκτοτε παρατηρήθηκε επιβράδυνση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης προς τον ιδιωτικό τομέα, η οποία συνεχίστηκε και τους τέσσερις πρώτους μήνες του 2009. Όμως, ενώ στη ζώνη του ευρώ ως σύνολο η καθαρή μηνιαία ροή νέων δανείων ήταν αρνητική ή σχεδόν μηδενική σε όλη τη διάρκεια του τετραμήνου, στην Ελλάδα ήταν αρνητική μόνο τον Ιανουάριο (το μήνα αυτό η καταγραφή αρνητικής ροής οφειλόταν στην πώληση

εταιρικών ομολόγων στο εξωτερικό, η οποία όμως δεν επηρέασε το υπόλοιπο χρηματοδότησης που οι ελληνικές επιχειρήσεις είχαν ήδη λάβει). Το Φεβρουάριο, το Μάρτιο και τον Απρίλιο η καθαρή ροή νέων δανείων ήταν μεν χαμηλή αλλά σαφώς θετική. Όπως διαφαίνεται, ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τον ιδιωτικό τομέα θα διαμορφωθεί γύρω στο 5-6% στο τέλος του 2009.

Οι ανωτέρω παράγοντες που άσκησαν θετική επίδραση στην πιστωτική επέκταση συνέβαλαν, επίσης, στη σημαντική μείωση του περιθωρίου επιτοκίου, δηλαδή της διαφοράς μεταξύ του μέσου σταθμικού επιτοκίου των νέων τραπεζικών δανείων και του αντίστοιχου επιτοκίου των νέων καταθέσεων, συνολικά κατά 464 μονάδες βάσης μεταξύ του Δεκεμβρίου του 1998 και του Δεκεμβρίου του 2008. Βεβαίως το περιθώριο επιτοκίου στην Ελλάδα, αν και στη διάρκεια της δεκαετίας αυτής συνέκλινε προς το μέσο περιθώριο στη ζώνη του ευρώ, παρέμεινε υψηλότερο. Οι λόγοι γι' αυτό αφορούν εγγενή χαρακτηριστικά του εγχώριου τραπεζικού συστήματος, όπως είναι π.χ. ο σχετικά μεγάλος αριθμός μικρών καταθετών και δανειοληπτών, το υψηλότερο κόστος δανεισμού των τραπεζών στη διατραπεζική αγορά, το μεγαλύτερο ποσοστό καθυστερήσεων επί του συνολικού ποσού των δανείων και το μεγαλύτερο διάστημα που απαιτείται μέχρι τη ρευστοποίηση των ασφαλειών. Επίσης, ένας από τους σημαντικούς παράγοντες είναι και η διαφορετική σύνθεση τόσο των καταθέσεων, όσο και των δανείων.

Όπως είναι γνωστό, στην Ελλάδα, σε σύγκριση με τη ζώνη του ευρώ, είναι σχετικά μεγαλύτερη η συμμετοχή των καταθέσεων ταμειωτηρίου των νοικοκυριών, ενώ όσον αφορά τα δάνεια προς τα νοικοκυριά είναι μεγαλύτερη η συμμετοχή των δανείων μέσω πιστωτικών καρτών. Στη διάρκεια του πρώτου εφετινού τετραμήνου το περιθώριο επιτοκίου αυξήθηκε ελαφρά στην Ελλάδα (κατά 47 μονάδες βάσης), καθώς τα επιτόκια καταθέσεων μειώθηκαν περισσότερο από ό,τι τα επιτόκια των δανείων. Αντίθετα, το περιθώριο επιτοκίου μειώθηκε ελαφρά στη ζώνη του ευρώ, με αποτέλεσμα να ανακοπεί η τάση σύγκλισης που προανέφερα και η διαφορά του περιθωρίου στην Ελλάδα από το περιθώριο στη ζώνη του ευρώ να διπλασιαστεί, από 81 σε 161 μονάδες βάσης, μεταξύ Δεκεμβρίου 2008 και Απριλίου 2009.

Κυρίες και Κύριοι,

Είναι γεγονός πλέον ότι η παγκόσμια οικονομία συνεχίζει να πορεύεται εν μέσω της μεγαλύτερης χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι οικονομικές συνθήκες επιδεινώθηκαν ραγδαία το 2008, ιδίως το τελευταίο τρίμηνο, επηρεάζοντας δυσμενώς τις προοπτικές για την παραγωγή, την απασχόληση και τις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές σε όλες τις περιοχές του κόσμου. Στη φάση που διανύουμε, η χρηματοπιστωτική και η

μακροοικονομική κρίση τροφοδοτούν η μία την άλλη σχηματίζοντας ένα φαύλο κύκλο: η χρηματοπιστωτική αστάθεια συμπιέζει τη δραστηριότητα του πραγματικού τομέα της οικονομίας και, με τη σειρά της, η υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας προσθέτει προσκόμματα στις ήδη διαταραγμένες λειτουργίες του χρηματοπιστωτικού τομέα. Το γεγονός αυτό μεταθέτει χρονικά την εξομάλυνση των συνθηκών χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών και δυσχεραίνει την ταχεία έξοδο από την κρίση.

Είναι αλήθεια ότι το τελευταίο διάστημα υπάρχουν ενδείξεις ηπιότερης επιβράδυνσης ή και σταδιακής σταθεροποίησης της οικονομικής δραστηριότητας στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη. Δημιουργείται έτσι μια αίσθηση αισιοδοξίας ότι η ανάκαμψη μπορεί να ξεκινήσει νωρίτερα από ό,τι αναμενόταν. Οι ενδείξεις αυτές ωστόσο δεν προδικάζουν κατ' ανάγκην τη γρήγορη επιστροφή στην ανάπτυξη. Ο βαθμός αβεβαιότητας για την πορεία της παγκόσμιας και της ευρωπαϊκής οικονομίας παραμένει υψηλός.

Στην αβεβαιότητα αυτή δεν είναι αμέτοχο το πιστωτικό σύστημα. Πώς θα μπορούσε άλλωστε να είναι, αφού οι εξελίξεις στο πιστωτικό σύστημα που σημειώθηκαν την τελευταία δεκαετία, λόγω και της παγκοσμιοποίησης των αγορών, συνέβαλαν με τον τρόπο τους στην εκδήλωση της κρίσης. Οι εξελίξεις αυτές είχαν δύο όψεις. Συνέβαλαν μεν θετικά στην ισχυρή οικονομική ανάπτυξη διεθνώς, δημιούργησαν όμως τις εύφλεκτες συνθήκες που πυροδοτήθηκαν αρχικά στις Η.Π.Α. και στη συνέχεια και στον υπόλοιπο κόσμο.

Το πιστωτικό σύστημα μετατράπηκε σταδιακά από μοχλός στήριξης της πραγματικής οικονομίας και διαχειριστής των οικονομικών κινδύνων, σε «δημιουργό» χρηματοοικονομικών κινδύνων. Για παράδειγμα, μέχρι το 2007, είχε διαδοθεί ευρύτατα η πρακτική των τιτλοποιήσεων που βασίζεται στη λεγόμενη “δημιουργία προς διάθεση” (originate to distribute). Το υπόδειγμα αυτό είναι δυνητικά χρήσιμο στη διαχείριση και τον επιμερισμό του πιστωτικού κινδύνου. Στην πράξη, όμως, η εφαρμογή του οδήγησε σε χαλάρωση των κριτηρίων δανεισμού και σε δημιουργία πολυσύνθετων πιστωτικών εργαλείων και σχημάτων, των οποίων ο κίνδυνος επιμεριζόταν με αδιαφάνεια, με τρόπους δηλαδή που δεν γίνονταν πλήρως αντιληπτοί. Το αποτέλεσμα ήταν η ανάληψη υπερβολικών κινδύνων χωρίς πλήρη συνειδητοποίηση των συνεπειών.

Με τον καιρό, ο πιστωτικός κίνδυνος και ο κίνδυνος ρευστότητας της αγοράς επισωρεύτηκε στα λεγόμενα «επενδυτικά οχήματα». Οι τοποθετήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων σε τέτοια “οχήματα” δεν εγγράφονταν στους ισολογισμούς τους, με συνέπεια οι σχετικοί κίνδυνοι να διαφεύγουν της προσοχής και να μην υπόκεινται στην απαιτούμενη βάση από τους μηχανισμούς εσωτερικού ελέγχου. Την αδιαφανή και αβέβαιη διασπορά των κινδύνων επέτεινε η ταχύρρυθμη

ανάπτυξη της αγοράς παραγώγων, ιδίως εκείνων που η διαπραγμάτευσή τους γίνεται εκτός οργανωμένων αγορών (over the counter).

Γενικότερα, η μεγέθυνση των κινδύνων δεν συνοδευόταν από βελτίωση των μεθόδων διαχείρισης και ελέγχου τους. Όπως αποκαλύφθηκε εκ των υστέρων, σε πολλές περιπτώσεις οι τράπεζες και οι επενδυτές είχαν αποτύχει να εκτιμήσουν ρεαλιστικά το είδος και το μέγεθος των κινδύνων που αναλαμβάνουν. Διέλαθε, επίσης, της προσοχής ο υψηλός βαθμός συσχέτισης μεταξύ του πιστωτικού κινδύνου, του κινδύνου αγοράς και του κινδύνου χρηματοδότησης.

Στην υποεκτίμηση των κινδύνων και την υποτιμολόγησή τους συνέβαλαν, επίσης, οι εταιρίες πιστοληπτικής αξιολόγησης (credit rating agencies). Αυτές, όπως όψιμα απεδείχθη, δεν στάθμιζαν επαρκώς την έλλειψη ιστορικής πληροφορόρησης για τη συμπεριφορά των προϊόντων αυτού του είδους. Σε πολλές μάλιστα περιπτώσεις, βαθμολογούσαν τα πολυσύνθετα παράγωγα προϊόντα εξομοιώνοντάς τα με κρατικά ομόλογα υψηλής διαβάθμισης. Παρασύρονταν, έτσι, οι επενδυτές να αυξάνουν τις τοποθετήσεις τους σε τέτοια προϊόντα, χωρίς να έχουν ορθή εικόνα των κινδύνων στους οποίους εκτίθενται.

Η κρίση ανέδειξε, επίσης, ορισμένες ατέλειες του συστήματος εποπτείας, όχι τόσο μεμονωμένα της κάθε τράπεζας, όσο κυρίως του πιστωτικού συστήματος ως συνόλου. Ιδιαίτερη έμφαση δινόταν στη μικρο-προληπτική εποπτεία (micro-prudential supervision), δηλαδή στην εποπτεία των επιμέρους πιστωτικών ιδρυμάτων, και λιγότερη στη μακρο-προληπτική εποπτεία (macro-prudential surveillance). Η τελευταία εστιάζεται στους λεγόμενους «συστημικούς» κινδύνους. Εκείνους δηλαδή που πηγάζουν από τις διασυνδέσεις και αλληλεξαρτήσεις μεταξύ χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, αγορών και συνολικής μακροοικονομικής συγκυρίας. Όσον αφορά το ζήτημα αυτό, η κρίση αποκάλυψε σοβαρά προβλήματα επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εποπτικών αρχών, τόσο σε διασυνοριακό επίπεδο, όσο και εντός της κάθε χώρας.

Οι ανωτέρω παράγοντες, σε συνδυασμό με τη συσσώρευση μακροοικονομικών ανισορροπιών, δημιούργησαν έντονη κρίση εμπιστοσύνης μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων, η οποία μεταδόθηκε στις διατραπεζικές αγορές, που αποτελούν τον πυρήνα του διεθνούς πιστωτικού συστήματος. Η ρευστότητα στις αγορές αυτές εξαντλήθηκε απότομα, δυσχεραίνοντας την προσπάθεια των τραπεζών, ακόμη και των πλέον φερέγγυων, για άντληση κεφαλαίων από τη διατραπεζική αγορά. Για την αντιμετώπιση αυτής της εξέλιξης, οι κυβερνήσεις, οι κεντρικές τράπεζες και οι διεθνείς οργανισμοί αντέδρασαν με συντονισμένες και πρωτοφανείς σε κλίμακα και διάρκεια παρεμβάσεις. Χάρη στις παρεμβάσεις αυτές, τα χειρότερα αποσοβήθηκαν. Στο σύνολο, όμως, του χρηματοπιστωτικού τομέα, η ομαλότητα δεν έχει ακόμη αποκατασταθεί.

Είναι σαφές ότι το όλο οικοδόμημα των πιστωτικών σχέσεων χρειάζεται αναμόρφωση. Πρέπει να ενισχυθούν οι λειτουργίες και οι αντοχές του. Και αυτό πρέπει να γίνει με τρόπους που δε θα βάζουν προσκόμματα ούτε στην ενδοσυνοριακή αλλά ούτε και στη διασυνοριακή ροή κεφαλαίων. Είναι ανάγκη λοιπόν να επανασχεδιαστεί η παγκόσμια πιστωτική αρχιτεκτονική. Αυτό είναι ένα έργο πολύπλοκο και μακρόπνοο. Παράλληλα, όμως, δεν θα πρέπει να παραβλέπονται και μέτρα πιο άμεσου χαρακτήρα.

Με βάση τις σκέψεις αυτές επιτρέψτε μου να αναλύσω εν τάχει το πώς μπορεί να συμβάλει το πιστωτικό σύστημα στη γρήγορη έξοδο από την κρίση και στη διασφάλιση συνθηκών σταθερότητας στο μέλλον. Καταρχήν, ας ξεκινήσω από τον άμεσο στόχο. Είναι απολύτως αναγκαίο το πιστωτικό σύστημα να συνεχίζει να παρέχει απρόσκοπτη χρηματοδότηση, με λογικό κόστος, σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Μόνον έτσι θα αποφευχθεί η εμφάνιση συνθηκών πιστωτικής στενότητας, που θα επιδείνωναν την κατάσταση της ήδη τραυματισμένης οικονομίας. Στην κατεύθυνση αυτή θετικά συμβάλλουν και τα μέτρα που έχει λάβει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Τα μέτρα αυτά αφορούν όχι μόνο τη μείωση των επιτοκίων αλλά και μη «συμβατικές» μορφές παρεμβάσεων νομισματικής πολιτικής, όπως η διεύρυνση των αποδεκτών χρεογράφων για παροχή ρευστότητας έναντι ενεχύρου, η επιμήκυνση της διάρκειας χορήγησης έκτακτης ρευστότητας προς τις τράπεζες στους 12 μήνες και η αγορά από την ΕΚΤ καλυμμένων ομολογιών, που εκδίδονται στη ζώνη του ευρώ, ύψους περίπου 60 δισεκ. ευρώ. Επίσης, αποφασίστηκε και η ένταξη της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων στον κατάλογο των αντισυμβαλλομένων για πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος.

Στην αρχή της ομιλίας μου ανέφερα ότι στη ζώνη του ευρώ το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι “τραπεζοκεντρικό” και η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα πραγματοποιείται κυρίως μέσω των τραπεζών. Ο τραπεζοκεντρικός χαρακτήρας αντανakλάται και στο γεγονός ότι στο τέλος του 2007, δηλαδή πριν ξεσπάσει η κρίση, το υπόλοιπο των τραπεζικών δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα στη ζώνη του ευρώ ανερχόταν στο 145% του ΑΕΠ, έναντι μόλις 63% στις Η.Π.Α. Την ίδια στιγμή οι εκδόσεις εταιρικών χρεογράφων ανέρχονταν σε 81% του ΑΕΠ στη ζώνη του ευρώ, έναντι υπερδιπλάσιου ποσοστού (168%) στις Η.Π.Α. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο σε επίπεδο Ευρωσυστήματος δίδεται μεγάλη έμφαση στο να διαχέεται η ρευστότητα στην οικονομία μέσω των τραπεζών και όχι να δίδεται απευθείας στους τελικούς αποδέκτες όπως στις Η.Π.Α. Είναι σαφές επομένως ότι στη ζώνη του ευρώ, η προϋπόθεση για τη διασφάλιση επαρκούς χρηματοδότησης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων είναι να διαθέτει επαρκή ρευστότητα το τραπεζικό σύστημα. Όπως επίσης είναι σαφές ότι οι παρεμβάσεις αυτές του Ευρωσυστήματος συνέβαλαν ώστε να απο-

φρευχθεί μεγάλη μείωση του υπολοίπου των δανείων στη ζώνη του ευρώ, π.χ. με ποσοστά της τάξεως του 30%, που είχαν καταγραφεί σε άλλες κρίσεις και άλλες περιοχές στο παρελθόν.

Κυρίες και κύριοι,

Όπως προανέφερα, πέραν των άμεσων μέτρων απαιτείται και ο επανασχεδιασμός της παγκόσμιας πιστωτικής αρχιτεκτονικής. Πρέπει με κάθε τρόπο να διασφαλισθεί ότι στο μέλλον θα ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα μεγάλης χρηματοπιστωτικής διαταραχής. Από τη φύση τους, βεβαίως, οι πιστωτικές κρίσεις δεν θα ήταν δυνατόν να εξαφανιστούν. Στόχος των μεγάλων προσπαθειών μεταρρύθμισης που έχουν ήδη δρομολογηθεί είναι:

- Πρώτο, να τιθασευτεί η μυωπική συμπεριφορά των πιστωτικών ιδρυμάτων, η οποία οδηγεί σε στρεβλή εκτίμηση των κινδύνων, ή ακριβέστερα σε υποεκτίμηση των κινδύνων. Θα πρέπει λοιπόν να εκλείψουν τα κίνητρα που οδηγούν σε υπερβολική προσήλωση σε βραχυπρόθεσμες ανταμοιβές και σε αδιαφορία για τις πιο μακρόπνοες στοχεύσεις, από τις οποίες εξαρτώνται η συστημική σταθερότητα και η κοινωνική ευημερία. Η σύνδεση σε κάθε οργανισμό της αμοιβής των στελεχών που λαμβάνουν αποφάσεις οικονομικής σημασίας με τη μακροχρόνια απόδοση σταθμισμένη με τον κίνδυνο είναι ένα καλό παράδειγμα για το πώς μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος αυτός.
- Δεύτερο, να ελαττωθεί η υπερκυκλικότητα του πιστωτικού συστήματος, δηλαδή η προδιάθεση του συστήματος να εκτίθεται υπερβολικά σε κινδύνους, όταν ο οικονομικός κύκλος βρίσκεται σε άνοδο, ενώ σε περιόδους ύφεσης να τηρεί υπερβολικά συντηρητική στάση αποστερώντας από τις αναγκαίες πιστώσεις τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις. Ο τρόπος καθορισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων και η αναμόρφωση ορισμένων λογιστικών προτύπων μπορούν να συμβάλουν στον περιορισμό της υπερκυκλικότητας.
- Τρίτο, να ενισχυθεί η διαφάνεια σε όλες τις πτυχές λειτουργίας του πιστωτικού συστήματος, ώστε οι συναλλασσόμενοι με αυτό να βασίζονται στις επιλογές και τη δράση τους σε επαρκείς, επίκαιρες και αξιόπιστες πληροφορίες. Αυτό ισχύει για όλα τα τμήματα του πιστωτικού συστήματος. Από τα εργαλεία και τους ισολογισμούς των τραπεζών μέχρι τις εταιρίες αξιολόγησης πιστοληπτικής διαβάθμισης, τα πρότυπα ελέγχου και αξιολόγησης, τους κανόνες και τις μεθόδους εποπτείας. Η διαφάνεια ενισχύει τη λήψη ορθολογικών αποφάσεων προλαμβάνοντας συμπεριφορά αγέλης. Τέλος, θα πρέπει να δημοσιοποιούνται περισσότερα στοιχεία και πληροφορίες που αφορούν οργανισμούς με συστημική σημασία, οι οποίοι

δεν εντάσσονται σε ρυθμιστικό πλαίσιο κανονιστικής εποπτείας (π.χ. τα hedge funds).

Είναι θετικό ότι έχει ήδη ξεκινήσει διεθνώς μια συστηματική προσπάθεια αναμόρφωσης της άσκησης της εποπτείας σε διασυνοριακή βάση λαμβάνοντας υπόψη όλα τα προαναφερθέντα προβλήματα. Σημαντικότερη υπήρξε προς την κατεύθυνση αυτή η συμβολή της πρόσφατης Έκθεσης De Larosière, τα συμπεράσματα της οποίας υιοθέτησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 19-20 Μαρτίου. Στην έκθεση αυτή προτεινόταν η σύσταση ενός νέου εποπτικού οργάνου, του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου, το οποίο θα συλλέγει και θα αναλύει τις πληροφορίες που αφορούν ή συνδέονται με τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, έχοντας ως τελικό σκοπό τη διατύπωση προειδοποιήσεων, συμβουλών και κατευθυντήριων γραμμών για τη διατήρηση της σταθερότητας σε επίπεδο συστήματος. Η έκθεση ενθαρρύνει επίσης την ισχυροποίηση των διασυνοριακών δεσμών των εθνικών φορέων άσκησης εποπτείας επί των τραπεζών, των κεφαλαιαγορών και των ασφαλιστικών εταιρειών μέσω της δημιουργίας του Ευρωπαϊκού Συστήματος Χρηματοπιστωτικής Εποπτείας. Το σχέδιο προβλέπει μετασχηματισμό των ήδη υπάρχουσών Ευρωπαϊκών επιτροπών εποπτών, ώστε αυτές να αποκτήσουν τη δυνατότητα να δίνουν κατευθύνσεις υποχρεωτικά εφαρμοστέες, σχετικά με τον ομοιόμορφο τρόπο υλοποίησης του Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου με στόχο τη μεγαλύτερη δυνατή σύγκλιση των εποπτικών μεθοδολογιών των επιμέρους χωρών. Ακόμη, θα αποκτήσουν μεγαλύτερο ρόλο στο συντονισμό της διασυνοριακής συνεργασίας των εθνικών εποπτικών αρχών σε περιόδους τόσο ομαλότητας, όσο και κρίσεων. Την περασμένη εβδομάδα (18-19 Ιουνίου), το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε ότι ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου θα εκλέγεται από το Γενικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, στο οποίο μετέχουν οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών των 27 χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, προκειμένου οι προτάσεις αυτές να τεθούν σε πλήρη εφαρμογή στη διάρκεια του 2010, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αναλάβει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες για τη συμπλήρωση της κοινοτικής νομοθεσίας έως το φθινόπωρο.

Κυρίες και κύριοι,

Στην Ελλάδα, η δομή και η αποτελεσματικότητα του συστήματος τραπεζικής εποπτείας έχουν συμβάλει ώστε οι επιπτώσεις από τη διεθνή κρίση να είναι πολύ ηπιότερες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα θεμελιώδη μεγέθη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος να έχουν επηρεαστεί σε χαμηλότερο βαθμό από τη διεθνή κρίση, σε σύγκριση με τα τραπεζικά συστήματα άλλων χωρών. Σε αυτό έχουν συμβάλει οι συνεχείς έλεγχοι από την Τράπεζα της Ελλάδος, η οριακή

μόνο έκθεση των ελληνικών τραπεζών σε λεγόμενα “τοξικά” στοιχεία ενεργητικού, η μικρή εξάρτησή τους από τις αγορές για την άντληση κεφαλαίων και οι ικανοποιητικοί δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας και μόχλευσης. Τα δεδομένα αυτά επέτρεψαν στις ελληνικές τράπεζες να παραμένουν κατά βάση υγιείς και ισχυρές.

Αυτό δεν πρέπει να μας κάνει να επαναπαυόμαστε, ιδίως μάλιστα έπειτα και από τα αποτελέσματα που δημοσίευσαν οι ελληνικές τράπεζες για το α΄ τρίμηνο του 2009, τα οποία, αν και δεν απειλούν τη σταθερότητα του πιστωτικού συστήματος, δείχνουν ότι συνεχίζεται η πτωτική τάση που διαμορφώθηκε το 2008. Απαιτείται συνεπώς συνεχής επαγρύπνηση.

Η Τράπεζα της Ελλάδος κινείται ήδη από καιρό στην κατεύθυνση αυτή προτρέποντας τις τράπεζες να εφαρμόζουν πολιτικές που διασφαλίζουν χρηματοπιστωτική αντοχή, σταθερότητα και αποτελεσματική λειτουργία. Πολιτικές που οδηγούν στην ενίσχυση της κεφαλαιακής τους βάσης, την αύξηση των προβλέψεων έναντι επισφαλών απαιτήσεων, τη αποτελεσματική χρήση του κυβερνητικού σχεδίου για την ενίσχυση των κεφαλαίων και της ρευστότητας, τον περιορισμό των έκτακτων παροχών προς τα στελέχη τους και τη μη διανομή μερίσματος. Όλα αυτά δημιουργούν πρόσθετα «μαξιλάρια», που θωρακίζουν τις τράπεζες στη δύσκολη περίοδο που διανύουμε.

Ενθαρρυντικά πάντως ήταν τα αποτελέσματα των ασκήσεων προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress tests), που διενήργησε η Τράπεζα της Ελλάδος στο πλαίσιο της ετήσιας τακτικής διαβούλευσης με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Μάλιστα, στα συμπεράσματα της αποστολής του ΔΝΤ, αφού επισημαίνεται ότι οι «αρχές αντέδρασαν με επαρκή προνοητικότητα στην χρηματοοικονομική κρίση...», διαπιστώνεται ότι «το τραπεζικό σύστημα φαίνεται να διαθέτει αρκετές δικλείδες ασφαλείας, ώστε να μπορέσει να αντεπεξέλθει στην προσδοκώμενη επιβράδυνση». Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τα υποθετικά σενάρια που εφαρμόστηκαν συνοψίζονται στην πρώτη Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, που δημοσίευσε η Τράπεζα της Ελλάδος στις αρχές αυτής της εβδομάδας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο ελληνικός τραπεζικός τομέας ως σύνολο είναι σε θέση να αντεπεξέλθει ακόμη και σε ιδιαίτερα έντονες, και ελάχιστα πιθανές διαταραχές. Συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των τραπεζών διατηρεί ικανοποιητική κεφαλαιακή βάση, ακόμη και μετά την απορρόφηση των ζημιών που θα προέκυπταν από τυχόν υλοποίηση των ακραίων θεωρητικών σεναρίων. Για ελάχιστο αριθμό τραπεζών η απορρόφηση ζημιών αυτού του μεγέθους θα οδηγούσε σε αποδυνάμωση της κεφαλαιακής βάσης, η οποία όμως δεν θα δημιουργούσε συστημικό κίνδυνο, δηλαδή δεν θα κλόιζε το συνολικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η Τράπεζα της Ελλάδος θα συνεχίσει

να διενεργεί ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων και στο μέλλον, κρίνοντας ότι αυτές προσφέρουν χρήσιμες πληροφορίες που συμβάλλουν στο εποπτικό της έργο, και όπου διαπιστώνει αδυναμίες θα λαμβάνει τα κατάλληλα διορθωτικά μέτρα. Σε ζητήματα που αφορούν την τραπεζική εποπτεία και τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα δεν χωρεί ο παραμικρός εφησυχασμός.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

Χρήστος Βλ. Γκόρτσος

*Γενικός Γραμματέας Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών,
Αναπληρωτής Καθηγητής Διεθνούς Οικονομικού
Δικαίου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Το αίτημα για αναπροσαρμογή του ισχύοντος δημοσίου χρηματοπιστωτικού δικαίου ως συνέπεια της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής κρίσης¹

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Στο επίκεντρο της τρέχουσας πολιτικής, ακαδημαϊκής και εν γένει δημόσιας συζήτησης βρίσκεται το ζήτημα της αναπροσαρμογής του ισχύοντος δημοσίου χρηματοπιστωτικού δικαίου, σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, ως συνέπεια της τρέχουσας κρίσης, η οποία:

- εκδηλώθηκε το 2007 στο χρηματοπιστωτικό σύστημα των Η.Π.Α.,
- προσέλαβε έκτοτε σημαντικές διεθνείς διαστάσεις, και έχει προκαλέσει είτε κρίση σε άλλα χρηματοπιστωτικά συστήματα ανά την υφήλιο, είτε απλώς αναταραχή, όπως, κατά τη γνώμη του γράφοντος, και στη χώρα μας, και
- έχει μεταπηδήσει στον πραγματικό τομέα της οικονομίας σε παγκόσμιο σχεδόν επίπεδο.

Στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης κρίνεται αναγκαία η αξιολόγηση του μέτρου αυτής της αναπροσαρμογής, δεδομένου ότι συχνά διατυπώνεται η άποψη (και πρόσφατα με ιδιαίτερη ένταση, ακριβώς λόγω της κρίσης) ότι το

¹ Το κείμενο αυτό απεστάλη από τον κ. Γκόρτσο γραπτώς, καθώς ο ίδιος δεν μπόρεσε να παραστεί στην εκδήλωση λόγω απρόοπτου κωλύματος.

χρηματοπιστωτικό σύστημα λειτουργεί «ασύδοτα» ή απλά «αυτορυθμιζόμενο», χωρίς να υφίστανται δεσμευτικοί κανόνες προστασίας των συναλλασσομένων και ασφαλιστικές δικλείδες σταθερότητας. Στην έλλειψη αυτής της ρυθμιστικής παρέμβασης αναζητούνται, εξ άλλου, από τους υποστηρικτές της εν λόγω άποψης, και τα βασικά αίτια της κρίσης.

2. Η αληθής έννοια του όρου «απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος»

Η άποψη αυτή δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Η σχετική παρανόηση οφείλεται, κυρίως, στο γεγονός ότι οι μορφές ρυθμιστικής παρέμβασης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα που καθιερώθηκαν κυρίως μεταπολεμικά (η λογική των οποίων βασιζόταν στην αξιοποίηση της αποταμίευσης για την επίτευξη στόχων αναπτυξιακής και κοινωνικής πολιτικής) εγκαταλείφθηκαν, σταδιακά, από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, από όλα τα οικονομικά αναπτυγμένα και πολλά οικονομικά αναπτυσσόμενα κράτη ως αναποτελεσματικές. Στο πλαίσιο αυτό τέθηκε σε εφαρμογή (και σε πολλές χώρες ανά την υφήλιο ολοκληρώθηκε) η διαδικασία που είναι γνωστή ως «απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος».

Ο όρος «απελευθέρωση» αποδίδει τον αγγλικό όρο “deregulation”, με την έννοια της κατάργησης των ρυθμιστικών παρεμβάσεων που αφορούσαν την άμεση κρατική παρέμβαση στη λειτουργία των χρηματοπιστωτικών συστημάτων. Στόχοι της σχετικής διαδικασίας υπήρξαν, κατά κύριο λόγο, η απεξάρτηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τον ιδιοκτησιακό έλεγχο του κράτους και η κατάργηση διοικητικών μέτρων καθορισμού των τιμών, καθώς και η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.

Η ραγδαία αύξηση της παγκόσμιας οικονομικής ευημερίας κατά τη διάρκεια που διανύθηκε μετά την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε αυτά τα κράτη, έστω και με τις παρατηρούμενες ασυμμετρίες στην κατανομή του παραχθέντος πλούτου (οι οποίες, πάντως, σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να αποδοθούν στην ίδια την απελευθέρωση), δικαιολογεί τελικά ως εύστοχη αυτήν την επιλογή.

3. Τα αιτήματα της ρυθμιστικής παρέμβασης στο «απελευθερωμένο» χρηματοπιστωτικό σύστημα

Ωστόσο, η έννοια της «απελευθέρωσης» ταυτίστηκε από ορισμένους με ένα μη ρυθμιζόμενο ή, στην καλύτερη περίπτωση, αυτορυθμιζόμενο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η ταύτιση αυτή δεν είναι ορθή, καθώς στην πλειοψηφία

των οικονομικά ανεπτυγμένων χωρών η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος συνοδεύτηκε, και μάλιστα λόγω αυτής, από έντονη ρυθμιστική παρέμβαση, η οποία αποσκοπεί:

- στη διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των επιμέρους τομέων και υποδομών του (την αποφυγή δηλαδή γενικευμένων κρίσεων, οι οποίες συνιστούν αρνητική εξωτερικότητα),
- στη διασφάλιση της προστασίας των επενδυτών, δηλαδή την άμβλυση της πληροφοριακής ασυμμετρίας μεταξύ των αρνητικών αποταμιευτών που αντλούν ίδια ή/και δανειακά κεφάλαια από τις κεφαλαιαγορές (που τεκμαίρεται ότι διαθέτουν υπέρτερη πληροφόρηση αναφορικά με την αξία των εκδιδόμενων τίτλων) και των επενδυτών που αγοράζουν τίτλους έκδοσης των πρώτων,
- στη διασφάλιση της ακεραιότητας, της αποτελεσματικότητας και της διαφάνειας της κεφαλαιαγοράς,
- στην αποζημίωση των επενδυτών σε περίπτωση αναστολής της λειτουργίας μιας επιχείρησης που παρέχει επενδυτικές υπηρεσίες, εφόσον αυτή αδυνατεί να τους επιστρέψει κεφάλαια ή χρηματοπιστωτικά μέσα που τους ανήκουν,
- στη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων πληρωμών και διακανονισμού,
- στην προστασία των οικονομικών συμφερόντων των καταναλωτών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, δηλαδή, κυρίως, την άμβλυση της πληροφοριακής ασυμμετρίας μεταξύ των φορέων παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (που τεκμαίρεται ότι διαθέτουν υπέρτερη πληροφόρηση αναφορικά με τις ιδιότητες των προσφερομένων υπηρεσιών) και των πελατών τους, και
- στην καταπολέμηση της χρήσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την τέλεση οικονομικών εγκλημάτων.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να γίνει και μια θεωρητική τοποθέτηση. Σύμφωνα με τη νεοκλασική θεωρία, η ρυθμιστική παρέμβαση είναι αναγκαία όταν αποσκοπεί στην εξάλειψη αστοχιών της αγοράς ("market failures"). Οι βασικές εστίες αστοχίας της αγοράς που συναντώνται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι η συνδρομή συνθηκών πληροφοριακής ασυμμετρίας μεταξύ προμηθευτών αγαθών και υπηρεσιών και των καταναλωτών, καθώς και η συνδρομή συνθηκών για την επέλευση αρνητικών εξωτερικοτήτων ("negative externalities"). Αντίθετα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα δεν αποτελεί φυσικό μονοπώλιο.

Συνεπώς, το χρηματοπιστωτικό σύστημα εν γένει δε λειτουργεί, όπως εσφαλμένα αναφέρεται, σε ένα «ρυθμιστικό κενό». Αντίθετα, λειτουργεί σε ένα καθεστώς έντονης ρυθμιστικής παρέμβασης, η έκταση της οποίας δεν έχει ιστορικό προηγούμενο, και οι κανόνες της οποίας έχουν διαμορφωθεί, με ιδιαίτερα δομημένη εσωτερική συνοχή:

- τόσο σε διεθνές επίπεδο σύμφωνα με την ισχύουσα διεθνή αρχιτεκτονική του χρηματοπιστωτικού συστήματος και τους συναφείς κανόνες του διεθνούς χρηματοπιστωτικού δικαίου,
- όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο (και μέσω αυτού στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας) σύμφωνα με τις διατάξεις του ισχύοντος ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού δικαίου με στόχο την επίτευξη της ευρωπαϊκής χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης.

Επισημαίνεται, πάντως, στο σημείο αυτό ότι σε ορισμένα οικονομικά αναπτυσσόμενα κράτη η απελευθέρωση δε συνοδεύτηκε από κατάλληλη θωράκιση της σταθερότητας του συστήματος, και τα αποτελέσματα αυτής της επιλογής έγιναν ορατά με τις κρίσεις που αυτά βίωσαν την περασμένη δεκαετία (στη Ρωσία, τη Λατινική Αμερική και τη Νοτιοανατολική Ασία). Κενά υπάρχουν, βέβαια, και στο ρυθμιστικό σχεδιασμό του χρηματοπιστωτικού συστήματος στα οικονομικά αναπτυγμένα κράτη, θεματική στην οποία θα αναφερθούμε αμέσως κατωτέρω.

4. Τα κενά και η αναποτελεσματικότητα του υφιστάμενου πλαισίου

Μολονότι το εύρος του υφιστάμενου διεθνούς και ευρωπαϊκού θεσμικού και ρυθμιστικού πλαισίου, το οποίο διαμορφώθηκε σταδιακά κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριάντα (30) κυρίως ετών, είναι ιδιαίτερα σημαντικό, η εκδήλωση της πρόσφατης διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, και κυρίως η έκταση και η έντασή της ανέδειξε την ύπαρξη κενών σε αυτό, και συνεπώς κατέστησε αναγκαία την ανάληψη πρωτοβουλιών για την αναπροσαρμογή του. Η ανάλυση των αιτιών της τρέχουσας κρίσης υπερβαίνει σαφώς τα όρια του παρόντος άρθρου. Κρίσιμο είναι, όμως, να αναφερθούν τα ακόλουθα:

(α) Κατ' αρχήν, στα καλούμενα εξω-χώρια κέντρα ("offshore centers") η έννοια της ρυθμιστικής παρέμβασης δεν υφίσταται καν.

(β) Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, σε ορισμένα οικονομικά αναπτυγμένα κράτη αναπτύχθηκαν αγορές και ασκούν δραστηριότητα διάφορες κατηγορίες φορέων παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών που δεν υπόκεινται σε κρατική εποπτεία (ο καλούμενος "shadow banking sector").

(γ) Επισημαίνεται, τέλος, ότι έχουν καθιερωθεί κανόνες, οι οποίοι κρίνονται ως αναποτελεσματικοί, όπως ενδεικτικά:

- οι κανόνες κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, οι οποίοι εντείνουν την «προκυκλικότητα», δηλαδή ωθούν τις τράπεζες να χορηγούν περισσότερα δάνεια κατά τη διάρκεια της ανόδου του οικονομικού κύκλου και να είναι πιο διστακτικές στην πιστωτική τους δραστηριότητα κατά τη διάρκεια της ύφεσης, και
- οι κανόνες το κόστος της εφαρμογής των οποίων σε ορισμένες περιπτώσεις υπερακοντίζει τα οφέλη από την υιοθέτησή τους, τουλάχιστον ως προς ορισμένες διαστάσεις τους (με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα ορισμένους κανόνες για την προστασία του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών).

5. Θέσεις αναφορικά με το μέτρο της αναγκαίας αναπροσαρμογής

Στο πλαίσιο αυτής της ανάγκης ρυθμιστικής αναπροσαρμογής είναι, πάντως, σημαντικό να αξιολογηθεί ορθά και το μέτρο της αναγκαίας παρέμβασης, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα. Η κρίση του γράφοντος επί αυτού το θέματος μπορεί να συνοψιστεί στα ακόλουθα:

(α) Κατ' αρχήν, σε περιόδους κρίσης, το πρώτο και κυρίαρχο μέλημα, εύλογα, είναι η λήψη διορθωτικών μέτρων, με στόχο την άμεση άμβλυση των δυσμενών επιπτώσεων που αυτή έχει επιφέρει. Τα μέτρα αυτά - στα οποία περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, οι παρεμβάσεις των κεντρικών τραπεζών για την τόνωση της ρευστότητας στην αγορά, η προσωρινή κρατικοποίηση ιδιωτικών τραπεζών που έχουν περιέλθει σε κατάσταση αφερεγγυότητας, και η πλήρης εγγύηση των τραπεζικών καταθέσεων:

- δεν αφορούν τις «κανονικές» συνθήκες λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών συστημάτων,
- είναι αναγκαία σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, δεν αποτελούν, όμως, τη λύση για τη θωράκιση των χρηματοπιστωτικών συστημάτων σε μεσοπρόθεσμη βάση, όταν ομαλοποιηθούν οι συνθήκες λειτουργίας τους,
- δεν μπορούν, επίσης, να έχουν μόνιμο χαρακτήρα, διότι αυτό θα προσέκρουε σε πολλές δικαιοδοσίες (περιλαμβανομένων εκείνων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπου ως βασικός γνώμονας πρέπει να λαμβάνεται η βασική αρχή του κοινοτικού δικαίου για τη λειτουργία μιας ενιαίας αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό) στις διατάξεις του ισχύοντος δικαίου για την απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων.

Η τελευταία επισήμανση γίνεται εν όψει του γεγονότος ότι, λόγω της κρίσης, πολλά από τα κράτη μέλη της Κοινότητας (όπως και άλλα κράτη διεθνώς) έχουν προχωρήσει σε προγράμματα διάσωσης τραπεζών ή σταθεροποίησης του τραπεζικού συστήματος και της ρευστότητας στην οικονομία, μέσω των οποίων

είτε επήλθε η κρατικοποίηση αφερέγγυων τραπεζών, είτε το Δημόσιο απέκτησε συμμετοχή (σε πολλές περιπτώσεις σημαντική) στο μετοχικό κεφάλαιο προβληματικών, αλλά και υγιών τραπεζών.

Η εν λόγω συμμετοχή του Δημοσίου στο μετοχικό κεφάλαιο τραπεζών, όπως και όλα τα υπόλοιπα μέτρα που έχουν ληφθεί συναφώς (όπως π.χ., παροχή εγγυήσεων σε τράπεζες) συνιστούν κρατικές ενισχύσεις και το επιτρεπτό τους (όπως και η διάρκειά τους) υπόκειται στις διατάξεις της Συνθήκης και προϋποθέτει έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

(β) Δεύτερον, σε ό,τι αφορά τις θεσμικές διευθετήσεις και τα μέτρα που είναι αναγκαία, ώστε να καλυφθούν σε βάθος χρόνου τα κενά που αποτέλεσαν τα αίτια της κρίσης που βιώνουμε και να ελαχιστοποιηθεί το ενδεχόμενο επέλευσης νέων κρίσεων στο μέλλον, αυτές και αυτά εντάσσονται μέσα στο σύστημα του ήδη υφιστάμενου θεσμικού και ρυθμιστικού πλαισίου. Κάθε ουσιαστική δε προσέγγιση αναφορικά με το μέτρο της αναγκαίας «αναπροσαρμογής» του χρηματοπιστωτικού δικαίου, σε όλα τα επίπεδα πρέπει, κατά τη γνώμη του γράφοντος, να έχει ως σημείο αφετηρίας τα αίτια της κρίσης και ως γνώμονα την προσφορότητα των αναγκαίων ρυθμιστικών παρεμβάσεων.

Η τρέχουσα κρίση έχει συγκεκριμένα αίτια και η ρυθμιστική παρέμβαση πρέπει να τα αντιμετωπίσει με πρόσφορα μέσα. Το ζητούμενο δεν είναι η ποσότητα, αλλά η ποιότητα των παρεμβάσεων. Εκείνο που απαιτείται είναι η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του υφιστάμενου πλαισίου, με βάση τους άξονες γύρω από τους οποίους αυτό έχει σταδιακά διαμορφωθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών δεκαετιών (μετά την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος), και με γνώμονα τις εμπειρίες που αντλήθηκαν, μεταξύ άλλων, και από την πρόσφατη κρίση και αναταραχή. Αυτό επιβεβαιώθηκε ήδη, καθώς:

- ορισμένα από τα στοχευμένα μέτρα που λαμβάνονται διεθνώς για την άμεση άμβλυση των δυσμενών επιπτώσεων που επέφερε η πρόσφατη κρίση, όπως οι παρεμβάσεις των κεντρικών τραπεζών για την ενίσχυση της ρευστότητας στην αγορά, και η ενίσχυση των συστημάτων εγγύησης των τραπεζικών καταθέσεων, αντλήθηκαν από το υφιστάμενο ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος,
- το χρηματοπιστωτικό σύστημα πολλών κρατών δεν εκτέθηκε (πρωτογενώς τουλάχιστον) σε κρίση, ή εκτέθηκε λιγότερο από άλλα, ακριβώς διότι παρουσίασε ισχυρή θεσμική θωράκιση.

Τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα, αυτό θα ενισχύσει τελικά την εμπιστοσύνη του αποταμιευτικού και επενδυτικού κοινού στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, που είναι και ο βασικός στόχος.

Η παρουσίαση των θεσμικών και ρυθμιστικών πρωτοβουλιών που έχουν ήδη αναληφθεί για την αντιμετώπιση των αιτίων αυτής της κρίσης και την αναπροσαρμογή του ισχύοντος πλαισίου:

- σε διεθνές επίπεδο, με ιδιαίτερη έμφαση στις αποφάσεις που ελήφθησαν στη Σύνοδο του G-20 του Λονδίνου την 2α Απριλίου του τρέχοντος έτους,
- σε ευρωπαϊκό επίπεδο, από τα αρμόδια κοινοτικά όργανα και τις καλούμενες Επιτροπές του επιπέδου 3 της διαδικασίας Lamfalussy, καθώς και από την Ομάδα de Larosière, και
- σε εθνικό επίπεδο,

υπερβαίνει τις ανάγκες του παρόντος άρθρου. Είναι, όμως, κατά τη γνώμη του γράφοντος, ορθά προσανατολισμένες προς αυτήν την κατεύθυνση.

Γκίκας Χαρδούβελης

Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιά

Κυρίες και κύριοι, φίλες και φίλοι,

Ευχαριστώ για την παρουσία σας σημερινή εκδήλωση. Ευχαριστώ επίσης την Ο.Κ.Ε. και το Πρόεδρό της κ. Πολυζωγόπουλο για την τιμή που μου έκαναν να μου ζητήσουν να μιλήσω σε ένα τόσο αξιόλογο ακροατήριο και για ένα τόσο καυτό ζήτημα, το ζήτημα της ανάπτυξης και του ειδικού ρόλου του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

A. Εισαγωγή

Γνωρίζουμε ότι ο τομέας των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών έχει σχέση με όλους τους παράγοντες της οικονομίας, το νοικοκυριό και όλη τη γκάμα εισοδηματιών από τους πιο φτωχούς στους πιο πλούσιους, την επιχείρηση και όλους τους κλάδους της οικονομίας, τον καταθέτη, τον ομολογιούχο, τον επενδυτή, το ίδιο το κράτος. Γι' αυτό δεν νοείται οικονομική ανάπτυξη χωρίς υγιή χρηματοπιστωτικό τομέα.

Η σχέση αυτή είναι μια σχέση φιλική αλλά και ανταγωνιστική, όπως όλες οι επαγγελματικές σχέσεις. Γι' αυτό και ο τομέας επικεντρώνει εύκολα το ενδιαφέρον και τη συζήτηση. Σε περιόδους ύφεσης, μάλιστα, τα προβλήματα πολλαπλασιάζονται. Η ύφεση που έρχεται και στην Ελλάδα θα εντείνει τις σχέσεις.

Η σημερινή παγκόσμια κρίση λοιπόν αναδεικνύει αυτή την άμεση σχέση της οικονομίας με το χρηματοπιστωτικό χώρο. Η κρίση ξεκίνησε από το χρηματοοικονομικό τομέα, και συγκεκριμένα τον εξω-τραπεζικό ή σκιώδη τραπεζικό τομέα των Η.Π.Α. και επεκτάθηκε στην πραγματική οικονομία. Ο φταίχτης είναι εύκολο να βρεθεί.

Η κρίση, όμως, έχει αναδείξει και τις μεγάλες διαφορές της Ελλάδας από άλλες χώρες στη σχέση του χρηματοοικονομικού χώρου με την οικονομία. Διότι την κρίση, που την έχουν υποστεί οι εργαζόμενοι και οι επιχειρήσεις διεθνώς,

την έχουν επίσης υποστεί και οι υγιείς και σωστές τράπεζες, όπως οι ελληνικές. Αυτή η αντιδιαστολή πρέπει στο μέλλον να μας κάνει πιο ήπιους στην κριτική μας ενάντια στο χάρο.

Οι τράπεζες στην Ελλάδα φυσικά και κινούνται με βάση στο κέρδος. Είναι, όμως, συνεπείς φορολογούμενοι. Πληρώνουν τους εργαζόμενους για τις υπερωρίες τους. Βάζουν χρήματα στα ασφαλιστικά τους ταμεία. Δεν πέταξαν στο δρόμο χιλιάδες εργαζόμενους. Δεν είναι ούτε ήταν άπληστες, δεν αγόρασαν τοξικά προϊόντα, δεν μόχλευσαν τους ισολογισμούς τους σε απίστευτο βαθμό για να βελτιώσουν την κερδοφορία τους, δεν αλλοίωσαν την εικόνα του ρίσκου στους ισολογισμούς τους όπως έγινε στο εξωτερικό, εξαπατώντας έτσι τις εποπτικές αρχές, δεν έδωσαν δάνεια αφειδώς σε νοικοκυριά που ήξεραν ότι δεν θα μπορούσαν να ξεπληρώσουν.

B. Ελληνικές τράπεζες και οικονομία: Επιτυχής κοινή πορεία δεκαετίας

Η ιστορία της σχέσης τραπεζών-ελληνικής οικονομίας των τελευταίων 10 ή 15 ετών πρέπει να μας γεμίζει αισιοδοξία για το παρόν και μέλλον. Είναι μια ιστορία κοινής πορείας προς ένα καλύτερο αύριο. Αυξήθηκε όχι μόνο το βιοτικό επίπεδο του Έλληνα αλλά και το επίπεδο υπηρεσιών των τραπεζών.

Η εποχή της πολιτικής παρέμβασης στη κατανομή των δανείων και η διαφθορά στο σύστημα χορηγήσεων έχουν περάσει ανεπιστρεπτή. Υπάρχει διαφάνεια στις τραπεζικές δραστηριότητες. Έχουν υιοθετήσει τα διεθνή λογιστικά πρότυπα. Εκδίδουν ομόλογα στη διεθνή αγορά. Και έχουν επεκταθεί με μεγάλη επιτυχία από το 2000 στη γειτονική περιοχή. Οι τράπεζές μας έχουν γίνει γνωστές ως παράδειγμα επιτυχίας των Ελλήνων. Ξένοι δημοσιογράφοι και αναλυτές εκτός Ευρώπης, όταν τους ρωτάς τι γνωρίζουν για τους σημερινούς Έλληνες, συνήθως απαντούν: «Οι Έλληνες έχουν εφοπλιστές και τραπεζίτες».

Γ. Οι ελληνικές τράπεζες στην κρίση

Οι ελληνικές τράπεζες το 2008 είχαν την ισχυρότερη κεφαλαιακή επάρκεια σε όλη την παλαιά Ευρώπη των 15. Θυμίζω ότι η επιδείνωση της κρίσης επηρέασε τις ελληνικές τράπεζες, κυρίως επειδή έχουν την ανάγκη δανεισμού στη διατραπεζική αγορά. Έχουν περισσότερα δάνεια από καταθέσεις κυρίως στις γειτονικές χώρες.

Η επέκταση αυτή στις γειτονικές χώρες, όμως, ήταν η σωστή επενδυτική στρατηγική. Είναι δείγμα εξωστρέφειας, που θέλουμε για όλο τον επιχειρηματικό κόσμο. Οι χώρες αυτές τρέχουν και θα τρέχουν κατά μέσο όρο με υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης από την παλαιά Ευρώπη. Θέλουν και μπορούν

να επιτύχουν την πραγματική σύγκλιση. Όποιος επενδύει εκεί, λοιπόν, έχει και υψηλότερη αναμενόμενη απόδοση. Υπάρχει μεγαλύτερο ρίσκο στις χώρες αυτές, αλλά η απόδοση είναι πολλαπλάσια.

Το κράτος και οι ελληνικές εποπτικές αρχές υπήρξαν γρήγορες στην αντίδρασή τους στην επιδείνωση της διεθνούς κρίσης στο τέταρτο τρίμηνο του 2008. Το ελάχιστο εγγυημένο ποσό των καταθέσεων αυξήθηκε σε χρόνο dt, ενώ ανακοινώθηκε και πακέτο διάσωσης του τραπεζικού συστήματος στα πρότυπα της ΕΕ. Το πακέτο αυτό των €28 δισ., ως ποσοστό του ΑΕΠ, ήταν το τρίτο μικρότερο στην ΕΕ και η ελληνική Βουλή ήταν η τελευταία που το θέσπισε σε νόμο, ενώ μέχρι σήμερα το μισό έχει χρησιμοποιηθεί, στοιχεία που δείχνουν ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν ήταν ούτε είναι υπό την ίδια πίεση, όπως τραπεζικά συστήματα σε άλλες χώρες. Ούτε και φυσικά παρατηρήσαμε χρεοκοπίες τραπεζών στην Ελλάδα, όπως αλλού. Οι δε πρόσφατοι έλεγχοι κοπώσεως του τραπεζικού συστήματος, από το ΔΝΤ και την Τράπεζα της Ελλάδος, δείχνουν μια πολύ καλύτερη εικόνα από την εικόνα των τραπεζών διεθνώς.

Δ. Το μέλλον

Στο μέλλον θα δούμε μια διεθνή οικονομία που θα τρέχει με μικρότερους ρυθμούς ανάπτυξης σε σχέση με το παρελθόν, λόγω μικρότερης κατανάλωσης στις Η.Π.Α., υψηλότερου κρατικού δανεισμού από πολλές χώρες ώστε να αποφευχθούν τα χειρότερα της κρίσης, υψηλότερων ασφαλιστρών κινδύνου στα επιτόκια.

Θα δούμε και μια εποπτεία του διεθνούς τραπεζικού χώρου πολύ πιο αυστηρή. Θα δούμε ίσως και περισσότερη κανονικοποίηση. Αναμένεται να μπουν κανόνες για περισσότερη διαφάνεια, πιθανόν αντι-κυκλικοί περιορισμοί στη μόχλευση, περιορισμοί στο μέγεθος των τραπεζικών ομίλων, περιορισμοί στις τιτλοποιήσεις, τα εξωχρηματιστηριακά παράγωγα και άλλα.

Δεν θα δούμε, όμως, μια επανάληψη της δεκαετίας του 1930, όταν ο απόλυτος φιλελευθερισμός ακολουθήθηκε από την απόλυτη αυστηρότητα στην εποπτεία και την κανονικοποίηση και από έναν πόλεμο, το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Έχουμε διδαχθεί από τα λάθη του παρελθόντος και οι κυβερνήσεις μας και οι κεντρικές τράπεζες το έχουν αποδείξει τον τελευταίο χρόνο.

Αλλά στην πολιτική, εγχώρια ή διεθνή, ποτέ μη λες τέλος στα προβλήματα. Το ζητούμενο είναι να μην χρησιμοποιηθεί πολιτικά η κρίση ώστε να εξοστρακιστεί η επιχειρηματική προσπάθεια για υγιές κέρδος και στραγγαλιστεί η διάθεση για καινοτομία και παραγωγικότητα. Και η αποφυγή αυτού του κακού σεναρίου θα επιτευχθεί μόνον αν η παγκόσμια κοινωνία στρέψει την προσοχή της σε θέματα κατανομής εισοδήματος, σε θέματα που θίγουν την πλειονότητα

των πολιτών και όλη την ανθρωπότητα. Δηλαδή, να συμμετέχουν όλοι από δω και μπρος στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.

Ε. Ελλάδα

Στην Ελλάδα η κρίση φέρνει στην επιφάνεια και στην προσοχή των διεθνών επενδυτών τις αυτόχθονες μακροχρόνιες αδυναμίες της χώρας μας: Τα διπλά ελλείμματα, τα οποία αυξάνουν τον κίνδυνο μακροχρόνιας στασιμότητας: Πρώτον, το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, που απεικονίζεται στο τεράστιο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών και τον υψηλό ελληνικό πληθωρισμό σε σχέση με την Ευρωζώνη. Δεύτερον, ο αναποτελεσματικός δημόσιος τομέας, που απεικονίζεται στο ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα, στο αυξανόμενο δημόσιο χρέος.

Απαιτούνται δύο ειδών πολιτικές: Άμυνας και επίθεσης. Άμυνα σημαίνει να φτιάξουμε πρώτα το σπίτι μας, δηλαδή το δημόσιο τομέα, και στη συνέχεια να προχωρήσουμε σε εκείνες τις μεταρρυθμίσεις που έχουν το μικρότερο κόστος. Έτσι, ξεκινάμε με μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών. Οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας έρχονται αργότερα και με συναίνεση.

Επίθεση σημαίνει ότι ακολουθούμε ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης με έμφαση την εξωστρέφεια και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας. Στηρίζουμε τις παραγωγικές επενδύσεις και την καινοτομία. Προσέχουμε ιδιαίτερα τους συντελεστές παραγωγής. Δίνουμε, δηλαδή, έμφαση στην Παιδεία, όπου με λίγους πόρους μπορούμε να έχουμε πολλαπλάσια αποτελέσματα αν καταφέρουμε να δημιουργήσουμε μια νεολαία που σκέφτεται κριτικά, που ψάχνει το καινοτόμο. Σημαίνει ότι δίνουμε έμφαση και στο χώρο της Υγείας, όπου ιδιωτικός και δημόσιος τομέας ανταγωνίζονται. Μάλιστα μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε και την ιστορική εμπειρία από τον τραπεζικό τομέα, όπου ο ανταγωνισμός με τον ιδιωτικό τομέα δημιούργησε ανταγωνιστικές, υπό κρατικό έλεγχο, τράπεζες.

Κυρίες και κύριοι,

Για την Ελλάδα υπάρχουν δύο δρόμοι μπροστά μας. Ο δρόμος της αδράνειας, της εσωστρέφειας και της συρρίκνωσης, όπου το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών θα λυθεί εν μέρει από μια βαθειά ύφεση διαρκείας, όταν τα νοικοκυριά δεν θα αγοράζουν ξένα προϊόντα επειδή δεν έχουν χρήματα για να πληρώσουν και το δημοσιονομικό έλλειμμα θα μειωθεί επειδή το δημόσιο δε θα μπορεί να πληρώσει και θα πιεστεί να κόψει ακόμα και τις παραγωγικές δαπάνες.

Υπάρχει και ο δεύτερος δρόμος της εξωστρέφειας, της σκληρής δουλειάς και της αντιμετώπισης των προβλημάτων, όπου τα ελλείμματα μειώνονται επειδή αυξάνονται οι εξαγωγές, χωρίς να περιορίζεται το βιοτικό επίπεδο. Τον περιέγραψα το δρόμο αυτό. Εκεί μπορούν να βοηθήσουν και οι τράπεζες. Για να

πετύχουμε το δεύτερο δρόμο, δεν αρκεί να βασιστούμε στο χρηματοοικονομικό τομέα. Πρέπει να κάνουμε και σε άλλους τομείς της οικονομίας αυτό που κάναμε στον τραπεζικό χώρο, ο οποίος παραμένει ένα επιτυχές παράδειγμα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων προς μίμηση.

Θέλουμε στο μέλλον, οι εκτός Ευρώπης ξένοι να γνωρίζουν όχι μόνο τους Έλληνες εφοπλιστές και τραπεζίτες, αλλά όλους τους Έλληνες.

Ευχαριστώ.

Γιάννης Στουρνάρας

Καθηγητής ΚΠΑ, Επιστημονικός Διευθυντής IOBE

A. Μια σύντομη ιστορική αναδρομή: το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και η συμβολή του στην οικονομική σύγκλιση

Η στενή αλληλεξάρτηση και η αλληλεπίδραση των εξελίξεων στο χώρο της μακροοικονομίας και στο χρηματοπιστωτικό κλάδο αποτέλεσαν βασικές συνιστώσες της διαδικασίας σύγκλισης και ενσωμάτωσης της ελληνικής οικονομίας στην Ευρωζώνη.

Υπήρξε εκτενής αναδιάρθρωση του ελληνικού χρηματοπιστωτικού κλάδου τα τελευταία είκοσι χρόνια: οι πρώτες μεταρρυθμίσεις αφορούσαν στην απελευθέρωση των επιτοκίων και ξεκίνησαν προς το τέλος της δεκαετίας του 1980, ενώ η απελευθέρωση του δανεισμού και η εξάλειψη των συναλλαγματικών ελέγχων πραγματοποιήθηκαν κυρίως την περίοδο 1993-1994. Αυτές οι αλλαγές έθεσαν τα θεμέλια για τον εκσυγχρονισμό του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Οι ιδιωτικοποιήσεις των τραπεζών προκάλεσαν τη μεγαλύτερη ανασύνθεση του χρηματοπιστωτικού τομέα μετά τη δεκαετία του 1950. Είναι χαρακτηριστικό ότι την περίοδο 1998-2001 πραγματοποιήθηκαν συνολικά 14 συγχωνεύσεις και εξαγορές τραπεζών, εκ των οποίων οι 6 αφορούσαν μικρές και μεσαίες κρατικές τράπεζες που ιδιωτικοποιήθηκαν.

Ο απελευθερωμένος και πιο υγιής χρηματοπιστωτικός κλάδος υποστήριξε την ισχυρή οικονομική ανάπτυξη. Χωρίς τις δεσμεύσεις του παρελθόντος για την εξυπηρέτηση στόχων του προϋπολογισμού, ο κλάδος ήταν πλέον σε θέση να κατευθύνει πόρους προς υψηλότερες αποδόσεις. Με τη μείωση των κινδύνων και των επιτοκίων, ο τραπεζικός δανεισμός στον ιδιωτικό τομέα επεκτάθηκε ταχύτατα. Αυτό ενίσχυσε την περαιτέρω εξάπλωση των ιδιωτικών επενδύσεων, οι οποίες αυξήθηκαν περισσότερο από 7% ετησίως μετά τα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Η διαδικασία απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος, αν και χρονοβόρα, απέδωσε τους αναμενόμενους καρπούς, δημιουργώντας προσδοκίες για μείωση των επιτοκίων και ενίσχυση του ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών. Η αλληλεπίδραση απελευθέρωσης και εκσυγχρονισμού του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τη μια πλευρά και της οικονομικής πολιτικής που οδήγησε στη συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη από την άλλη, αποτέλεσε το βασικό μοχλό της δυναμικής της οικονομικής ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια και τη βασική ερμηνευτική μεταβλητή των μακροοικονομικών μεγεθών στην Ελλάδα.

Σήμερα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα καλείται να συμβάλει στην ελαχιστοποίηση των συνεπειών της διεθνούς κρίσης στην ελληνική οικονομία. Αυτό απαιτεί ορθολογικές διαχειριστικές επιλογές σε περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από πρωτοφανή αβεβαιότητα και χειροτέρευση των μακροοικονομικών δεδομένων. Τα προηγούμενα χρόνια η ταχεία ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και η διαδικασία ονομαστικής και πραγματικής σύγκλισης συνέβαλαν στην αύξηση της κερδοφορίας των τραπεζών σε ένα περιβάλλον όπου η καλή ποιότητα του χαρτοφυλακίου των δανείων τους ήταν εξασφαλισμένη λόγω κυρίως των θετικών οικονομικών συνθηκών. Τώρα αυτό δε συμβαίνει, γεγονός που απαιτεί: (α) Άμεσες, προληπτικού χαρακτήρα, διαχειριστικές αποφάσεις εκ μέρους των τραπεζών, (β) κινητοποίηση, συντονισμό και αποφασιστικότητα των εποπτικών και δημοσιονομικών αρχών, με σκοπό την εξασφάλιση της συνέπειας των διαχειριστικών αποφάσεων των τραπεζών με τις τρέχουσες συνθήκες οικονομικής κρίσης και την ελαχιστοποίηση των συστημικών κινδύνων.

B. Αίτια και αφορμές της τρέχουσας διεθνούς οικονομικής κρίσης. Διάρκης άνοδος του ΑΕΠ (Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος) και των χρηματιστηρίων από το 2002 έως το τέλος του 2007. Αύξηση τιμών μετοχών και ακινήτων πολύ πάνω από τις ιστορικές μέσες τιμές. Αναζήτηση αφορμών για 'διόρθωση'. Κοινά σημεία, αλλά και διαφορές με προηγούμενες κρίσεις

Χαλάρωση εποπτείας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα με αιχμή την κατάργηση της νομοθεσίας Glass-Steagall. Έλλειψη εποπτείας του 'σκιάδους' χρηματοπιστωτικού συστήματος (hedge funds κ.τ.λ.), σε συνδυασμό με την αυξανόμενη παρουσία εξωχώριων (offshore) κέντρων.

Περιορισμένη εμβέλεια των κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας της Βασιλείας, οι οποίοι προσαρμόστηκαν στις ανάγκες των εμπορικών τραπεζών και όχι των εποπτικών αρχών (regulators capture).

Έλλειψη συντονισμού μεταξύ των διεθνών εποπτικών κέντρων του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Σύστημα κινήτρων και αμοιβών που ενθάρρυνε την υπερβολική ανάληψη κινδύνων, τις βραχυπρόθεσμες αποδόσεις και τον υπερβολικό δανεισμό.

Έλλειψη διαφάνειας και εισαγωγή πολύπλοκων παράγωγων προϊόντων. Μη συμμετρική πληροφόρηση αγοραστών-πωλητών.

Χρήση, από τις τράπεζες, πολύπλοκων μαθηματικών υποδειγμάτων για τον υπολογισμό των πιστωτικών κινδύνων και των κινδύνων αγοράς χωρίς ορθό υπολογισμό του συστημικού κινδύνου.

Ενθάρρυνση 'τιτλοποιήσεων', που μείωσε τα κίνητρα για αυστηρή διαχείριση κινδύνων.

'Προ-κυκλικότητα' των κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών.

Υπερβολικά χαλαρή νομισματική πολιτική στις Η.Π.Α. για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα μετά το 2001.

Διεθνείς οικονομικές ανισορροπίες, όπως κυρίως εκφράζονται στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών των Η.Π.Α. και της Κίνας.

Αφορμή της κρίσης: Κατάρρευση της αγοράς κατοικιών και ακινήτων στις Η.Π.Α. και σε άλλες χώρες τον Αύγουστο του 2007.

Γ. Αποτελέσματα της διεθνούς κρίσης

Κατάρρευση μεγάλων τραπεζών (Lehman Brothers) και στήριξη άλλων με κολοσσιαία ποσά, λόγω, κυρίως, των ζημιών από προβληματικά στεγαστικά δάνεια και σχετιζόμενες με αυτά επενδύσεις.

Αβεβαιότητα για το μέγεθος των συνολικών ζημιών (\$2,2 τρισ., \$3,0 τρισ., \$4,1 τρισ. ή περισσότερο;).

Φαύλος κύκλος απομόχλευσης: Μείωση τιμών περιουσιακών στοιχείων, ζημιές τραπεζών, μείωση κεφαλαίων τραπεζών, μείωση δανεισμού, μείωση ιδιωτικής δαπάνης (κατανάλωσης, επενδύσεων), αύξηση ανεργίας, μείωση ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης και ούτω καθεξής.

Φόβος και υπερβολικός συντηρητισμός, όταν πριν από ένα χρόνο κυριαρχούσε η ευφορία και η ανάληψη υπερβολικών κινδύνων.

Διεθνής ύφεση και αύξηση ανεργίας.

Ορθή η αντίδραση από τις κεντρικές τράπεζες και τις κυβερνήσεις. Το κράτος 'σώζει' τις αγορές, τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις, όπως δίδαξε ο Keynes και οι επίγονοί του. Το κράτος αυξάνει τις δημόσιες δαπάνες ενώ ο ιδιωτικός τομέας μειώνει τις δαπάνες του.

'Πακέτα' διάσωσης τραπεζών, δημοσιονομική επέκταση, αύξηση προσφο-

ράς ρευστότητας από τις κεντρικές τράπεζες ακόμα και με 'ανορθόδοξα' μέσα.

Η κρίση ως ευκαιρία για ένα καλύτερο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα: Τόνωση ηθικών αξιών, 'χρυσή τομή' μεταξύ κράτους και αγοράς, μεταξύ ατομικού και συλλογικού συμφέροντος. Σημασία της παιδείας.

Πρώτα ενθαρρυντικά 'θεσμικά' στοιχεία: Ενδείξεις κατάργησης φορολογικών παραδείσων, χαλάρωση του τραπεζικού απορρήτου. Η Σύνοδος των G-20 στο Λονδίνο στις 2 Απριλίου έθεσε τις βάσεις για συντονισμένη έξοδο από την κρίση μέσω της αύξησης των πόρων του ΔΝΤ, της νέας αρχιτεκτονικής του χρηματοπιστωτικού συστήματος, της αποφυγής του προστατευτισμού και, κυρίως, της διατυπωμένης βούλησης για ενεργό παρέμβαση προκειμένου να μην επαναληφθούν τα λάθη του παρελθόντος (Σύνοδος G-20 του 1933).

Δ. Πόσο θα διαρκέσει η διεθνής κρίση;

Θα εξαρτηθεί από τη συνισταμένη των ακόλουθων θετικών και αρνητικών δυνάμεων:

- Μέγεθος και αβεβαιότητα για τις ζημιές των τραπεζών (αρνητική δύναμη).
- Αντίδραση των κυβερνήσεων και των κεντρικών τραπεζών (θετική δύναμη).
- Χαμηλές τιμές πετρελαίου και πρώτων υλών (θετική δύναμη).
- Χαμηλές τιμές μετοχών και άλλων περιουσιακών στοιχείων (θετική δύναμη).
- Νέα αρχιτεκτονική του παγκόσμιου οικονομικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος (θετική δύναμη).
- Πρώτα ενθαρρυντικά οικονομικά στοιχεία από τους 'πρόδρομους δείκτες': Αύξηση της 'νομισματικής βάσης' από όλες τις κεντρικές τράπεζες, μείωση επιτοκίων, 'δημοσιονομικά πακέτα' ύψους 5 τρισ. δολαρίων περίπου μέχρι το τέλος του 2010, αποτελέσματα μεγάλων τραπεζών α' τριμήνου 2009, ανάκαμψη χρηματιστηρίων, αύξηση ζήτησης και τιμής πετρελαίου και λοιπών πρώτων υλών, ελαφρά αύξηση λιανικών πωλήσεων και ζήτησης κατοικιών στις Η.Π.Α., ανάκαμψη εμπιστοσύνης στη Γερμανία.

Ε. Μαθήματα από την κρίση

Αναγκαιότητα εύρεσης μιας νέας 'χρυσής τομής' μεταξύ κράτους και αγοράς.

Η πλήρης απασχόληση πρέπει να συμπεριληφθεί στους στόχους πολιτικής. Απαιτούνται τόσο πολιτικές από την πλευρά της ζήτησης (π.χ. δημόσιες επεν-

δύσεις), όσο και πολιτικές για την ενίσχυση της προσφοράς (διαρθρωτική πολιτική).

Ενσωμάτωση της Κίνας στη νέα παγκόσμια αρχιτεκτονική, με δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Ανάγκη σταδιακής δημιουργίας ενός νέου παγκόσμιου νομίσματος με βάση τα special drawing rights (SDRs), δηλαδή του νομίσματος με βάση το οποίο υπολογίζονται τα μερίδια των κρατών-μελών του ΔΝΤ.

Νέα νομοθετική ρύθμιση τύπου Glass-Steagall για το χρηματοπιστωτικό σύστημα, αλλά προσαρμοσμένη στη σύγχρονη εποχή, η οποία θα διαχωρίζει τις κλασικές τραπεζικές εργασίες από την επενδυτική τραπεζική.

Διαφάνεια στους ισολογισμούς των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και τα χρηματοοικονομικά προϊόντα.

Επιβολή 'αντι-κυκλικής' συμπεριφοράς στο δανεισμό των τραπεζών μέσω αντίστοιχων κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας (Υπόδειγμα Κεντρικής Τράπεζας Ισπανίας, κανόνας Goodhart - Persaud).

Εποπτεία των οργανισμών και εταιρειών αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας εταιρειών, τραπεζών, κρατών.

Συγκέντρωση όλων των εποπτικών αρχών σε ένα κέντρο, κατά προτίμηση την Κεντρική Τράπεζα.

ΣΤ. Κίνδυνοι των ελληνικών τραπεζών από τη διεθνή κρίση και συνέπειες. Διεθνείς συγκρίσεις

Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα παραμένει κατά βάση υγιές. Όμως, παρά την περιορισμένη έκθεση των ελληνικών τραπεζών σε «τοξικά» στοιχεία ενεργητικού, ορισμένα χαρακτηριστικά της εγχώριας οικονομίας, σε συνδυασμό με την παρούσα δυσχερή οικονομική συγκυρία, συνεπάγονται κινδύνους που οι τράπεζες είτε ήδη αντιμετωπίζουν, ή ενδέχεται να αντιμετωπίσουν.

Εν γένει, οι ελληνικές τράπεζες είναι αντιμέτωπες με τα εξής προβλήματα:

1. Μείωση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και αύξηση της ανεργίας στην Ελλάδα: η υψηλή ζήτηση που χαρακτήριζε την ελληνική οικονομία έχει μειωθεί, ενώ η αύξηση της ανεργίας συνδέεται άμεσα με το ρυθμό αύξησης των επισφαλών δανείων και την επιδείνωση της ποιότητας των στοιχείων του ενεργητικού των τραπεζών.
2. Μείωση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης των Βαλκανικών χωρών και των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στις οποίες έχουν παρουσία:

- Οι χώρες αυτές χαρακτηρίζονται από υψηλό έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, και χωρίς τη δυνατότητα αυτόνομης και επαρκούς χρηματοδότησης του εξωτερικού ελλείμματος, θεωρείται πιθανή μια περαιτέρω προσαρμογή της συναλλαγματικής τους ισοτιμίας.
- Το 50% περίπου των δανείων που έχουν χορηγήσει οι ελληνικές τράπεζες στις χώρες αυτές είναι σε ξένο νόμισμα, άρα μια ενδεχόμενη υποτίμηση των τοπικών νομισμάτων (π.χ. σε σχέση με το ευρώ ή το ελβετικό φράγκο) ενδεχομένως να αυξήσει τις επισφάλειές τους (αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντική προσαρμογή της συναλλαγματικής ισοτιμίας χρησιμοποιήθηκε ως λύση έκτακτης ανάγκης από χώρες όπως η Ρουμανία και η Ουκρανία (υποτίμηση 22,2% και 50% έναντι του δολαρίου αντίστοιχα, τους τελευταίους έξι μήνες), ενώ στην Τουρκία, η λίρα υποτιμήθηκε έναντι του δολαρίου κατά 22,5% τους τελευταίους μήνες). Πάντως, οι ανωτέρω αναφερόμενοι κίνδυνοι στις χώρες αυτές φαίνεται ότι έχουν υποχωρήσει σε σχέση με τους αρχικούς, ιδιαίτερα μετά τη χρηματοδοτική στήριξη τους από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και άλλους οργανισμούς, όπως η European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) που προβλέπει μείωση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ των χωρών της κεντρο-ανατολικής Ευρώπης κατά 5,2%. Εντούτοις, η πρόσφατη αποτυχία της δημοπρασίας ομολόγων του δημοσίου της Λετονίας έχει ανοίξει νέο 'κύκλο' ενδεχόμενων κινδύνων και έμμεσων επιπτώσεων και στις χώρες που δραστηριοποιούνται οι ελληνικές τράπεζες.

Το δυσχερέστερο οικονομικό περιβάλλον τόσο στην Ελλάδα, όσο και στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης, προβλέπεται να προκαλέσει:

Χαμηλότερα περιθώρια κέρδους, καθώς το τραπεζικό σύστημα φαίνεται να επιστρέφει σε πιο σταθερά, χαμηλότερου κινδύνου (ρίσκου) επίπεδα έκθεσης.

Υψηλότερα επίπεδα επισφαλειών που αντικατοπτρίζουν τη φθίνουσα ποιότητα του ενεργητικού, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Μικρότερη μόχλευση, μιας και τώρα απαιτούνται υψηλότερα ίδια κεφάλαια έναντι της χορήγησης πιστώσεων υψηλού κινδύνου.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες επηρέασαν εμφανώς τα αποτελέσματα χρήσης των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζικών ομίλων για το 2008 (Πίνακας 1). Η καθαρή θέση των μετόχων των τραπεζών ως ποσοστό του ενεργητικού μειώθηκε αισθητά, ενώ οι προβλέψεις διπλασιάστηκαν, υπογραμμίζοντας τις πιέσεις που δέχονται οι ελληνικές τράπεζες. Ταυτόχρονα, είναι σαφές πως οι ελληνικοί τραπεζικοί όμιλοι ενισχύουν τη ρευστότητά τους και μέσω της άντλησης κεφαλαίων από τη διεθνή διατραπεζική αγορά, ουσιαστικά, δηλαδή, από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα,

Πίνακας 1

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ / ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ*			
(σε χιλ. Ευρώ)			
	2008	2007	% μεταβολή
Σύνολο Ενεργητικού	347.572.044	297.347.371	16,89
Καθαρή Θέση μετόχων	17.559.455	20.158.879	-12,89
Σύνολο Καθαρής Θέσης	21.330.558	23.769.861	-10,26
Έσοδα (τόκοι/προμήθειες/άλλα έσοδα)	12.720.966	11.448.453	11,11
Κέρδη (ζημίες) προ φόρων	3.784.399	5.091.098	-25,67
Κέρδη (ζημίες) μετά από φόρους	3.139.273	4.267.045	-26,43
Μη επαναλαμβανόμενα έσοδα	695.062	908.234	-23,47
Προβλέψεις	2.605.186	1.182.017	120,40
Αμοιβές και έξοδα προσωπικού	4.139.860	3.841.395	7,77
Σύνολο Καθαρής Θέσης / Ενεργητικό	6,14%	7,99%	-23,29
Καθαρή Θέση μετόχων / Ενεργητικό	5,05%	6,78%	-27,83
Απαιτήσεις από πελάτες (α)	245.829.796	195.460.007	25,77
Υποχρεώσεις προς πελάτες (β)	216.417.127	185.199.614	16,86
Χρηματοδοτικό Κενό (funding gap) (β) - (α)	29.412.670	10.260.393	186,66
Απαιτήσεις κατά χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (γ)	16.247.182	17.690.188	-8,16
Υποχρεώσεις προς χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (δ)	48.494.028	29.417.940	64,85
Καθαρή Χρηματοδότηση (δ) - (γ)	32.246.846	11.727.752	175,00

* Έχουν χρησιμοποιηθεί οι ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις για το 2008 των τραπεζών Alpha Bank, Eurobank EFG, Τράπεζα Πειραιώς, Εθνική Τράπεζα, Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και Αγροτική Τράπεζα

Πίνακας 2

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ / ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ*			
(σε χιλ. Ευρώ)			
	Q1 09	Q1 08	% μεταβολή
Σύνολο Ενεργητικού	353.832.324	304.645.064	16,1
Καθαρή Θέση μετόχων	17.688.328	19.201.745	-7,9
Σύνολο Καθαρής Θέσης	20.979.449	22.748.905	-7,8
Έσοδα (τόκοι/προμήθειες/άλλα έσοδα)	2.857.489	2.912.057	-1,9
Κέρδη (ζημίες) προ φόρων	797.038	1.175.445	-32,2
Κέρδη (ζημίες) μετά από φόρους	632.879	966.878	-34,5
Μη επαναλαμβανόμενα έσοδα	428.353	180.782	136,9
Προβλέψεις	798.845	136.696	484,4
Αμοιβές και έξοδα προσωπικού	440.287	626.667	-29,7
Σύνολο Καθαρής Θέσης / Ενεργητικό	5,93%	7,47%	-28,6
Καθαρή Θέση μετόχων / Ενεργητικό	5,00%	6,00%	-16,7
Απαιτήσεις από πελάτες (α)	245.188.048	204.391.963	20,0
Υποχρεώσεις προς πελάτες (β)	217.314.386	155.795.809	39,5
Χρηματοδοτικό Κενό (funding gap) (β) - (α)	29.277.634	32.527.899	-10,0
Απαιτήσεις κατά χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (γ)	14.516.161	19.286.643	-24,7
Υποχρεώσεις προς χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (δ)	55.432.229	29.393.657	88,6
Καθαρή Χρηματοδότηση (δ) - (γ)	40.916.068	10.107.014	304,8

* Έχουν χρησιμοποιηθεί οι ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις για το 2008 των τραπεζών Alpha Bank, Eurobank EFG, Τράπεζα Πειραιώς, Εθνική Τράπεζα, Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και Αγροτική Τράπεζα

τα αντληθέντα κεφάλαια έχουν σχεδόν τριπλασιαστεί την περίοδο 2007-2008. Όσον αφορά στα αποτελέσματα του α' τριμήνου του 2009, συγκρίνοντας με το αντίστοιχο διάστημα του 2008 (Πίνακας 2) παρατηρεί κανείς τη σημαντική μείωση των ιδίων κεφαλαίων των μετόχων προς το ενεργητικό, αν και ο σχετικός δείκτης παραμένει υψηλότερος πολλών ευρωπαϊκών τραπεζών.

Οι ελληνικές τράπεζες ωφελήθηκαν από την κυβερνητική δέσμη ενίσχυσης των 28 δισ. ευρώ (Ν. 3723/2008) αλλά, όπως ήδη αναφέρθηκε, και από την άντληση ρευστότητας από την ΕΚΤ. Η ρευστότητα όμως αυτή δεν είναι μόνιμη, και θα αποσυρθεί όταν η ΕΚΤ αποφασίσει ότι ο πληθωρισμός αρχίζει να γίνεται απειλητικός. Αν τα πρώτα σημάδια βελτίωσης της εμπιστοσύνης που έχουν ήδη φανεί δεν οδηγήσουν σύντομα σε υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, τα ίδια κεφάλαια των ελληνικών τραπεζικών ομίλων κινδυνεύουν να απομειωθούν περαιτέρω¹. Στην περίπτωση αυτή, θα χρειαστούν πρόσθετα κεφάλαια πέραν των 5 δισ. ευρώ που προβλέπει ο Ν. 3723/2008. Το πρώτο τρίμηνο του 2009, η ανάκαμψη των κεφαλαιαγορών και η άντληση ρευστότητας από την ΕΚΤ, σε συνδυασμό με την ευνοϊκή, για τις τράπεζες, 'καμπύλη επιτοκίων', τις βοήθησε να βελτιώσουν τα αποτελέσματά τους. Η συνεχιζόμενη όμως στασιμότητα της οικονομίας και η άνοδος της ανεργίας αναμένεται να αυξήσουν τις επισφάλειες των δανείων που έχουν χορηγήσει, ενώ μια ενδεχόμενη μεταστροφή της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ σε πιο συντηρητικό επίπεδο αναμένεται να επηρεάσει αρνητικά τη ρευστότητα και τα αποτελέσματα των τραπεζών.

Z. Προτάσεις πολιτικής

Το γενικό συμπέρασμα από την κρίση είναι πρώτον, ότι οι τράπεζες πρέπει να λειτουργούν με περισσότερα ίδια κεφάλαια, σε περιβάλλον υψηλής διαφάνειας, να εποπτεύονται αυστηρότερα καθώς και να αναλαμβάνουν μικρότερους κινδύνους, και δεύτερον, ότι οι κεντρικές τράπεζες πρέπει να επενδύσουν πρόσθετους ανθρώπινους πόρους στην εποπτεία των τραπεζών, να υιοθετήσουν δείκτες συμπληρωματικούς με αυτούς της Βασιλείας (Basle) όπως ο απλός λόγος (χωρίς σταθμίσεις κινδύνου) των ιδίων κεφαλαίων των μετόχων των τραπεζών προς το συνολικό ενεργητικό τους, καθώς και μηχανισμούς ελέγχου της προκυκλικότητας του δανεισμού των τραπεζών (κατά το πρότυπο, π.χ. της Κεντρικής Τράπεζας της Ισπανίας).

1 Τα ίδια κεφάλαια των μετόχων των τραπεζών (καθαρή περιουσία μετόχων) μειώθηκαν από 6,78% σε 5,05% του ενεργητικού τους μεταξύ του 2007 και του 2008 και σε 5,0% το πρώτο τρίμηνο του 2009. Η απομείωση είναι ακόμα μεγαλύτερη αν όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία αποτιμηθούν σε τρέχουσες τιμές και όχι σε τιμές κτήσης. Παρά τη μείωση αυτή τα ποσοστά αυτά παραμένουν παραπλήσια, αν όχι υψηλότερα από το μέσο όρο των ευρωπαϊκών τραπεζών.

Στο πλαίσιο αυτό θα ήταν σκόπιμο:

- α. Να προωθηθεί η ανεξαρτησία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς με μετατροπή της σε Ανεξάρτητη Αρχή, και να ενισχυθεί η συνεργασία της με την Τράπεζα της Ελλάδος.
- β. Να ενισχυθούν με ανθρώπινο δυναμικό, αλλά και νομοθετικά, οι εποπτικές και ρυθμιστικές αρμοδιότητες της Τραπέζης της Ελλάδος, ιδιαίτερα σε θέματα διενέργειας προβλέψεων και ενίσχυσης των κεφαλαίων των τραπεζικών ιδρυμάτων καθώς και με την ανάληψη της εποπτείας των ασφαλιστικών εταιρειών. Ο στόχος είναι η εξάλειψη της προκυκλικότητας των κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας, η σταδιακή αύξηση των ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών, και η μείωση των συστημικών κινδύνων.
- γ. Να αυστηροποιηθούν οι διατάξεις που αφορούν ζητήματα διαφάνειας εισηγμένων εταιρειών (π.χ. τα αποτελέσματα χρήσεως πρέπει να είναι συνεπή με τη μεταβολή της καθαρής θέσης).
- δ. Να ζητηθεί από τις ιδιωτικές τράπεζες, στο πλαίσιο των κανόνων της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, να επιφέρουν μόνιμες αλλαγές στο σύστημα κινήτρων και αμοιβών των στελεχών (π.χ. προϋποθέσεις λήψης έκτακτων αμοιβών, χρόνος εξάσκησης των stock options) αλλά και στην οργάνωση και λειτουργία τους (π.χ. με αναβάθμιση των διαδικασιών ανάλυσης κινδύνων) με στόχο την ανάληψη μικρότερων κινδύνων.

Δημήτρης Δασκαλόπουλος

Πρόεδρος ΣΕΒ

Ισχυρό και υγιές τραπεζικό σύστημα προϋπόθεση για σταθερή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη

Η διαμόρφωση και η διατήρηση ενός υγιούς και δυναμικού τραπεζικού τομέα είναι ουσιαστική προϋπόθεση για να αμβλυθούν οι επιπτώσεις της διεθνούς κρίσης στη χώρα μας και αποτελεί την αναγκαία, αλλά όχι ικανή συνθήκη για την επανεκκίνηση της οικονομίας και την έξοδο από την ύφεση.

Η πρόσφατη εμπειρία έδειξε ότι το τραπεζικό σύστημα χρειάζεται αυστηρότερη -διεθνώς και στην Ελλάδα- εποπτεία, νέους κανόνες ρευστότητας, αποτελεσματικότερη διαχείριση κινδύνων, αυστηρότερους δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας, ουσιαστικό εσωτερικό έλεγχο και λογοδοσία, μεγαλύτερη διαφάνεια και ενημέρωση, περιορισμό των κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων και κοινωνική αναφορά και διάλογο.

Η λειτουργία του τραπεζικού συστήματος βασίζεται στο μετασχηματισμό των βραχυχρόνιων καταθέσεων και των προτιμήσεων των επενδυτών για βραχυχρόνιες τοποθετήσεις σε μακροχρόνια δάνεια χρηματοδότησης των ιδιωτικών επενδύσεων. Ένα υγιές τραπεζικό σύστημα με πρόσβαση στις διεθνείς κεφαλαιαγορές, μπορεί να γεφυρώσει και να καλύψει το εγχώριο έλλειμμα αποταμίευσης με προσέλκυση δανειακών κεφαλαίων από το εξωτερικό. Συνεπώς, το έλλειμμα εγχώριας αποταμίευσης δεν αποτελεί αυστηρό περιοριστικό παράγοντα για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης.

Το κρίσιμο ζήτημα είναι η διασφάλιση της υγείας και της σταθερότητας του συστήματος. Η διεθνής κρίση ανέδειξε αφενός τις παθογένειες και τις αδυναμίες του συστήματος, καθώς και τα πεδία των παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση των αδυναμιών αυτών. Τα πεδία αυτά είναι:

- Η διαμόρφωση σταθερού θεσμικού πλαισίου.

- Σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον.
- Ελκυστικό περιβάλλον για την προσέλκυση κεφαλαίων και ρευστότητας.
- Σταθερή, σύγχρονη και αποτελεσματική εποπτεία.
- Μεγαλύτερη διαφάνεια και λογοδοσία.

Η συμβολή των τραπεζών στην αντιμετώπιση της οικονομικής ύφεσης

Είναι γνωστό ότι η οικονομική δραστηριότητα δημιουργεί ζήτηση για δάνεια και όχι αντίστροφα. Οι τράπεζες, τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς, δέχθηκαν οξύτατη κριτική για τη «σφιχτή» πολιτική και την απροθυμία χρηματοδοτήσεων κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους.

Ωστόσο, αν δεν ενισχυθεί η συνολική ζήτηση της οικονομίας με μέτρα επεκτατικής πολιτικής, αν δεν διαμορφωθεί καλύτερη ψυχολογία για τις προοπτικές της χώρας, αν δεν δημιουργήσουμε ελκυστικό κλίμα για την προσέλκυση κεφαλαίων και επενδύσεων από το εξωτερικό, η τελική ζήτηση των δανείων θα παραμείνει περιορισμένη. Τα χαμηλά επιτόκια, η δημοσιονομική επέκταση, η αύξηση των εξαγωγών και η βελτίωση του διεθνούς κλίματος μπορεί να συμβάλουν στην ενεργοποίηση της ζήτησης. Πράγματι, οι τράπεζες, ειδικά την πρώτη περίοδο μετά την εκδήλωση της κρίσης, ήταν ιδιαίτερα επιφυλακτικές στη χορήγηση δανείων και άρχισαν να αξιολογούν με αυστηρότερα κριτήρια πιστοδοτήσεων τις χρηματοδοτήσεις. Αποτελεί, όμως, πραγματικότητα και το γεγονός ότι η ζήτηση των δανείων έχει μειωθεί δραστικά. Επιχειρήσεις αναβάλλουν επενδυτικά σχέδια, η πτώση του τζίρου, των εισαγωγών και των αποθεμάτων μειώνει τις ανάγκες για κεφάλαια κίνησης, ενώ αντίστοιχα έχει περιορισθεί και η ζήτηση των νοικοκυριών για χρηματοδοτήσεις.

Παρά την κριτική -δίκαιη ή άδικη- που ασκήθηκε κατά των τραπεζών, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι, στη σημερινή δύσκολη συγκυρία, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αποδεικνύεται η ασφαλέστερη πηγή χρηματοδότησης, καλύπτοντας και ένα μέρος του κενού που άφησαν πίσω τους μεγάλοι διεθνείς τραπεζικοί όμιλοι. Είναι αξιοσημείωτο ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα εκταμίευσε σε καθαρή βάση 5,2 δισ. ευρώ νέα δάνεια μόνο κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2008, παρά την κρίση και την έλλειψη ρευστότητας και σε αντίθεση με την υπόλοιπη Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου η μεταβολή δανείων ήταν αρνητική!

Στην παρούσα φάση οι ελληνικές τράπεζες καλούνται να διατηρήσουν μια πολύτιμη, όσο και δύσκολη ισορροπία, και να ανταποκριθούν ταυτόχρονα σε μια πολλαπλή πρόκληση, που είναι κρίσιμη, τόσο για τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος, όσο και για την ελληνική οικονομία. Αφενός, πρέπει να συνεχίσουν να είναι αρωγοί και χρηματοδότες της ανάπτυξης στηρίζοντας τους

πελάτες τους σε όλες τις αγορές όπου δραστηριοποιούνται και αφετέρου, πρέπει να ακολουθούν και να συμμορφώνονται με θεμελιώδεις κανόνες τραπεζικής δεοντολογίας, που αποκτούν ιδιαίτερα βαρύνουσα σημασία στην εποχή μας, όπως είναι η ισχυρή κεφαλαιακή επάρκεια, η ανατροφοδοτούμενη ρευστότητα και, κυρίως, η υψηλή ποιότητα χαρτοφυλακίου με χαμηλό βαθμό επισφαλειών, κάτι που αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των καταθετών τους, αλλά και των αγορών από τις οποίες εξαρτώνται.

Κυρίες και κύριοι,

Όποια και να είναι η έκβαση από τις έντονες συζητήσεις και τις υπολανθάνουσες συγκρούσεις του σήμερα, το πιστωτικό σύστημα του αύριο θα είναι αρκετά -αν όχι πολύ- διαφορετικό από αυτό που μας έφερε τη σημερινή κρίση. Η παραδοσιακή τραπεζική θα αποκτήσει ξανά σημασία. Η επενδυτική θα τελεί υπό πιο αποτελεσματικό έλεγχο ως προς τις αποτιμήσεις που κάνει. Ο ρόλος και η επιρροή των hedge funds θα περιοριστεί και, τολμώ να πω, το φάσμα των πολύπλοκων χρηματοπιστωτικών προϊόντων θα μειωθεί δραματικά. Γενικά, θεωρώ ότι για μία σημαντική χρονική περίοδο, που δεν μπορώ να προσδιορίσω και που η διάρκειά της θα εξαρτηθεί από το πόσο γρήγορα θα ξεχάσουμε τα μαθήματα από την τωρινή κρίση, η οικονομία θα λειτουργήσει με ένα απλούστερο, πιο διάφανο και έτσι λιγότερο κοινωνικά ανάληγο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Με την παρατήρηση αυτή περνώ στο δεύτερο θέμα που δίνει ο τίτλος της εκδήλωσης μας: το ρόλο του χρηματοπιστωτικού συστήματος στη μακροχρόνια οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Δύο είναι οι παράγοντες στους οποίους θα αναφερθώ: η παγκοσμιοποίηση και η κοινωνική συνοχή.

Ως προς την παγκοσμιοποίηση: πάντα υπάρχουν κερδισμένοι και χαμένοι. Η σημερινή μορφή της παγκοσμιοποίησης, όμως, δίνει πολλούς και πολύ χαμένους. Οι κοινωνικές ανισότητες έχουν διευρυνθεί, οι ακραίες αντιδράσεις έχουν πολλαπλασιαστεί και επεκταθεί. Η συμπεριφορά του χρηματοπιστωτικού συστήματος -και δεν αναφέρομαι μόνο στα golden boys- σε συνδυασμό με τις πολιτισμικές συγκρούσεις, έχουν χειροτερεύσει την κατάσταση. Στο περιβάλλον αυτό το χρηματοπιστωτικό σύστημα καλείται να αλλάξει ήθος -οπότε και πρακτικές. Στο ίδιο το χρηματοπιστωτικό σύστημα εναπόκειται να προσφέρει -περισσότερο από το παρελθόν- αποτελεσματική εταιρική διακυβέρνηση και εταιρική κοινωνική ευθύνη, σταθερή και μακρόχρονη χρηματοδότηση, έμφαση σε παραγωγικές επενδύσεις, μεγαλύτερη κινητικότητα κεφαλαίων σε εθνικά περιφερειακό επίπεδο, συνειδητή προσπάθεια ενθάρρυνσης της ανταγωνιστικότητας και νέους κανόνες αποτίμησης του ρίσκου.

Αυτή η αναφορά, μας φέρνει στο δεύτερο παράγοντα που θέλω να αναφέρω: την κοινωνική συνοχή. Μπροστά στο τεράστιο άγχος των διευρυνόμενων οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, μερικοί βλέπουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα ως ένα, ακόμη και κρατικοποιημένο, μέσο κατευθυνόμενης οικονομικής παρέμβασης με κοινωνικές προεκτάσεις. Θα ήταν ολέθριο λάθος να υιοθετούσαμε αυτήν την κατεύθυνση. Ιστορικά έχει αποδειχθεί οικονομικά αναποτελεσματική και κοινωνικά διάτρητη και αδιαφανής. Στην Ελλάδα, ειδικά, είδαμε και πάθαμε να ξεφύγουμε από το καθεστώς της Νομισματικής Επιτροπής και της αντίστοιχης εποπτείας της κεντρικής τράπεζας ως προς τη χρήση των κεφαλαίων -οπότε και των επενδύσεων. Εξάλλου, αυτός δεν ήταν ποτέ ο ρόλος του τραπεζικού συστήματος. Αυτός είναι ο ρόλος του Κράτους, των επιδοτήσεων και χορηγήσεων, του προϋπολογισμού και της διαφάνειας στις δημόσιες δαπάνες.

Σήμερα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα μπορεί και πρέπει να παίξει ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο με στόχο να μην επαναληφθεί η κρίση και ταυτόχρονα να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή και πρόοδος.

Και μπορεί να το κάνει δίνοντας ξανά έμφαση στη χρηματοδότηση, στήριξη και ανάπτυξη της πραγματικής οικονομίας.

Με δική του πρωτοβουλία να αποστρέψει το πρόσωπό του από τις απaráδεκτες -τολμώ να πω ανήθικες- πρακτικές που δημιούργησαν τα σημερινά προβλήματα. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα οφείλει να κάνει την αυτοκριτική του και να επιστρέψει στο ήθος, στα έθιμα, στις πρακτικές, που δημιούργησαν τον καπιταλισμό και ανέδειξαν την αποτελεσματικότητά του. Και αυτός ποτέ δεν ήταν και ποτέ δεν πρόκειται να είναι ο καπιταλισμός - καζίνο.

Στηρίζοντας την πραγματική, τη δημιουργική επιχειρηματικότητα, που παράγει από παραγωγικό αποτέλεσμα, νέες θέσεις εργασίας και ουσιαστικό κοινωνικό μέρισμα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα αυτόματα θα προωθήσει τη μακρόχρονη, υγιή ανάπτυξη και θα ενισχύσει την κοινωνική συνοχή. Η σχέση είναι αδήριτη και νομοτελειακή. Είναι η μόνη που μπορεί να βρει ευρεία αποδοχή από την κοινωνία -και καμία οικονομική πολιτική δεν μπορεί να πετύχει αν δεν τυγχάνει της ευρύτερης κοινωνικής στήριξης.

Η μακρόχρονη επιβίωση του οικονομικού μας συστήματος απαιτεί την πρόνοια και την αναδιανομή. Αλλά για να υπάρξει πρόνοια και αναδιανομή πρέπει να υπάρχει πλούτος. Πλούτος που προέρχεται από τις δυνάμεις επένδυσης και παραγωγής της πραγματικής οικονομίας. Και για τον σκοπό αυτόν η συνεργασία, η συμμαχία της πραγματικής οικονομίας με το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι η ενδεδειγμένη λύση και πορεία.

Γιάννης Παναγόπουλος

Πρόεδρος ΓΣΕΕ

Κυρίες και κύριοι,

Φίλες και φίλοι,

Η οικονομική κρίση ξεκίνησε το 2007 ως κρίση του ενυπόθηκου στεγαστικού δανεισμού στις Η.Π.Α. και το Η.Β. Το 2008 η κρίση επεκτάθηκε στο ευρωατλαντικό τμήμα του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Από το τέλος του 2008 η κρίση περνάει στην πραγματική οικονομία ως παγκόσμια ύφεση και μείωση του παγκόσμιου εμπορίου. Η ανεργία επακολουθεί και αυξάνεται κατακόρυφα σε όλες τις οικονομίες και χώρες του πλανήτη.

Οι κυβερνήσεις διέσωσαν το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα από την κατάρρευση και με τον τρόπο αυτό απέφυγαν μια κρίση που η κρίση του 1929 -η μεγαλύτερη κρίση στην ιστορία του καπιταλισμού- θα φαινόταν απλώς ασήμαντη.

Η διάσωση, ωστόσο, των τραπεζών, αν και αναγκαία συνθήκη, δεν είναι ταυτόχρονα και η ικανή συνθήκη για την παγκόσμια ανάκαμψη.

Η διάσωση των τραπεζών έγινε μέσω των ανακεφαλαιοδοτήσεών τους που, ωστόσο, όλες τους άντλησαν τα κεφάλαια που διοχετεύτηκαν στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα μέσω του δημόσιου δανεισμού. Αυτό επιβάλλει την εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών δημοσιονομικής εξυγίανσης.

Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, το μέγεθος της οικονομίας, ο εσωστρεφής χαρακτήρας της, το μέγεθος του δημοσιονομικού ελλείμματος και το μέγεθος του εθνικού, ιδιωτικού και δημόσιου χρέους, καθιστά επιβεβλημένη τη χρήση ενός σχεδίου δημοσιονομικής ανάταξης. Η λήψη ad hoc μέτρων σε διαδοχικές δέσμες μέτρων απλώς ανήκει σε μια φιλοσοφία διακυβέρνησης και οικονομικής διαχείρισης περασμένης νεοφιλελεύθερης νοοτροπίας: η οικονομία δεν είναι βασικά υγιής που χρειάζεται ορισμένα μέτρα για τη διατήρηση της υγείας

της. Η οικονομία είναι βασικά ασθενής και χρειάζεται αναδιαρθρωτικό πρόγραμμα και σχέδιο για την έξοδο από την κρίση.

Στην όλη συζήτηση που αναπτύσσεται γύρω από την κρίση και τις αιτίες της απουσιάζει κάτι που είναι κατά τη γνώμη μου σημαντικό για την κατανόηση των αιτιών της, άρα και τη διαμόρφωση του σχεδίου εξόδου απ' αυτή: η ανισοκατανομή του εισοδήματος ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις και η υποκατάσταση του εισοδηματικού ελλείμματος της μισθωτής εργασίας από τον τραπεζικό δανεισμό.

Αυτή η αιτία μαζί με την αχαλίνωτη κερδοσκοπία στις διεθνείς αγορές των εμπορευμάτων, δανειακή αλλά και των ίδιων των τραπεζών, καθώς και τον υπερδανεισμό των επιχειρήσεων για εξαγορές άλλων επιχειρήσεων δίχως αύξηση της συνολικής εγχώριας παραγωγικής δυναμικότητας, άρα και της απασχόλησης, παρήγαγαν από κοινού την κρίση. Ας μην ξεχνάμε ότι η ίδια η στεγαστική κρίση στις Η.Π.Α. και το Η.Β. προκλήθηκε -τελικά- από την αδυναμία διατήρησης και δημιουργίας θέσεων μισθωτής απασχόλησης για την εξυπηρέτηση του στεγαστικού δανεισμού.

Επομένως, κατά τη γνώμη μου, η έξοδος από την κρίση προϋποθέτει την αύξηση του εισοδήματος της μισθωτής εργασίας ως τη βάση της αποκατάστασης των διαταραγμένων μακροοικονομικών ισορροπιών.

Η αύξηση του εισοδήματος δεν εξαρτάται μόνο -όπως γνωρίζετε- από τις αυξήσεις των μισθών, αλλά και από τις τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών στις αγορές καθώς και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, δηλαδή τις επενδύσεις και την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας που αυτές επιφέρουν.

Στο πλαίσιο αυτό, θεωρώ ότι είναι επιβεβλημένο οι επιχειρήσεις να προσχωρήσουν σε ορθολογικότερη τιμολογιακή πολιτική και σε επενδύσεις τεχνολογικής ανανέωσης που θα διασφαλίζουν το παρόν και το μέλλον της οικονομίας της χώρας στην ανταγωνιστική παγκόσμια αγορά.

Συγκεκριμένα, οι νέες ενεργειακές τεχνολογίες στην παραγωγή, αύξηση της αποδοτικότητας των ενεργειακών συστημάτων, αποθήκευση ενέργειας και ηλεκτροκίνηση σε συνδυασμό με συστήματα επεξεργασίας απορριμμάτων, διαλογής και επαναχρησιμοποίησης υλικών, αφαλάτωσης του θαλάσσιου νερού και παραγωγής νέων «έξυπνων» ενεργών υλικών βιοκλιματιστικών κατασκευών μπορούν να αποτελέσουν τον σκληρό πυρήνα της βιομηχανικής αναγέννησης της χώρας.

Το Δημόσιο οφείλει να υποστηρίξει την επενδυτική δραστηριότητα των επιχειρήσεων και άμεσα, μέσω των κατάλληλων επενδυτικών συγχρηματοδοτή-

σεων, και έμμεσα μέσω του Προγράμματος των Δημοσίων Επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό και επέκταση των οικονομικών υποδομών της χώρας. Το Δημόσιο οφείλει να περιορίσει τις καταναλωτικές δαπάνες του αλλά ταυτόχρονα να πολλαπλασιάσει τις άμεσες και έμμεσες επενδύσεις του.

Όπως, όλοι μας γνωρίζουμε, αδιέξοδο στα δημόσια οικονομικά δεν υπάρχει! Το κράτος μπορεί να πουλήσει περιουσιακά στοιχεία που διαθέτει και τελούν υπό τη διαχείρισή του για να μειώσει δραστικά τη δανειακή έκθεσή του. Πολύ φοβούμαι ότι η ατομία και η σύγχυση που επιδεικνύει η Κυβέρνηση στη διαχείριση των δημοσιονομικών προσαρμογών είναι ότι το ζητούμενο από την ασκούμενη οικονομική πολιτική είναι η μαζική και χονδρική ιδιωτικοποίηση των ΔΕΚΟ. Η περίπτωση της Ολυμπιακής μας δείχνει τι έργο πρόκειται να παρακολουθήσουμε αν τα πράγματα αφεθούν να συνεχίσουν το δρόμο που έχουν πάρει.

Η ανάταξη των δημόσιων οικονομικών πρέπει να βασιστεί σ' ένα νέο φορολογικό σύστημα εισοδήματος, κερδών και υπεραξιών που να αυξάνει τη φορολογία του μεγάλου κεφαλαίου και να χρησιμοποιεί κοινωνικά, περιφερειακά και κλαδικά κριτήρια μεταβλητής κλίμακας στη φορολογία των μισθωτών, των συνταξιούχων και των εισοδημάτων και κερδών που προέρχονται από την πολύ μικρή, μικρή και μεσαία επιχειρηματική δραστηριότητα. Εάν δε γίνει αυτό, τότε οι ιδιωτικοποιήσεις δε θα αποφευχθούν.

Δυστυχώς δεν έχω την αίσθηση ότι το τραπεζικό σύστημα θα χρηματοδοτήσει τις επιχειρήσεις χωρίς να χρησιμοποιήσει αυστηρά ιδιωτικο-οικονομικά κριτήρια, όσες κρατικές εγγυήσεις και να του παρασχεθούν. Το ενδιαφέρον του εστιάζεται περισσότερο στην εξυγίανση του δανειακού χαρτοφυλακίου του, στις εξαγορές και συγχωνεύσεις τραπεζών. Κατά συνέπεια, η συγκρότηση ενός κρατικού πυλώνα με συνδιαχείριση των κοινωνικών εταιρών είναι μάλλον επιβεβλημένη για την επανέναξη της ομαλής χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και των καταναλωτών. Εξυπακούεται, ότι ο δημόσιος πυλώνας οφείλει να πλαισιώνεται από τη συμπληρωματική δράση των εξειδικευμένων χρηματοπιστωτικών φορέων (ΤΕΜΠΕ, Οργανισμός Ασφάλισης Εξαγωγικών Πιστώσεων, κ.ο.κ.).

Επίσης, η τιμολογιακή πολιτική των τραπεζών πρέπει να αλλάξει δραματικά. Η προσαύξηση του επιτοκίου που αφορά τον ειδικό κίνδυνο που ενέχει μια δανειοδότηση / πίστωση πρέπει να διαχωριστεί λογιστικά από το επιτόκιο που χρεώνεται στον πιστούχο και να περνάει κατ' ευθείαν στο αποθεματικό κινδύνου, στη συγκρότηση του οποίου υποτίθεται ότι συμβάλλει, και όχι να διανέμεται ως μέρος στην επόμενη χρήση όπως συνήθως γίνεται. Σε περίπτωση δε μη εξόφλησης της οφειλής το συσσωρευμένο ποσό κινδύνου πρέπει να συμψηφίζεται με την όποια οφειλή του δανειολήπτη.

Οι δανειοδοτήσεις πρέπει να καταγράφονται στον ισολογισμό με τον ανά κατηγορία συνημμένο κίνδυνο που περιέχουν, ώστε να καθίσταται εφικτή η αποτίμηση του κινδύνου.

Η εποπτεία του τραπεζικού συστήματος πρέπει να λάβει διαπεριφερειακές και τελικά παγκόσμιες διαστάσεις προκειμένου να καταγράψει τις αμοιβαίες εκθέσεις κινδύνου μεταξύ συγγενών αλλά τυπικά αυτοτελών τραπεζικών ιδρυμάτων.

Τέλος, πολύ φοβάμαι ότι η ανεργία δεν θα περιοριστεί μόνο στις 160.000 θέσεις εργασίας που χάθηκαν αλλά θα συνεχίσει να αυξάνει στο άμεσο μέλλον.

Η ναυτιλία μας εξαρτάται κατευθείαν από τη διεθνή συγκυρία, ο τουρισμός θα δεχθεί πλήγμα, οι ιδιωτικές κατασκευές θα μπουν σε δεύτερο κύκλο πτώσης μετά την είσοδο στην αγορά των κατασκευών μειωμένου κόστους που έχουν αρχίσει να κατασκευάζονται από το Σεπτέμβριο 2008 και μετά. Οι προοπτικές των εξαγωγών εμφανίζονται δυσοίωνες και οι εισαγωγές υφίστανται καθίζηση. Το αγροτικό εισόδημα εμφανίζεται -αν και συγκυριακά- δραματικά μειωμένο. Δεν έχω την αίσθηση ότι οι λοιπές εγχώριες υπηρεσίες και η εγχώρια μεταποίηση θα μπορέσουν να απορροφήσουν το βάρος της μείωσης της ζήτησης. Τέλος, η ανεργία στο χώρο των οικονομικών μεταναστών θα πυροδοτήσει κοινωνικά προβλήματα που εάν δεν αντιμετωπιστούν εγκαίρως από την Πολιτεία και τους κοινωνικούς εταίρους δε θα αργήσουν να προκαλέσουν κοινωνικές εκρήξεις.

Η ανεργία δεν πρέπει να αντιμετωπιστεί μόνο εισοδηματικά, αλλά επίσης εκπαιδευτικά και παραγωγικά μέσω προγραμμάτων ενεργούς απασχόλησης στο δημόσιο και τον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Πυλώνας της εργασιακής πολιτικής πρέπει να είναι η μείωση του χρόνου εργασίας δίχως μείωση των αποδοχών!

Καταλήγω, λοιπόν, στο σημείο από το οποίο ξεκίνησα: επενδύσεις και τεχνολογική ανανέωση στο πλαίσιο των αναγκαίων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που θα διαμορφώσουν ένα νέο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης και συμμετοχής στο διεθνή καταμερισμό της εργασίας.

Σας ευχαριστώ.

Δημήτρης Ασημακόπουλος

Πρόεδρος ΓΣΕΒΕΕ

Αναμφισβήτητα τα δάνεια προς τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις τρέχουν την τελευταία δεκαετία με ρυθμούς κατά πολύ υψηλότερους αυτών του ονομαστικού ΑΕΠ της χώρας. Αναμφισβήτητα το τραπεζικό σύστημα έχει βομβαρδίσει με μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων την ελληνική αγορά. Και αναμφισβήτητα ο ανταγωνισμός μεταξύ των τραπεζών εντάθηκε, έστω και κατ' επίφαση, την τελευταία δεκαετία κυρίως χάρη στην είσοδο της χώρας μας στη ζώνη του ευρώ, με αποτέλεσμα να εμφανιστούν και φαινόμενα χαλαρής πιστωτικής και τιμολογιακής πολιτικής σε ένα τύπο δανείων, στα στεγαστικά δάνεια, και να πωλούνται αυτά με τελικό κόστος δανεισμού λίγο υψηλότερο του μέσου κόστους άντλησης κεφαλαίων των τραπεζών και συγχρόνως να καλύπτεται το 100% του κόστους αγοράς ακινήτων.

Ωστόσο, ο ανταγωνισμός αυτός θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «ατελής», και «μονόπλευρος». Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της χώρας μας για να κερδίσουν μερίδια της αγοράς προώθησαν, «αντιγράφοντας» μάλιστα από τη διεθνή αγορά, με υστέρηση μερικών ημερών αν όχι μερικών ωρών, προϊόντα που στόχευαν στην πρόκληση των νοικοκυριών για στεγαστικά, καταναλωτικά, προσωπικά δάνεια και πιστωτικές κάρτες. Προτίμησαν τα «εύκολα» και χωρίς σχεδόν κανένα κίνδυνο στεγαστικά δάνεια, τα «ακριβά» καταναλωτικά ή προσωπικά δάνεια και τις «ακριβές» πιστωτικές κάρτες, βοηθώντας χωρίς αντίρρηση χιλιάδες νοικοκυριά να βελτιώσουν βραχυπρόθεσμα το επίπεδο διαβίωσής τους, συμπαρασύροντάς τα όμως προς μια κουλτούρα και ροπή άκρατου καταναλωτισμού που τελικά καταλήγει και στην οικονομική «αιχμαλωσία» τους από τις τράπεζες.

Συνεπώς, οι ελληνικές τράπεζες δεν έπαιξαν το ρόλο του «καθοδηγητή» και «εμπνευστή» για την απόρριψη του αδιέξοδου μοντέλου ανάπτυξης της χώρας μας που οδήγησε σε δυσθεώρητα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου

και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Δεν ενεργοποίησαν προγράμματα επιβράβευσης για τις επιχειρήσεις, όπως ακριβώς έκαναν για τα νοικοκυριά, δεν primoδότησαν συστηματικά, εκτός ελαχίστων περιπτώσεων, τον καλύτερο δημιουργό μόδας, τον καλύτερο εξαγωγέα, τον πιο επιτυχημένο επιχειρηματία της περιοχής. Δεν εντόπισαν και επομένως δεν επιβράβευσαν το μικρό επιχειρηματία που προσπαθεί να δημιουργήσει νέα προϊόντα, τη μικρή επιχείρηση που καταρτίζει συνεχώς τους εργαζόμενους της, το μικρό επιχειρηματία που προγραμματίζει τη διαδοχή του για να μη χαθεί η αποκτηθείσα από πολλών ετών εμπειρία και τεχνογνωσία του. Δεν εντόπισαν, ούτε στήριξαν ενδοεπιχειρησιακές συνεργασίες ή συγχωνεύσεις εκείνων των επιχειρηματιών που αναγνωρίζουν ως μόνη διέξοδο επιτυχίας τη μεγέθυνσή τους.

Οι ελληνικές τράπεζες δε χρηματοδότησαν συστηματικά τομείς και δράσεις της λεγόμενης νέας οικονομίας. Δίστασαν να πάρουν ρίσκο χρηματοδοτώντας καινοτόμες επιχειρήσεις ή ενισχύοντας την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών, κάτι που ζητούν επίμονα εδώ και πολλά χρόνια τα προγράμματα της Ε.Ε. και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Δε δημιούργησαν «νέα χρηματοδοτικά προϊόντα» (π.χ. mezzanine κ.λπ.) ή προϊόντα που θα επέτρεπαν στις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις να αναπτυχθούν υγιώς και δυναμικά σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον. Απέφυγαν να χρησιμοποιήσουν ένα ελάχιστο ποσοστό των κερδών τους της τελευταίας δεκαετίας για να δημιουργήσουν οι ίδιες ή από κοινού με το κράτος ή με συγχρηματοδότηση της Ε.Ε. μικτά (ιδιωτικός και δημόσιος τομέας) συστήματα εγγυήσεων και αντεγγυήσεων, που θα λειτουργούσαν σε περιόδους κρίσης, όπως σήμερα, ως εργαλεία αντικυκλικού χαρακτήρα και ως συμπληρωματικοί μηχανισμοί του υφιστάμενου εγγυοδοτικού συστήματος της χώρας. Δε σχεδίασαν εξειδικευμένα προϊόντα για επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε περιοχές που πλήττονται από σοβαρή οικονομική κρίση ή έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως π.χ. είναι τα νησιά μας. Δεν προώθησαν ειδικά προϊόντα για τις αποκαλούμενες «πράσινες» επενδύσεις ή επιχειρήσεις, ώστε να αναπτυχθούν οι εναλλακτικές μορφές ενέργειας και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην ενεργοβόρα και με μεγάλη πετρελαϊκή εξάρτηση ελληνική οικονομία, καθώς και νέες τεχνολογίες και προϊόντα για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η πολιτική των τραπεζών στην Ελλάδα οδήγησε στην κυριαρχία δύο κατηγοριών δανείων:

- των ΑΑΛ και άλλων κεφαλαίων κίνησης που χρησιμοποιούνται για συναλλακτικές δραστηριότητες και
- των δανείων επενδυτικού κατ' ευφημισμό χαρακτήρα, δηλαδή των επισκευαστικών και επαγγελματικής στέγης δανείων

και συνεπώς σε ένα έλλειμμα κατάλληλων δανείων για την προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών της λεγόμενης «νέας οικονομίας» ή προϊόντων με μεγάλη διεθνή ζήτηση. Ως εκ τούτου, ένα μερίδιο ευθύνης σε ό,τι αφορά την ανταγωνιστική απαξίωση επιχειρήσεων ή ακόμα και κλάδων της οικονομίας ανήκει και στο τραπεζικό σύστημα της χώρας μας, χωρίς βέβαια να αγνοείται και η άλλη όψη του νομίσματος, δηλαδή οι ΜΜΕ, όπου ένας σημαντικός αριθμός αυτών είτε δεν επιθυμούσε τον επιχειρηματικό εκσυγχρονισμό, την επέκταση, την εξωστρέφεια, τη διεθνοποίηση, είτε επιζητούσε μέσω δανεισμού ή υπερδανεισμού την απόκτηση ακινήτων *a tout prix*, δηλαδή την απόκτηση ενός περιουσιακού στοιχείου με την πρόβλεψη ότι αυτό θα έχει «μεγάλη μελλοντική αξία».

Είναι γεγονός ότι εδώ και μερικούς μήνες, οι ελληνικές τράπεζες, λόγω της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, εφαρμόζουν αυστηρότερα κριτήρια όταν χορηγούν πιστώσεις, καθώς αναμένουν άνοδο του πιστωτικού κινδύνου και των επισφαλειών και εγκρίνουν δάνεια με φειδώ. Έτσι περιορίζουν την προσφορά δανείων προς όλες εν γένει τις επιχειρήσεις αυξάνοντας την αβεβαιότητα στην αγορά, που σε συνδυασμό με την έλλειψη ρευστότητας ωθούν ακόμη και υγιείς, βιώσιμες και δυναμικές επιχειρήσεις να αναβάλουν την υλοποίηση επενδύσεων τόσο αναγκαίων για τον εκσυγχρονισμό τους και την ανταγωνιστικότητά τους. Οι τράπεζες επιπροσθέτως επιλέγουν την τοποθέτηση της ρευστότητάς τους σε ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου αντί των επιχειρηματικών δανείων, διότι η τοποθέτηση αυτή συνδυάζει ελάχιστο κίνδυνο και μεγάλη απόδοση, ενώ λειτουργεί στη σημερινή συγκυρία και ως μέσο άντλησης φθηνής χρηματοδότησης από την ΕΚΤ.

Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των τραπεζών, απόρροια της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, είναι πως οι υπάρχοντες πελάτες τους θα καταστούν ή θα παραμείνουν βιώσιμοι. Έτσι η μεγάλη πλειονότητα των δανείων κατευθύνεται σε υφιστάμενους πελάτες και στην αναχρηματοδότηση αυτών. Οι τράπεζες δε δείχνουν να προσπαθούν για την προσέλκυση νέων ή υφιστάμενων επιχειρήσεων από τον ανταγωνισμό. Η προτεραιότητα των τραπεζών αυτή την περίοδο είναι να βελτιώσουν όσο περισσότερο γίνεται τους ισολογισμούς τους και όχι να διευρύνουν τα μερίδια αγοράς, αποφεύγοντας μάλιστα να χορηγούν νέα δάνεια αν αυτά δεν καλύπτονται και από νέες καταθέσεις, ώστε να μην διαταράσσεται ο δείκτης δάνεια προς καταθέσεις. Από την άλλη πλευρά, καθώς η πίεση για έσοδα και κέρδη είναι μεγάλη και αναμένεται αυτή να αυξηθεί λόγω της κρίσης, οι τράπεζες αυξάνουν με κάθε τρόπο τα περιθώριά τους (*spread*) διατηρώντας το κόστος χρήματος για τις επιχειρήσεις σε σχετικά υψηλά επίπεδα στη χώρα μας, με αποτέλεσμα τα νέα επιχειρηματικά δάνεια να παραμένουν από τα ακριβότερα στην Ε.Ε.

Επειδή η σημερινή συγκυρία αποτελεί μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για αναπροσαρμογές και ανακατατάξεις τόσο στο χρηματοπιστωτικό και χρηματοδοτικό σύστημα της χώρας μας (όπως και στο παγκόσμιο στερέωμα), όσο και στο ελληνικό επιχειρείν, καθίσταται προφανές ότι απαιτείται μια νέα φιλοσοφία, νέα κουλτούρα και ένα νέο μίγμα προϊόντων στην ελληνική χρηματοπιστωτική αγορά.

Είναι δηλαδή επείγουσα ανάγκη να μπολιαστεί με «νέα φιλοσοφία» και με «νέα τραπεζικά οχήματα και σχήματα» το υφιστάμενο χρηματοπιστωτικό και χρηματοδοτικό σύστημα της χώρας μας, για να καλυφθούν όλα τα κενά, οι αγκυλώσεις και οι υστερήσεις του, ώστε να βοηθηθούν και να υποστηριχθούν δυναμικές, υγιείς, ελπιδοφόρες, κερδοφόρες και καινοτόμες μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις. Αυτό μάλιστα ζητούν όλοι οι φορείς των επιχειρήσεων και επιθυμούν διακαώς οι ελληνικές επιχειρήσεις, όπως προκύπτει από τις έρευνες αγοράς που έχουν διεξαχθεί το τελευταίο εξάμηνο στη χώρα μας και κύρια από την έρευνα αγοράς του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Ο επιχειρηματικός κόσμος απαιτεί επιστράτευση της φαντασίας των στελεχών του χρηματοπιστωτικού συστήματος για νέους τρόπους χρηματοδότησης και νέα χρηματοδοτικά εργαλεία που θα δημιουργήσουν συνθήκες για την υλοποίηση ενός νέου μοντέλου παραγωγής και ανάπτυξης της χώρας μας. Τα «κοινά» δάνεια δεν αποτελούν πια πανάκεια για την καινοτομία, τον εκσυγχρονισμό, την προώθηση προϊόντων της νέας ζήτησης, την εξωστρέφεια και τη διεθνοποίηση, αλλά απλώς μια πρόσκαιρη χρηματοοικονομική ανακούφιση ή καλύτερα μια χρονική μετατόπιση της επίλυσης των χρόνιων προβλημάτων των ΜΕ και ΠΜΕ προς το μέλλον.

Για να επιταχυνθούν όμως οι αλλαγές στο γενικότερο τρόπο λειτουργίας και φιλοσοφίας των υπαρχόντων τραπεζικών επιχειρήσεων, και να λειτουργήσει καλύτερα και ο Ανταγωνισμός προς όφελος και των πελατών τους, πρέπει να υπάρξουν και οι κατάλληλοι ΚΑΤΑΛΥΤΕΣ.

Η έρευνα - μελέτη του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, που μόλις ολοκληρώθηκε και θα παρουσιασθεί τον Ιούλιο, προτείνει λύσεις προς αυτή την κατεύθυνση. Μια από αυτές είναι η δημιουργία Φορέα νέου χρηματοοικονομικού μηχανισμού, που θα μπορούσε να διαδραματίσει συμπληρωματικό ρόλο στις υφιστάμενες χρηματοπιστωτικές δομές, με το "βλέμμα του", βέβαια, στραμμένο αποκλειστικά στην κάλυψη των αναγκών των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Σύμφωνα με την έρευνα αυτό το ζητά και η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων. Ανάλογα σχήματα υπάρχουν και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Εντάσσουμε και το ρόλο του ΤΕΜΠΜΕ στο όλο εγχείρημα. Θα έχουμε τη χαρά και την τιμή να τα συζητήσουμε όλα αυτά μετά την παρουσίαση της έρευνας του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Δημήτρης Αρμενάκης

Πρόεδρος ΕΣΣΕ

Κυρίες και κύριοι,

Θα ήθελα, αλλάζοντας λίγο το κλίμα των μέχρι στιγμής ομιλιών, να συγχαρώ τον Πρόεδρο, τα μέλη και τα στελέχη της Ο.Κ.Ε., για την πρωτοβουλία τους να διοργανώσουν τη σημερινή ημερίδα για το ρόλο του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη διέξοδο από την κρίση και να ευχαριστήσω για την τιμή που μου κάνανε να είμαι στους ομιλητές. Η σημερινή ημερίδα έρχεται ως συνέχεια μιας πάρα πολύ μεγάλης εκδήλωσης που πραγματοποίησε πριν από τρεις περίπου μήνες η Ο.Κ.Ε., σχετικά με την Εθνική Κοινωνική Αναπτυξιακή Συμφωνία. Δυστυχώς δηλαδή τα οποία είναι αμέσως ενδιαφέροντος τη χρονική στιγμή στην κρίση που διανύουμε όλοι.

Ξέρετε, εμείς την Ο.Κ.Ε. τη βλέπουμε, πέρα από την τρέχουσα σημαντική δουλειά που κάνει με την έκδοση των Γνωμών επί των Σχεδίων Νόμων της κυβέρνησης όπως και των Γνωμών Πρωτοβουλίας, τη βλέπουμε να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες ανάδειξης δημόσιου διαλόγου σε κορυφαία θέματα που αφορούν την ελληνική και διεθνή προοπτική σε πραγματικό χρόνο. Και να είμαστε σίγουροι ότι εμείς όλοι δε συμμετέχουμε μόνο στην Ο.Κ.Ε. τύποις. Η Ο.Κ.Ε. αποτελεί το κοινό μας σπίτι, την κοινή μας οικογένεια, όταν διαλεγόμαστε, όταν διαβουλευόμαστε, όταν συγκρουόμαστε, όταν συναινούμε και κυρίως όταν καταλήγουμε και αυτό αποδεικνύει ότι είναι η καλύτερη και η σοφότερη επιλογή που κάνουμε.

Η ΕΣΣΕ σε κάθε περίπτωση στηρίζει όλες τις πρωτοβουλίες στην κατεύθυνση της στενότερης και αποδοτικότερης διαβούλευσης ανάμεσα στους διάφορους κοινωνικούς φορείς. Είναι τέτοια η συγκυρία που η διοργάνωση τέτοιων εκδηλώσεων και η ουσιαστικότερη εμπάθυση των διαδικασιών κοινωνικού διαλόγου συνιστά όχι απλά ζητούμενο, αλλά προαπαιτούμενο οποιασδήποτε προσπάθειας να σχεδιαστεί μια ενιαία πολιτική και οικονομική στρατηγική για την

αντιμετώπιση της κρίσης. Ελπίζουμε δε πως η επίτευξη μιας τέτοιας ευρείας συναίνεσης, όσον αφορά τις κατευθύνσεις της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, θα είναι ο κυματοθραύστης περαιτέρω αρνητικών επιδράσεων.

Η τρέχουσα κρίση αποκάλυψε χρόνιες θεσμικές δυσλειτουργίες και για να το εκφράσω με μεγαλύτερη ακρίβεια, αποκάλυψε μια ασύμμετρη σχέση μεταξύ κράτους και αγοράς, η οποία είχε αρνητικές επιδράσεις και για τις δυο αυτές σφαίρες δραστηριότητας. Από τη μια πλευρά, η ελεγκτική αδυναμία του κράτους και η άσκοπη διάθεση πόρων σε αντιπαραγωγικές επενδύσεις και από την άλλη ο παραγκωνισμός της πραγματικής οικονομίας προς όφελος μιας εικονικής πραγματικότητας, που βασίστηκε στην απληστία ορισμένων και στην παντελή έλλειψη έστω και άτυπων κανόνων, δημιούργησαν ένα προβληματικό περιβάλλον για εμάς τους επιχειρηματίες. Τα αποτελέσματα της κρίσης στην Ελλάδα έχουν αρχίσει πλέον να γίνονται ορατά ειδικότερα στον κλάδο του εμπορίου που εμείς εκπροσωπούμε και ο οποίος, με την ευκαιρία αυτή, θα ήθελα να τονίσω ότι χρίζει ακόμα συστηματικότερης ενίσχυσης από πλευράς πολιτείας. Και μάλιστα το λέω αυτό και είναι χαρακτηριστικό, ότι το τελευταίο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για την έξοδο από την κρίση.

Θέλω ευθύς εξαρχής να τονίσω το πόσο μεγάλη αξία έχει η ψυχολογία στην αγορά και στην οικονομία. Οι υπερβολές, ο πανικός, η συστηματική καλλιέργεια του φόβου, η συνεχής μεψιμοιρία, μόνο ζημιές φέρνουν. Επίσης, πρέπει να επισημάνω πως όσοι αρέσκονται το τελευταίο διάστημα να παριστάνουν τις Κασσάνδρες, διακινώντας σενάρια καταστροφής και τρόμου, οφείλουν να αναλογιστούν και τις πελώριες ευθύνες τους απέναντι στην οικονομία και την κοινωνία. Είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι ζούμε τη χειρότερη οικονομική κρίση που έχει γνωρίσει ο κόσμος τα τελευταία ογδόντα χρόνια. Είναι επίσης αλήθεια ότι η κρίση έχει αλυσιδωτές επιπτώσεις σε όλες τις οικονομίες. Όμως από το σημείο του να αναγνωρίζεις δυσκολίες, μέχρι του να διαμορφώνονται φοβικά σύνδρομα, η απόσταση είναι πάρα πολύ μεγάλη. Απόσταση που δυστυχώς καλύπτεται πότε με ψιθύρους, πότε με κραυγές, πότε με σπέκουλα, πότε με κινήσεις πολιτικής κερδοσκοπίας στο «χρηματιστήριο» των τηλεοπτικών εντυπώσεων. Γι' αυτό και έχει μεγάλη, πολύ μεγάλη αξία ο διάλογος, η ειλικρίνεια, η υπευθυνότητα και η σοβαρότητα ώστε να αποδίδουμε στις περιστάσεις τις πραγματικές τους διαστάσεις. Η πραγματική οικονομία έχει ανάγκη από πραγματικές δράσεις και όχι από λόγια του αέρα. Τα λόγια είναι εύκολα, ειδικά για όσους είναι «έξω από το χορό». Το δύσκολο είναι να δώσεις άμεσες, πειστικές, αποτελεσματικές και κοστολογημένες απαντήσεις στο σωστό χρόνο. Η Ελλάδα δε ζει ξέχωρα από τον υπόλοιπο κόσμο. Αναπόφευκτα οι επιπτώσεις φτάνουν και στη χώρα μας. Για την αντιμετώπισή τους δεν υπάρχουν ούτε εύκολες συντα-

γές ούτε εύκολες λύσεις. Απαιτείται υπευθυνότητα από όλους.

Το δικαίωμα του επιχειρείν το έχουν όλοι οι Έλληνες. Και πρέπει η πολιτεία να το εγγυάται έμπρακτα. Κάθε Ελληνίδα και κάθε Έλληνας που θέλει να δοκιμάσει τις επιχειρηματικές του ιδέες και τις επιχειρηματικές δυνατότητές του πρέπει να βρίσκει το δρόμο ανοιχτό. Στο σημείο αυτό τα χρηματοπιστωτικά ευρήματα είχαν, έχουν και θα έχουν πρωτεύοντα ρόλο. Ο ρόλος τους είναι σημαντικός, αν θέλουμε να εξέλθουμε ομαλά από την κρίση. Θα πρέπει οι ίδιες οι τράπεζες να αφήσουν πίσω τους τις νοοτροπίες που μας έφεραν σε αυτή την κατάσταση και να εμβαθύνουν στο ρόλο τους ως ο τροφοδότης της ρευστότητας της αγοράς. Θα πρέπει να διοχετευτεί χρήμα για να μπορέσουν να κινηθούν οι επιχειρήσεις και να αποφύγουν μερικές εξ αυτών το λουκέτο. Βέβαια, οι πάγιες θέσεις μας στην ΕΣΕΕ περιλαμβάνουν μαζί με την ενίσχυση της ρευστότητας και τη διατήρηση της απασχόλησης. Τα δυο αυτά αιτήματα είναι αλληλένδετα. Δε θα πρέπει να επιδοτείται μόνο η ανεργία, θα πρέπει να επιδοτείται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και η απασχόληση και σε αυτή την κατεύθυνση οι συντονισμένες κινήσεις κράτους και τραπεζών, μαζί βέβαια με την αρωγή των παραγόντων της αγοράς, να δίδουν τα κατάλληλα κίνητρα και επιδοτήσεις στις επιχειρήσεις για να αποφευχθούν τυχόν απολύσεις.

Και θα ήθελα στο σημείο αυτό αγαπητέ συνάδελφε στην εργασία Γιάννη Παναγόπουλε, να πω ότι αναφέρθηκες μεν αρνητικά για κάποιες επιχειρήσεις οι οποίες δεν τηρούν τα συμπεφωνημένα, αλλά θα ήθελα να ακούσω και από εσένα ότι, τουλάχιστον εμείς σαν κοινωνικοί εταίροι τηρήσαμε τα συμπεφωνημένα και οι αυξήσεις οι οποίες προβλέπονταν από την Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας τηρήθηκαν.

Κυρίες και κύριοι, η οικονομική κρίση, μαζεύοντας λίγο το λόγο μου, δεν αποτελεί μόνο μια απειλή, είναι και ευκαιρία. Αρκεί να κινηθούμε αποφασιστικά και συντονισμένα σε παγκόσμιο επίπεδο. Θεσμικά, επίσης, πρέπει να κινηθούμε πιο γρήγορα και χωρίς αμφιταλαντεύσεις και πάντα μέσα σε ένα δρόμο υπευθυνότητας. Τώρα έχει ακόμα μεγαλύτερη αξία η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και κατά επέκταση της ελληνικής οικονομίας.

Συμπληρώνοντας τα όσα μέχρι τώρα ελέχθησαν, να αναφέρω επιγραμματικά και μερικούς παράγοντες που πρέπει να τηρηθούν και παγκοσμίως αλλά και εθνικά.

- Καταρχάς, οι μέτοχοι των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων θα πρέπει να αναλαμβάνουν πλήρως τις συνέπειες που τους αναλογούν. Το χέρι στην τσέπη δηλαδή.
- Όταν διαπιστώνονται προβλήματα στις διοικήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων οι κυβερνήσεις να είναι σε θέση να επιφέρουν αλλαγές.

- Και κάτι που ελέγχθηκε για τις υπερβολικές αμοιβές, καλό θα είναι να σταματήσουμε να προκαλούμε.
- Επίσης, θα πρέπει να αποφεύγεται η μετάδοση αρνητικών επιπτώσεων από μια χώρα στην άλλη παρ' όλη την παγκοσμιοποίηση που ζούμε.
- Το νέο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα πρέπει να βασίζεται στις αρχές της διαφάνειας και της λογοδοσίας και να επιτρέπει τη ρεαλιστική αξιολόγηση των κινδύνων προκειμένου να αποφεύγονται οι κρίσεις.
- Και διεθνώς, να πω, το ΔΝΤ, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, θα πρέπει να αναλάβει ένα κεντρικό ρόλο σε μια πιο αποτελεσματική χρηματοπιστωτική αρχιτεκτονική.

Θα ήθελα, όμως, να πω ότι η παγκοσμιοποίηση θα πρέπει να μας επιτρέπει να εισπράττουμε και να εφαρμόζουμε και τις καλές πρακτικές που βλέπουμε στο εξωτερικό και στη χώρα μας. Στην τρέχουσα περίοδο εμείς κάναμε εξαγωγή καλής πρακτικής, αναφέρομαι στο ΤΕΜΠΜΕ, η επιτυχία του οποίου είναι αδιαμφισβήτητη και το κυριότερο εφαρμόστηκε την κατάλληλη στιγμή. Περίπου 38-39.000 επιχειρήσεις έχουν μέχρι σήμερα αξιοποιήσει το συγκεκριμένο εργαλείο. Και να θυμίσω βέβαια ότι στο συγκεκριμένο εργαλείο οι τράπεζες έδειξαν μεν ευελιξία, αλλά όχι όλες, όχι όσο θα έπρεπε, και πάντως με μεγάλη καθυστέρηση.

Αγαπητοί κύριοι και κυρίες,

Θα ήθελα να εκφράσω τη βεβαιότητα ότι οι προσπάθειες που καταβάλλονται για την αντιμετώπιση της κρίσης θα έχουν αίσια έκβαση και είμαι απολύτως σίγουρος ότι όλοι οι αρμόδιοι φορείς, ημών συμπεριλαμβανομένων, θα δώσουμε τον καλύτερό μας εαυτό ώστε να καταλήξουμε σε μια ενιαία στρατηγική που θα υπηρετήσει το εθνικό συμφέρον και το συμφέρον της κοινωνίας γενικότερα. Σε μια δύσκολη συγκυρία οφείλουμε να συγκρατήσουμε τις απαιτήσεις μας και να μην διακινδυνεύσουμε το μέλλον μας. Να βάλουμε το συνολικό όφελος πάνω από τους επιμέρους εγωισμούς. Η ελληνική οικονομία έχει δείξει ήδη μεγάλες αντοχές. Με ενότητα, ομοψυχία και σοβαρότητα μπορούμε να μετατρέψουμε τη διεθνή κρίση σε εθνική ευκαιρία. Σε αυτή την κατεύθυνση πρέπει να παλέψουμε όλοι χωρίς αποουσίες.

Ευχαριστώ πάρα πολύ.

Κωνσταντίνος Μίχαλος

Πρόεδρος ΕΒΕΑ

Θέλω κατ' αρχήν να ευχαριστήσω για την πρόσκληση και να συγχαρώ την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή για τη διοργάνωση αυτής της εκδήλωσης. Το θέμα που συζητάμε σήμερα, δηλαδή ο ρόλος και οι προϋποθέσεις λειτουργίας του πιστωτικού συστήματος, πιστεύω ότι θα πρέπει να βρεθεί στο επίκεντρο του προβληματισμού μας. Και όχι μόνο σε σχέση με την κατανόηση και την αντιμετώπιση της σημερινής κρίσης, αλλά γενικότερα όσον αφορά το μέλλον και της προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας.

Εδώ και δύο περίπου χρόνια, βρίσκεται σε εξέλιξη η χειρότερη οικονομική κρίση που γνώρισε ο κόσμος από το 1929 και μετά.

Μια κρίση, η οποία ξεκίνησε από τις Η.Π.Α., με τη μορφή της χρηματοπιστωτικής αναταραχής και μέσα από μια σειρά αλυσιδωτών επιπτώσεων, μεταφέρθηκε με πρωτοφανή ένταση στην πραγματική οικονομία όλου σχεδόν του πλανήτη.

Μέχρι σήμερα, έχουμε παρακολουθήσει μεγάλες επιχειρήσεις να καταρρέουν ή να κρατικοποιούνται, έχουμε δει μείωση ή και παύση της παραγωγικής διαδικασίας, εκατομμύρια εργαζομένους να χάνουν τη θέση τους ή να δέχονται μείωση των αποδοχών τους, με παράλληλη πτώση στα κέρδη και τις πωλήσεις επιχειρήσεων. Έχουμε γίνει μάρτυρες τεράστιων αλλαγών στον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων, στις καταναλωτικές συνήθειες των πολιτών, στις πολιτικές των εθνικών κυβερνήσεων, στον τρόπο που αντιμετωπίζουμε πλέον την εργασία, την οικονομία, το μέλλον.

Και παρ' όλο που κανείς δεν είχε προβλέψει εγκαίρως τον κίνδυνο, σήμερα πλέον όλοι αναγνωρίζουν ως «πηγή του κακού» τη στρεβλή λειτουργία του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Μέχρι πρότινος, ελάχιστοι εξέφραζαν την ανησυχία τους για τις συνέπειες που θα μπορούσε να έχει η ελλιπής εποπτεία των χρηματαγορών, μέσα σε μια

ανοιχτή και παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Για τις άκρατα επιθετικές πολιτικές. Για το γεγονός ότι κάποιες τράπεζες θεωρούσαν αποδεκτή τη διαδικασία απόκτησης σπιτιού με αρνητικό κεφάλαιο, φθάνοντας να δανείζουν μέχρι και στο πενταπλάσιο του εισοδήματος ενός νοικοκυριού. Για το γεγονός ότι τα τεράστια κέρδη και οι υπέρογκες αμοιβές των στελεχών δεν ανταποκρίνονταν σε πραγματικό πλούτο, αλλά σε πλασματικές αξίες.

Σήμερα, δεν έχουμε τη δυνατότητα να γυρίσουμε πίσω το χρόνο. Αυτό που μπορούμε όμως να κάνουμε, είναι να πάρουμε το νήμα προς τα πίσω και να εντοπίσουμε ένα προς ένα τα λάθη και τις παραλείψεις που οδήγησαν σ' αυτή την κατάσταση. Και να προχωρήσουμε στις κατάλληλες διορθωτικές κινήσεις, ώστε το χρηματοπιστωτικό σύστημα να ανακτήσει τον αναπτυξιακό του ρόλο, με όρους που ανταποκρίνονται στις συνθήκες και τις ανάγκες της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομίας.

Απαραίτητη προϋπόθεση προς αυτή την κατεύθυνση είναι ο συντονισμός και η συνεργασία σε διεθνές επίπεδο. Η εξυγίανση της λειτουργίας των χρηματαγορών οφείλει να στηριχθεί σε μια σειρά από κοινά αποδεκτούς κανόνες, οι οποίοι θα έχουν καθολική ισχύ και θα επιβάλλονται μέσα από ένα οργανωμένο σύστημα εποπτείας και ελέγχου.

Ήδη, στη σύνοδο των G-20 τον περασμένο Απρίλιο, εκφράστηκε η βούληση των ισχυρότερων οικονομιών του κόσμου να συνεργαστούν με στόχο τη θωράκιση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Αντίστοιχα, η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω της σύστασης ειδικής ομάδας εμπειρογνομόνων, επεξεργάζεται συγκεκριμένες προτάσεις, σχετικά με ένα νέο πλαίσιο εποπτείας. Ένα πλαίσιο που θα συνδυάζει την αυστηρότερη επιτήρηση σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη διατήρηση σαφώς καθορισμένων αρμοδιοτήτων για τις εθνικές εποπτικές αρχές.

Οι γενικές κατευθύνσεις που έχουν δοθεί στη δημοσιότητα μέχρι σήμερα, αφορούν τη διασφάλιση μεγαλύτερης διαφάνειας στις αγορές των παραγώγων, τον έλεγχο της υπερβολικής μόχλευσης, τον περιορισμό των δυσανάλογα υψηλών κινδύνων που αναλάμβαναν μέχρι σήμερα οι τράπεζες, με στόχο τη μεγιστοποίηση των κερδών τους, αλλά και την περαιτέρω ενίσχυση της προστασίας των καταθετών και των κατόχων ασφαλιστηρίων συμβολαίων.

Με βάση τις θέσεις και τις προτάσεις που έχει διατυπώσει σχετικά το ΕΒΕΑ, θα ήθελα να σταθώ ειδικότερα σε ορισμένες δράσεις, που κρίνονται απαραίτητες για την εξυγίανση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την ενίσχυση του αναπτυξιακού του ρόλου.

- Θεωρούμε κατ' αρχήν επιβεβλημένο το συνολικό αναπροσδιορισμό των

όρων λειτουργίας των hedge funds.

- Όπως ορίζεται και από τον τίτλο τους, σκοπός της λειτουργίας αυτών των αγορών είναι να διασφαλίζουν τις ανάγκες της πραγματικής οικονομίας, θωρακίζοντας τους επενδυτές και τις επιχειρήσεις απέναντι στις διακυμάνσεις τιμών, αξιών ή συναλλάγματος. Δυστυχώς, η πραγματικότητα έδειξε ότι ο χρήσιμος αυτός μηχανισμός, μετατράπηκε σε πεδίο αδιστακτης και ανεύθυνης κερδοσκοπίας, που μεγέθυνε τις επιπτώσεις της κρίσης. Θα πρέπει επομένως να τεθούν συγκεκριμένοι κανόνες, οι οποίοι θα επιβάλλουν σαφήνεια, διαφάνεια και λογοδοσία στη δραστηριότητα των hedge funds, ώστε να λειτουργούν προς όφελος και όχι σε βάρος της ανάπτυξης.
- Επίσης, με στόχο την αποφυγή των φαινομένων κερδοσκοπίας, χρειάζεται να υπάρξει δραστικός περιορισμός του ποσοστού μόχλευσης.
- Γιατί αυτό που έχει αποδειχθεί μέχρι σήμερα, είναι ότι αυτή η λογική, εάν ακολουθηθεί χωρίς όρια και χωρίς την απαραίτητη γνώση από πλευράς των επενδυτών, οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε χρηματιστηριακές «φούσκες» που σπάνε με επώδυνες συνέπειες για όλους.
- Αντίστοιχα οφείλουν να τεθούν αυστηρότεροι κανόνες και περιορισμοί στην πρακτική του short selling, η οποία ευνοεί φαινόμενα υποτιμητικής κερδοσκοπίας. Η απαγόρευση που επιβλήθηκε από το φθινόπωρο του 2008 σε όλες σχεδόν τις Ευρωπαϊκές χώρες και στην Ελλάδα, έχει πλέον αρθεί, με στόχο την ενίσχυση των αγορών. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι πρέπει να επιστρέψουμε χωρίς σκέψη, σε ένα καθεστώς με αδυναμίες και κινδύνους. Είναι ανάγκη να διαμορφωθεί ένα νέο πλαίσιο όρων, ώστε το short selling να κατευθύνεται από τις ανάγκες της πραγματικής οικονομίας και όχι από την κερδοσκοπία.
- Όσον αφορά τις τράπεζες, είναι απαραίτητο να διασφαλιστεί η αυστηρή τήρηση των κριτηρίων δανειοληψίας, με ορθό συνυπολογισμό του πιστωτικού κινδύνου. Η χαλαρότητα που επικράτησε μέχρι πρότινος, κυρίως στις Η.Π.Α., αποτέλεσε τη γενεσιουργό αιτία της παγκόσμιας κρίσης. Θα πρέπει κάποια στιγμή να συνειδητοποιήσουμε ότι η παροχή δανεισμού, πέρα από μοχλός ανάπτυξης είναι και ζήτημα ευθύνης. Κι αυτή η ευθύνη θα πρέπει να αντικατοπτρίζεται ξεκάθαρα, τόσο στις πολιτικές των ιδίων των τραπεζών, όσο και στην εποπτεία που ασκούν οι αρμόδιες αρχές.
- Τέλος, θα πρέπει να προχωρήσουμε στην περαιτέρω διασφάλιση των αποθεματικών των ασφαλιστικών εταιρειών και στην επιβολή περιορισμών, ως προς το ποσοστό που θα επενδύεται σε σύνθετα παράγωγα προϊόντα, για λογαριασμό των δικαιούχων. Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχουν

γίνει σημαντικά βήματα για την εξυγίανση και τη θωράκιση της λειτουργίας της ασφαλιστικής αγοράς.

- Και γι' αυτό, παρά τις πιέσεις που δημιούργησε η κρίση, κατάφερε να διατηρήσει τις αντοχές της. Χρειάζεται ωστόσο να υπάρξουν περαιτέρω πρωτοβουλίες προς αυτή την κατεύθυνση και κυρίως χρειάζεται να διασφαλιστεί καθολική και συνεπής εφαρμογή των νέων κανόνων.

Για να μη δημιουργούνται παρεξηγήσεις, θα ήθελα να διευκρινίσω εδώ το εξής: αυτό που ζητάμε, σε καμία περίπτωση δεν είναι να μετατραπεί το κράτος σε κηδεμόνα των τραπεζών. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα μπορεί να στηρίξει πραγματικά την ανάπτυξη, όταν λειτουργεί με όρους ελεύθερου και υγιούς ανταγωνισμού και όχι όταν στραγγαλίζεται από την κρατική παρέμβαση. Όμως η ελευθερία διαφέρει από την ασυδοσία. Η νόμιμη και θεμιτή επιδίωξη του κέρδους, στο πλαίσιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας, διαφέρει από την κερδοσκοπία. Και η διάκριση αυτή οφείλει σήμερα -αν μη τι άλλο- να γίνει σαφής και να κατευθύνει τις πρωτοβουλίες που θα ληφθούν σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και η επιστροφή στην ανάπτυξη, θα μπορέσει να γίνει πραγματικότητα μόνο μέσα από ένα αξιόπιστο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Και η αξιοπιστία κερδίζεται μόνο μέσα από κανόνες διαφάνειας, υπευθυνότητας και λογοδοσίας.

Σταύρος Κούκος

Πρόεδρος ΟΤΟΕ

Από τον Οκτώβριο του 2008, η ΟΤΟΕ διατύπωσε με σαφήνεια και δημόσια τις θέσεις και τις προτάσεις της σχετικά με τις επερχόμενες συνέπειες της κρίσης. Έκτοτε καλεί τις τράπεζες σε διάλογο με σκοπό την ανταλλαγή απόψεων και την ανάληψη ουσιαστικών πρωτοβουλιών που θα συμβάλουν στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης και θα απαλύνουν τις οδυνηρές συνέπειες για τους εργαζόμενους, τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, και φυσικά και τις ίδιες τις τράπεζες.

Ποιο είναι, όμως, το πλαίσιο μιας συζήτησης για να είναι γόνιμη; Θα ήταν γόνιμος ένας διάλογος όπου όλοι θα αναγνώριζαν ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί η οικονομία γενικότερα, χρήζουν δραστικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων.

Αυτές οι αλλαγές και αυτές οι μεταρρυθμίσεις, κατά τη δική μας αντίληψη, δεν μπορεί να είναι οριακές ή περιορισμένες. Δεν είναι δυνατόν οι αλλαγές να περιοριστούν στον επανακαθορισμό των κανόνων λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού τομέα ώστε να αποφευχθούν οι κερδοσκοπικές ακρότητες. Η τρέχουσα κρίση είναι συστημική, με την έννοια ότι δεν είναι πλέον λειτουργικό το νεοφιλελεύθερο καθεστώς συσσώρευσης κεφαλαίου, δηλαδή ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας της οικονομίας που είχε θέσει στον ίδιο τον πυρήνα της λειτουργίας της, όχι μόνον την απρόσκοπτη λειτουργία των αγορών (ιδιαίτερα της αγοράς εργασίας), αλλά και τον απελευθερωμένο χρηματοπιστωτικό τομέα.

Μέχρι στιγμής, οι κυβερνήσεις και οι διεθνείς οργανισμοί δε φαίνονται διατεθειμένοι να βαδίσουν σε μια κατεύθυνση ουσιαστικής αλλαγής στην οικονομία και φαίνονται να επιδιώκουν απλώς μια εκ νέου ρύθμιση των χρηματιστικών αγορών.

Εμείς αντιτάξαμε:

1. την αναγκαία συμμετοχή του κράτους στη μετοχική σύνθεση των τραπεζών

που θα ενισχυθούν με το πακέτο των 28 δις και ιδιαίτερα το μέρος που αφορά στη στήριξη των εποπτικών κεφαλαίων, με αγορά κανονικών μετοχών, μέσα από αύξηση του μετοχικού τους κεφαλαίου και εκπροσώπηση του Δημοσίου στα Διοικητικά Συμβούλια των Τραπεζών,

2. τη δημιουργία ενός «πυρήνα» τραπεζών κρατικού ενδιαφέροντος, που θα λειτουργούν ως μοχλός για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης, με κοινωνική υπευθυνότητα και σεβασμό στο ευρύτερο δημόσιο συμφέρον,
3. τη θεσμοθέτηση νέων αρχών και κανόνων λειτουργίας του ΧΠ συστήματος, με κριτήρια υγιούς ανάπτυξης της οικονομίας, που θα θέτουν όρια στο ρίσκο των επιχειρηματικών επιλογών,
4. την επιβολή κανόνων διαμόρφωσης των επιτοκίων δανεισμού, χωρίς παραπλανητικούς όρους και ψιλά γράμματα, που θα διευκολύνουν και ταυτόχρονα θα διασφαλίζουν το δανεισμό ιδιωτών και επιχειρήσεων, με στόχο την ομαλή και διαφανή λειτουργία της οικονομίας,
5. τον αναγκαίο ουσιαστικό έλεγχο της λειτουργίας των τραπεζών και τη μεταφορά του μέρους της ουσιαστικής εποπτείας του ΧΠ συστήματος από το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών στην Τράπεζα Ελλάδος, με στόχο την ενίσχυση του εποπτικού της ρόλου,
6. στοχευμένα κίνητρα κατά προτεραιότητα εγγυοδοσίας και χρηματοδότησης μικρομεσαίων επιχειρήσεων, περιοχών της χώρας αλλά και συγκεκριμένων κλάδων της οικονομίας, με προϋπόθεση να διατηρήσουν και ει δυνατόν να αυξήσουν την απασχόληση,
7. πολιτικές δίκαιης αναδιανομής και τόνωσης των εισοδημάτων, στήριξης της απασχόλησης και αύξησης των δημοσίων επενδύσεων, χωρίς τις οποίες οι ενέσεις νομισματικής ρευστότητας στις Τράπεζες, ακόμα και αν διοχετευθούν στην πραγματική οικονομία, θα παραμείνουν «δώρο-άδωρο»,
8. τη διασφάλιση της απασχόλησης και των όρων εργασίας σε κάθε περίπτωση οικονομικής ενίσχυσης των Τραπεζών από το Κράτος, είτε σε περίπτωση αναδιαρθρώσεων με συγχωνεύσεις και εξαγορές, για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, χωρίς άμεσες ή έμμεσες επεμβάσεις σε βάρος των εργασιακών δικαιωμάτων,
9. την επιτακτικά αναγκαία κρατική συμμετοχή και εποπτεία στις συγχωνευόμενες επιχειρήσεις του κλάδου εν μέσω κρίσης, για την αποφυγή απολύσεων και καταχρηστικών πρακτικών τύπου καρτέλ.

Είναι αναγκαία, όμως, και μία άλλη μεγάλη στροφή στην πολιτική των τραπεζών και αυτή αφορά την κοινωνική ευθύνη τους. Επιβάλλεται στο εξής, η κοινωνική ευθύνη των τραπεζών να ενσωματώσει μια διευρυμένη αντίληψη

της κοινωνικής και αναπτυξιακής ευθύνης. Είναι πλέον γενικά αποδεκτό ότι η ευθύνη των τραπεζών απέναντι στο κοινωνικό σύνολο δεν μπορεί να περιορίζεται στη μεγιστοποίηση της μετοχικής τους αξίας και σε κάθε λογής χορηγίες. Οι τράπεζες πρέπει να παρέχουν θεμελιώδεις υπηρεσίες τόσο για την κοινωνική συνοχή, όσο και για την ευρύτερη αναπτυξιακή δυναμική μιας χώρας. Αυτό αφορά στα παρακάτω:

- Την πρόληψη και υπεύθυνη διαχείριση του υπερδανεισμού και του «τραπεζικού αποκλεισμού».
- Τη «μικροχρηματοδότηση» και τη χρηματοδότηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η μικροχρηματοδότηση αφορά σε μικρά δάνεια, που απευθύνονται σε άτομα ή οικογένειες που υφίστανται τραπεζικό αποκλεισμό, με στόχο την εργασιακή και κοινωνική τους ένταξη. Η χρηματοδότηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή.
- Την παροχή μιας δέσμης βασικών τραπεζικών υπηρεσιών με αποδέκτες τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού (άνοιγμα λογαριασμού, πρόσβαση σε βασικές τραπεζικές υπηρεσίες, πληροφόρηση πελατών για τη δημιουργία αποταμιεύσεων, υποδοχή πελατών, κ.λπ.).
- Το πλαίσιο και τους όρους διαμεσολάβησης και αντιμετώπισης τραπεζικών περιστατικών (π.χ. αδυναμία αποπληρωμής δανείων).
- Τη συμβολή στη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων με θετική επίπτωση στην απασχόληση, το περιβάλλον, την κοινωνική ευημερία και συνοχή και τη διασφάλιση του δημόσιου αγαθού «χρηματοοικονομική σταθερότητα».

Οι τράπεζες οφείλουν σήμερα να συμβάλουν στη συρρίκνωση του χάσματος που τις χωρίζει από το κοινωνικό σύνολο και τα ενδιαφερόμενα μέρη (τους μετόχους και συμμετόχους).

Τα ενδιαφερόμενα μέρη των τραπεζών αποτελούνται από άμεσους εμπλεκόμενους, όπως οι πελάτες τους, οι μέτοχοι και οι εργαζόμενοι αλλά και από έμμεσους εταίρους στους οποίους συμπεριλαμβάνονται το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και οι πολίτες, καθώς και οι διάφοροι θεσμοί που δραστηριοποιούνται σε αυτό (κράτος, συνδικάτα, διεθνείς οργανώσεις, τοπική αυτοδιοίκηση, μη κυβερνητικές οργανώσεις, κ.λπ.). Η επικοινωνία με τα ενδιαφερόμενα μέρη αποτελεί ένα ζήτημα ύψιστης σημασίας για τις τράπεζες δεδομένου ότι ορίζει σε ένα μεγάλο βαθμό την ίδια την κοινωνική τους αποδοχή.

Τέλος, ένα ζήτημα πάρα πολύ σοβαρό αφορά στο κατά πόσο οι τραπεζίτες αποδέχονται τον Κοινωνικό Διάλογο.

Δεν μπορεί να είναι κανείς κοινωνικά υπεύθυνος εάν πρωτίστως δεν τηρεί τις υποχρεώσεις του στο Σύνταγμα, τους Νόμους και τους Θεσμούς.

Δεν μπορεί να αρνούνται τον Κοινωνικό Διάλογο και τις διαπραγματεύσεις με την ΟΤΟΕ προκειμένου να συμφωνηθεί η κατάρτιση της Σ.Σ.Ε.

Τέτοιες συμπεριφορές αποδεικνύουν περίτρανα ότι οι τραπεζίτες παραμένουν αμετανόητοι και προσηλωμένοι μόνο στο στόχο της συνεχούς αυξανόμενης κερδοφορίας.

Δυστυχώς, με τέτοιου είδους αντιλήψεις και συμπεριφορές δεν προοιωνίζεται αισιόδοξη εξέλιξη για αποφασιστική συμβολή των Τραπεζών στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Παύλος Ραβάνης

Πρόεδρος Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Αθηνών

Είναι γνωστά σε όλους τα προβλήματα πρόσβασης των ΜΜΕ στη χρηματοδότηση που έχουν να κάνουν τόσο με ενδογενείς αδυναμίες, όσο και με το γενικότερο επιχειρηματικό περιβάλλον αλλά σαφώς και με το τραπεζικό σύστημα, πρόβλημα που επιδεινώθηκε σοβαρά με τη διεθνή κρίση.

Αν προ της κρίσης, σύμφωνα με σχετική έρευνα της EUROBANK, το 70% των ΜΜΕ που απευθύνονταν στις Τράπεζες αναζητούσαν κεφάλαια κίνησης τα οποία κατά 80% χρησιμοποιούσαν για την κάλυψη λειτουργικών τους δαπανών και μόνο κατά 20% για αναπτυξιακούς λόγους, η τεράστια ανάγκη ρευστότητας που προέκυψε από την κρίση οδήγησε όλες αυτές τις επιχειρήσεις στις τράπεζες με τα γνωστά αποτελέσματα. Από έρευνες που πραγματοποίησε το Επιμελητήριο μας στα τέλη του 2008 και αρχές του 2009 προέκυψε ότι σοβαρό πρόβλημα ρευστότητας αντιμετωπίζουν πάνω από τις 7 στις 10 μικρές επιχειρήσεις ενώ από αυτές που απευθύνθηκαν στις τράπεζες για να χρηματοδοτηθούν μέσω του προγράμματος του ΤΕΜΠΜΕ, μόνο για ένα 5% υπήρξε μέχρι τον Φεβρουάριο επιτυχή κατάληξη για το αίτημά του.

Οι τράπεζες, παρόλο που ενισχύθηκαν πλουσιοπάροχα από την Πολιτεία ακριβώς γι' αυτό το λόγο, δηλαδή για να βελτιώσουν τη ρευστότητα στην αγορά, αντίθετα μείωσαν σε σημαντικό βαθμό την πιστωτική τους επέκταση το τελευταίο εξάμηνο. Από στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος από τον Οκτώβριο του 2008 έως και τον Μάρτιο του τρέχοντος έτους η μέση μηνιαία μεταβολή της πιστωτικής επέκτασης σε σχέση με το ίδιο διάστημα πέρυσι ήταν -9,5% στο σύνολο της οικονομίας, -11% στα νοικοκυριά και -12%, η μεγαλύτερη δηλαδή μείωση, στις επιχειρήσεις.

Τις τελευταίες μέρες η ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε. ανακοίνωσε ότι οι ακάλυπτες επιταγές τον Μάιο αυξήθηκαν κατά 248,5% σε τεμάχια και κατά 228,5% σε αξία σε σχέση με τον ίδιο μήνα πέρυσι, ενώ το προοδευτικό σύνολο τη χρονική περίοδο

Ιανουαρίου-Μαΐου 2009 ανήλθε σε 132.357 τεμάχια και σε αξία στο τεράστιο ποσό των 1,3 δισ. ευρώ.

Είναι σαφές, ότι δυστυχώς όσα ίσχυαν προ της κρίσης για το πιστωτικό σύστημα της χώρας ισχύουν κατά πολύ περισσότερο τώρα που η αγορά έχει «στραγγίξει» και έχει απόλυτη ανάγκη για ρευστό.

Θα ήθελα λοιπόν να καταθέσω ορισμένα στοιχεία, σκέψεις και προβληματισμούς που μας έχουν απασχολήσει στο Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Αθήνας και ειδικά το τελευταίο διάστημα:

- Ο τραπεζικός τομέας αποτελεί τον κύριο επενδυτικό χρηματοδότη μόνο για το 20,6% των ΜΜΕ στην Ελλάδα έναντι του 37,4% στην Ε.Ε. όπως μας είχε πληροφορήσει σε παλαιότερη τοποθέτησή του ο σημερινός Υπουργός Οικονομίας κος Παπαθανασίου (στην ΚΕΕ 16/4/05).
- Το τραπεζικό σύστημα προτιμά να χρηματοδοτεί κατά κύριο λόγο τα πάγια στοιχεία, δηλαδή το μηχανολογικό εξοπλισμό ή τα κτήρια και όχι την έρευνα και ανάπτυξη νέων προϊόντων που ενέχει όπως είναι φυσικό μεγαλύτερο πιστωτικό κίνδυνο.
- Το ίδιο το ύψος των επιτοκίων αλλά και η διαφορά των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων ήταν και παραμένουν από τα μεγαλύτερα στην Ε.Ε., γεγονός το οποίο αφενός εξασφαλίζει κερδοφορία στις τράπεζές μας, αφετέρου όμως αφαιρεί ρευστότητα από την αγορά.
- Η κερδοφορία των Τραπεζών εν μέσω κρίσης, αν και μειώθηκε, παραμένει σημαντική, βασιζόμενη στη διαφορά των περιθωρίων στα επιτόκια καταθέσεων και χορηγήσεων και σε σημαντικό βαθμό σε πρακτικές που έχουν καταδικαστεί από τη δικαιοσύνη π.χ. καταχρηστικοί όροι σε δανειακές συμβάσεις, «κρυφές» επιβαρύνσεις, παράνομες χρεώσεις κ.λπ.
- Από την άλλη πλευρά οι Τράπεζες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν τις Μικρές και Πολύ Μικρές Επιχειρήσεις, και ακόμη περισσότερο τις νέες επιχειρήσεις, με μεγάλη δυσπιστία και καχυποψία. Συνεχίζουν την παραδοσιακή πρακτική της αναζήτησης εμπράγματων εξασφαλίσεων, αποφεύγοντας την εξέταση της ποιότητας της επιχειρηματικής ιδέας ή του επιχειρηματικού σχεδίου και της αντίστοιχης δυνατότητας υλοποίησής του και κατά συνέπεια αποφεύγουν την ανάληψη του αντίστοιχου επιχειρηματικού-πιστωτικού κινδύνου ή τον μεταβιβάζουν μέσω των αυξημένων επιτοκίων στον δανειζόμενο. Κατ' αυτόν τον τρόπο η διατήρηση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, και επομένως της κερδοφόρας λειτουργίας τους και ανάπτυξής τους, γίνεται σε βάρος της υπόλοιπης οικονομίας, δηλαδή σε μια ελεύθερη οικονομία ένας τομέας σίγουρα σημαντικός και χρήσιμος για τη λειτουργία της τείνει να λειτουργεί με

όρους διασφαλισμένης κερδοφορίας όταν το ίδιο φυσικά δεν ισχύει για τους υπολοίπους τομείς.

- Και αποτελεί άραγε κέντρο του προβλήματος η μείωση του ρίσκου των τραπεζών όταν επενδύουν στην ύπαρξη και ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων; Θεωρείται ρίσκο η επένδυση στον μικρό επιχειρηματία που εντάσσει ως εγγύηση στο επιχειρηματικό του σχέδιο το σημαντικό κεφάλαιο της προσωπικής του υπερεργασίας και το κεφάλαιο της ίδιας του της επαγγελματικής και ανθρώπινης υπόστασης; Πότε άραγε ρισκάρουν; Όταν ο αναλαμβανόμενος κίνδυνος είναι μεγάλος, απρόσωπος, μηδενικής διασποράς ή όταν είναι μικρός, μεγάλης διασποράς και ποικιλίας, με προσωπική ταυτότητα; Για να λειτουργήσει αναπτυξιακά και ορθολογικά η οικονομία το επιχειρηματικό ρίσκο θα πρέπει να μοιράζεται και όχι να αναλαμβάνεται μονομερώς από τις επιχειρήσεις.
- Θεωρούμε λοιπόν ότι το χρηματοπιστωτικό σύστημα είχε και έχει πολύ μεγάλα περιθώρια να ασκήσει τον αναπτυξιακό του ρόλο στην ελληνική οικονομία και κοινωνία αντί να αποτελεί αυτοσκοπό του η ανάπτυξη του ίδιου με κάθε μέσον. Αν αυτή η παραδοχή είναι σωστή και από ότι αποδείχθηκε και σε συνθήκες ομαλότητας αλλά και σε συνθήκες κρίσης είναι, τότε αυτό θα πρέπει να οδηγήσει άμεσα την υπεύθυνη κυβέρνηση και την Τράπεζα της Ελλάδας σε αποφάσεις και πολιτικές που θα ενισχύουν πραγματικά τον αναπτυξιακό ρόλο του πιστωτικού συστήματος και όχι να συμβαίνει το αντίστροφο, δηλαδή η πραγματική οικονομία να συντηρεί την ανάπτυξη των τραπεζών. Σε αυτή τη λογική θα πρέπει να εξεταστεί σοβαρά, όπως έχουμε προτείνει στο πρόσφατο παρελθόν, η δημιουργία πιστωτικού αναπτυξιακού πόλου σε συνδυασμό με το σύστημα εγγυοδοσίας του ΤΕΜΠΜΕ που θα χρηματοδοτεί κατά προτεραιότητα την ανάπτυξη των Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων με μια λογική συνολικά αναπτυξιακή και όχι αποκλειστικά τραπεζοκεντρική όπως γίνεται μέχρι τώρα.
- Στο πλαίσιο αυτό αλλά και σε οποιαδήποτε περίπτωση τα Επιμελητήρια θα μπορούσαν να διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο δημιουργώντας υπηρεσίες τραπεζικής μεσολάβησης με αντικείμενο την παροχή σχετικών συμβουλευτικών υπηρεσιών με στόχο τόσο τη μείωση του κόστους δανεισμού των ενδιαφερόμενων για χρηματοδότηση μελών τους, όσο και τη βελτίωση των όρων δανεισμού τους.

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας.

Ηλίας Χατζηβασίλογλου

Πρόεδρος Επαγγελματικού Επιμελητηρίου Αθηνών

Κύριε Πρόεδρε της Ο.Κ.Ε.,

Κυρίες και κύριοι,

Είναι γενικά παραδεκτός ο σημαντικός ρόλος που παίζει το χρηματοπιστωτικό σύστημα στην οικονομία. Η τελευταία οικονομική κρίση, η οποία ακόμη βρίσκεται σε εξέλιξη, επιβεβαίωσε για μια ακόμα φορά ότι η υγεία της οικονομίας και της κοινωνίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την υγεία του τραπεζικού συστήματος.

Δυστυχώς πρέπει να επισημάνουμε ότι το ίδιο το τραπεζικό σύστημα φέρει μεγάλη ευθύνη για την κρίση που δημιουργήθηκε. Το δυσάρεστο που συνέβη όμως είναι ότι καλούμαστε να πληρώσουμε όλοι τις συνέπειες.

Από πλευράς μικρομεσαίων επιχειρήσεων αυτό που άμεσα έγινε αισθητό ήταν η απότομη έλλειψη χρήματος στην αγορά. Αυτή η στενότητα έχει ακόμη αλυσιδωτά αποτελέσματα με πρώτα τη μείωση της κατανάλωσης και κατά συνέπεια της παραγωγής.

Δεν χρειάζεται να αναφέρουμε πολλά στοιχεία για την κατάσταση που επικρατεί. Αρκεί μόνο να πούμε ότι οι απλήρωτες επιταγές και γραμμάτια, που είναι ο δείκτης υγείας της αγοράς, αυξήθηκαν, στο 5μηνο Ιανουαρίου - Μαΐου 2009, σε σχέση με το αντίστοιχο περσινό 5μηνο, κατά 185,78%!

Υπήρξαν στιγμές που λίγο απείχαμε από τον πανικό στην αγορά αμέσως μετά το ξέσπασμα της κρίσης. Πολλές μικρομεσαίες επιχειρήσεις κινδύνεψαν. Είναι αξιοσημείωτο όμως ότι, πρώτο η κυβέρνηση δεν πανικοβλήθηκε και εξάγγειλε ένα σταθεροποιητικό πακέτο που για εκείνη την ώρα ήταν αναγκαίο ακόμη και ψυχολογικά και δεύτερο το τραπεζικό μας σύστημα δεν είχε μολυνθεί από τη διεθνή κρίση σε σημείο να μη μπορεί να λειτουργήσει.

Επισημαίνουμε ακόμα ορισμένα άμεσα μέτρα που ισορρόπησαν ως ένα

βαθμό την αγορά, όπως τα χρηματοδοτικά προγράμματα ΤΕΜΠΜΕ, τα προγράμματα του ΕΣΠΑ, μέτρα για την οικοδομή και τον τουρισμό και κάποιες ενισχυτικές χρηματοδοτήσεις της αγοράς καταναλωτικών αγαθών.

Θέλω να τονίσω ότι, παρά τις δυσοίωνες προβλέψεις για τις επιπτώσεις της κρίσης, φαίνεται πως η ελληνική οικονομία φάνηκε πιο ανθεκτική απ' ό,τι υπολόγιζαν κάποιοι. Ίσως η δομή της η οποία, κακώς, από διάφορους οικονομολόγους παρουσιάζονταν ως αναχρονιστική, λόγω διασποράς σε εκατοντάδες χιλιάδες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, να είναι τελικά πιο αποτελεσματική και αυτό να είναι μια από τις βασικές αιτίες διάψευσης των καταστροφικών θεωριών. Άλλωστε και στο παρελθόν οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις διέψευσαν παρόμοιες θεωρίες.

Η παγκόσμια κρίση όχι ότι δεν μας επηρέασε αρνητικά αλλά τα φαινόμενα της μαζικής ανεργίας και της μαζικής πτώχευσης δεν εμφανίσθηκαν, τουλάχιστον μέχρι τώρα.

Σημαντικό ρόλο έπαιξε σε αυτό και η πολιτική τιμών πολλών μικρομεσαίων επιχειρηματιών που έσπευσαν να περιορίσουν εθελοντικά τα περιθώρια κέρδους, συναισθανόμενοι την ευθύνη τους να συμβάλουν και αυτοί στο ξεπέρασμα της κρίσης επωμιζόμενοι τα βάρη που τους αναλογούν. Αυτό είναι κάτι που επιθυμούμε να κάνει και το τραπεζικό σύστημα.

Σταδιακά βελτιώνεται και η ψυχολογία του πολίτη. Ο φόβος παραχωρεί τη θέση του στην ελπίδα. Ο καταναλωτής βλέπει ότι η κρίση δεν απειλεί άμεσα την ύπαρξή του και αρχίζει να αγοράζει. Η αγορά κινείται. Τα πράγματα μπορούν να εξελιχθούν καλύτερα.

Ο Μάιος και ο Ιούνιος μας έδωσαν τις πρώτες ασθενείς αλλά αισιόδοξες μεταβολές στο κλίμα της αγοράς. Ωστόσο δεν ισχυριζόμαστε ότι ξεπεράσαμε την κρίση. Έχουμε ακόμη δρόμο πολύ μέχρι εκεί. Και μάλιστα όταν η παγκόσμια οικονομία εξακολουθεί να ταλανίζεται, θα ήταν αφέλεια να μη το λάβουμε σοβαρά υπόψη. Γι' αυτό η κυβέρνηση πρέπει να συνεχίσει τη σειρά μέτρων τόνωσης της οικονομίας. Να αναβάλει τυχόν εισηρακτικά μέτρα που θα πλήξουν την αγορά.

Στα βασικά μέτρα που έχει ανάγκη η οικονομία συμπεριλαμβάνονται:

- Συνέχιση της χρηματοδότησης της οικονομίας και ιδίως των ΜΜΕ.
- Εφαρμογή νέων προγραμμάτων του ΕΣΠΑ και του ΤΕΜΠΜΕ.
- Ανάπτυξη νέων χρηματοδοτικών προϊόντων που βρίσκονταν σε ύπωση όπως το venture capital.
- Τόνωση της επιχειρηματικότητας των μικρών επιχειρήσεων.
- Απλοποίηση διαδικασιών και περιορισμός της γραφειοκρατίας.

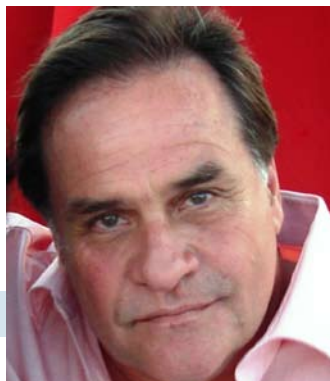
- Λήψη νέων θεσμικών μέτρων για τη μεταβίβαση και διαδοχή ΜΜΕ και προς τρίτους και χρηματοδότηση των μεταβιβάσεων.
- Προώθηση του χαμηλού συντελεστή ΦΠΑ για σειρά εργασιοβόρων και παραδοσιακών επαγγελμάτων.
- Δημιουργία one-stop-shop για την ίδρυση μιας επιχείρησης.
- Ανάπτυξη δράσεων για την πράσινη επιχειρηματικότητα των ΜΜΕ.

Τα αισιόδοξα μηνύματα στην οικονομία δεν έρχονται μόνα τους. Χρειάζονται και μέτρα πολιτικής για να εκδηλωθούν.

Δημήτρης Τσουκαλάς

Αντιπρόεδρος UNI Ευρορα, πρώην Πρόεδρος ΟΤΟΕ

Αγαπητέ Πρόεδρε,

Κυρίες και Κύριοι,

Είμαι ο τελευταίος στη σειρά να μιλήσω, και αυτό είναι και κακό και καλό. Κακό γιατί μιλάω σε μικρότερο ακροατήριο, καλό όμως γιατί μπορώ να αναφερθώ στις προηγούμενες ομιλίες. Όμως γι' αυτό θα κάνω μία και μόνο παρατήρηση, ότι πολλές από τις ομιλίες έδιναν το σήμα ότι «δεν έχει συμβεί και τίποτα-εμείς αδιόρθωτα συνεχίζουμε όπως και πριν». Αυτό είναι η χειρότερη υπηρεσία που μπορεί κανείς να προσφέρει σε αυτό τον τόπο, σε αυτόν τον λαό.

Κυρίες και κύριοι,

Η πρόσφατη κρίση, η παταγώδης πτώση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και κατά συνέπεια των οικονομιών είναι η αποτυχία του καπιταλιστικού συστήματος, που βασίστηκε στην «απληστία» και την αρπαγή του πλούτου από τους πληθυσμούς μέσω του ληστρικού δανεισμού αλλά και της πεποίθησης του συστήματος ότι η αγορά από μόνη της, με τους κανόνες της, έχει την ικανότητα να προσφέρει ικανοποιητικά μερίδια σε όλους. Εκ του αποτελέσματος φαίνεται ότι πρόκειται περί ΑΠΑΤΗΣ.

Το σύστημα απέτυχε και χρειάστηκαν πακέτα δισεκατομμυρίων ανάλογα με τη χώρα και την έκθεσή της σε κινδύνους για να βοηθηθούν και να σωθούν οι τράπεζες και μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις. Την ίδια στιγμή εκατομμύρια στην Ευρώπη και τον κόσμο χάνουν τις δουλειές τους και τα νοικοκυριά στενάζουν από το δανεισμό που σε περίοδο κρίσης επιδεινώνει τη φτώχεια σε σημείο εξαθλίωσης.

Τώρα περισσότερο από άλλη φορά πρέπει να βάλουμε Πρώτα τον άνθρωπο. Δεν φτάνουν μόνο τα δισεκατομμύρια για τη διάσωση των τραπεζών που κανείς

δεν ξέρει που πηγαίνουν και με ποια τερτίπια μονίμως δεν επαρκούν.

Πρέπει επειγόντως

- να δοθούν χρήματα για να σωθεί ο κόσμος από την ανεργία, τη φτώχεια, την απόγνωση, φαινόμενα που γεννούν ρατσισμό και ξενοφοβία,
- να δημιουργηθούν δουλειές,
- να υπερασπίσουμε τους μισθούς και τα μεροκάματα,
- να διαπραγματευτούμε συλλογικές συμβάσεις εργασίας,
- να αντιμετωπίσουμε σοβαρά το θέμα των συντάξεων έξω από τις ελεημοσύνες των 500 και 300 ευρώ.

Τρεις πρέπει να είναι οι άξονες δράσης:

- Πρώτον, δημοκρατικός έλεγχος ιδιαίτερα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα,
- Δεύτερον νέο κανονιστικό πλαίσιο της αγοράς εργασίας με προστασία, συλλογικές διαπραγματεύσεις και έξοδο από την κατάσταση αποκανονικοποίησης (deregulation). Το σύστημα χωρίς κανόνες που βρισκόμαστε τα τελευταία χρόνια (και είδαμε που φτάσαμε) δηλαδή αυτός ο μη κανόνας ή κανόνας της αγοράς - είναι ο νόμος του ισχυρού και αυτόν πρέπει να καταργήσουμε και
- Τρίτον αύξηση των κοινωνικών δαπανών για να ξαναδέσουμε τον κοινωνικό ιστό.

Κυρίες και κύριοι,

Το ίδιο το σύστημα προσποιείται ότι δεν υπάρχει πρόβλημα ή ότι είναι μικρό και ξεπερνιέται και προωθεί την άποψη ότι όλα πρέπει να γίνουν όπως πριν.

Τι είναι όμως αυτό το σύστημα - το καπιταλιστικό σύστημα; Είναι πολύ απλό και εύκολα κατανοητό από όλους. Οι πολυεθνικές δημιουργούν την ανάγκη κατανάλωσης, οι τράπεζες προσφέρουν το χρήμα στο λαό για να καταναλώσει με όρους ληστρικούς. Έτσι στις προηγούμενες μίνι κρίσεις δεν έγινε ευρέως κατανοητό ότι ο κόσμος είχε στραγγίξει από χρήματα, η παραγωγή όμως αυξανόταν και υπήρχε ανάγκη για κατανάλωση. Σπίτια αυτοκίνητα, διακοπές, έπιπλα, κινητά τηλέφωνα προϊόντα και υπηρεσίες. Αυτό όμως το γνώριζε πολύ καλά η αγορά, η οποία έβαλε και πάλι το χρηματοπιστωτικό σύστημα να δανείσει τον κόσμο με ακόμα μεγαλύτερους ληστρικούς όρους. Ο κόσμος ανταποκρίθηκε, δανείστηκε αλλά δεν είχε χρήματα να πληρώσει. Και δημιουργήθηκε αυτό που ονομάζουν «κρίση».

Έτσι όταν το σύστημα δεν μπορούσε να συντηρηθεί προσέτρεξε στις κυβερνήσεις με το αίτημα «δώστε και σώστε». Και βέβαια οι κυβερνήσεις αυτές ως

το άλλο κομμάτι του ιδίου συστήματος, τους έδωσαν τα λεφτά. Ποια λεφτά;;; τα λεφτά τα δικά μας, τα λεφτά των φορολογουμένων και τώρα κορδώνονται αλαζονικά ζητώντας άλλο ένα γύρο για να μας πάρουν και τα ρέστα.

Και όταν όλα αυτά συμβαίνουν και η ΟΤΟΕ καλεί την Ελληνική Ένωση Τραπεζών (ΕΕΤ) σε διαπραγματεύσεις, αυτοί λένε ότι δεν έχουν καμία υποχρέωση απέναντι στους εργαζόμενους και προχωρούν σε καταϊγισμό τρομοκρατικών μηνύσεων. Η κυβέρνηση από τη μία τους δίνει τα λεφτά μας και από την άλλη υποκριτικά λέει ότι δεν μπορεί να παρέμβει ενώ είναι ηλίου φαεινότερο ότι παρεμβαίνει υπέρ των τραπεζιτών.

Έτσι συνεχίζει ο κύκλος της φτώχειας που οδηγεί στη διάλυση του κοινωνικού ιστού, στην ξενοφοβία και το ρατσισμό και νομίζουμε ότι ο εχθρός μας είναι ο ταλαιπωρημένος Πακιστανός που ήρθε να φάει μια μπουκιά ψωμί και βγαίνουν συνειδητά οι διάφοροι ΛΑΟΣπλάνοι, με συμπαραστάτη την κυβέρνηση και αποπροσανατολίζουν τον κόσμο λες και φταίει ο φτωχότερος συνάνθρωπός μας και όχι ΕΚΕΙΝΟΙ που δημιούργησαν τη φτώχεια.

Το σύστημα ή θα αλλάξει ομαλά ή δυστυχώς θα αλλάξει βίαια και αυτό θα είναι τραγικό.

Κύριοι Τραπεζίτες, Βιομήχανοι, Εφοπλιστές, Μεγαλοεργοδότες και Κυβέρνηση, όλοι εσείς που βουλιάζετε το σκάφος, αλλάξτε πορεία για να μη δούμε τα χειρότερα.

Σας ευχαριστώ.

Παναγιώτης Σαλεμής

Πρόεδρος Επιστημονικού Συλλόγου Εμπορικής Τράπεζας

Κύριε Πρόεδρε της Ο.Κ.Ε., κύριε Γραμματέα,

Θα ήθελα καταρχήν να εκφράσω τις ευχαριστίες μου που, εκτός πρωτοκόλλου, μου δίνετε το βήμα για μία σύντομη παρέμβαση.

Κύριοι,

Θα είμαι πολύ σύντομος. Άλλωστε δε σκόπευα να ζητήσω καν το λόγο, αλλά θεώρησα πως έχρηζαν απάντησης κάποια λόγια που ειπώθηκαν στην αίθουσα αυτή. Πριν απαντήσω όμως, θα ήθελα να ευχαριστήσω πρωτίστως τον Πρόεδρο της Ο.Κ.Ε. και παλιό συνεργάτη - συνδικαλιστή για την πρόσκληση και να τον συγχαρώ για τη διοργάνωση της πολύ εποικοδομητικής αυτής εκδήλωσης, αλλά και να ευχαριστήσω όλους τους ομιλητές για τις εύστοχες τοποθετήσεις τους και τις επιστημονικές τους αναλύσεις, οι οποίοι συνέβαλαν ώστε όλοι οι παριστάμενοι να βγούμε από την αίθουσα αυτή με διευρυμένο το γνωστικό μας πεδίο.

Ειπώθηκε προηγουμένως πως η Ελλάδα είναι γνωστή στους ξένους ως η χώρα των εφοπλιστών και των τραπεζιτών. Δεν αντιλέγω πως μία τέτοια κρίση μπορεί να καταγραφεί από έναν ιστορικό. Ας μην ξεχνάμε πως ιστορικοί μίλησαν για τη χρυσή εποχή του Περικλή και τα φοβερά έργα και επιτεύγματα, χωρίς μνεία όμως στον κόπο, τον ιδρώτα και το αίμα αυτού του λαού που χωρίς εκείνον δε θα ήταν δυνατόν να υλοποιηθούν τα οράματα του Περικλή.

Και μία απάντηση στους εκπροσώπους των εργοδοτικών οργανώσεων, οι οποίοι ναι μεν συμβάλλουν, με τη σειρά τους, στην προσπάθεια εξόδου από την κρίση, αλλά άφησαν να εννοηθεί ότι η κρίση θα μετακυλιθεί στους εργαζόμενους. Οι εργαζόμενοι ελπίζουν να μην παρασυρθούν και προβούν οι εργοδότες σε τέτοιου είδους ενέργειες, καθώς με μαθηματική ακρίβεια θα ήταν ολέθριες όχι μόνο για τους εργαζόμενους αλλά και για την πορεία και ανάπτυξη της χώρας αυτής. Ο σοφός λαός μας, σε ανάλογες περιπτώσεις, λέει ότι όταν έχει ένα αγροτικό νοικοκυριό οικονομικό πρόβλημα, το πρώτο μέτρο που υιοθε-

τεί είναι να κάνει δίαιτα στο γαϊδούρι, που συνιστά το «εργαλείο» επιβίωσης για την οικογένεια. Επιστεί όμως την προσοχή η δίαιτα αυτή να μην υπερβεί κάποια όρια γιατί το αποτέλεσμα δε θα είναι άλλο από το να ψοφήσει και το γαϊδούρι και να μην καταφέρει να επιβιώσει η οικογένεια.

Σας ευχαριστώ για το χρόνο που μου διαθέσατε και την προσοχή σας.

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Για κάθε πληροφορία σχετικά με το έργο και τη λειτουργία της Ο.Κ.Ε. είναι στη διάθεσή σας το Τμήμα Δημοσίων & Διεθνών Σχέσεων της Επιτροπής, υπό τη διεύθυνση της Δρος Μάρθας Θεοδώρου.

Τηλ.: 210 9249510-2, Fax: 210 9249514, e-mail: ipr@oke-esc.eu